

**AYŞE KİLİMCİ'NİN HİKÂYE KİTAPLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ferhat ALTUN

Kütahya - 2021

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**AYŞE KİLİMCİ’NİN HİKÂYE KİTAPLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Kürşad YANGİL

Hazırlayan
Ferhat ALTUN

Kütahya - 2021

Kabul ve Onay

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Kürşad YANGİL (Danışman)		
Prof. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL		
Prof. Dr. Zekerya BATUR		

Onay

Prof. Dr. Şahmurat ARIK
Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

....../.../2021

Ferhat ALTUN

Özgeçmiş

Ferhat Altun ilköğretimini Seyhan ilçesinde bulunan Seyhan Belediyesi İlköğretim Okulu ve Nilüfer Hatun İlköğretim Okulunda, ortaöğretimini ise Şakirpaşa Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimini 2013-2017 yılları arasında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde tamamlayan Ferhat Altun, yüksek lisans eğitimine 2018 yılında yine aynı üniversitenin Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümünde başladı. Öğretmenliğe 2019 yılında İstanbul'un Bağcılar ilçesinde bulunan Ziya Gökalp Ortaokulunda başlayan Altun, halen aynı okulda öğretmenlik mesleğini icra etmektedir.

ÖZET

AYŞE KİLİMCİ’NİN HİKÂYE KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ALTUN, Ferhat

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Kürşad YANGİL
Temmuz, 2021, 115 sayfa

Bu çalışmanın amacı Türk edebiyatının önemli yazarlarından Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Nitel desenli olan bu araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada Ayşe Kilimci’nin 1976-2006 yılları arasında yayımlanmış olan “Yapma Çiçek Ustaları, Sevdadır Her İşin Başı, Sevgi Yetimi Çocuklar, Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar, Yeni Moda Aşklar Destanı, Mucize Var Mıdır Memet Abla, Şu Ölüm Dedikleri” adlı 7 hikâye kitabı MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) yer alan kök değerler esas alınarak incelenmiştir. Araştırma sonunda kitaplarda toplam 475 kök değer tespit edilmiştir. En fazla iletilen kök değerlerin sevgi olduğu belirlenmiş, sevgi değerini sırasıyla yardımseverlik, saygı, adalet, sorumluluk, öz denetim, vatanseverlik, sabır, dürüstlük ve dostluk değerleri izlemiştir. Yeni Moda Aşklar Destanı dışındaki kitapların hepsinde kök değerlerin tümüne yönelik değerler bulunduğu tespit edilmiştir. Eserlerde tespit edilen değerler açık ve örtük olarak ele alınmıştır. Çalışma sonunda Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarının kök değerler bakımından zengin eserler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayşe Kilimci, Değer, Değerler Eğitimi, Hikâye Kitabı, Hikâye.

ABSTRACT**ANALYSIS OF AYŞE KİLİMCİ'S STORY BOOKS IN TERMS OF VALUES EDUCATION****ALTUN, Ferhat****Master Thesis, Department of Turkish Education****Thesis Advisor: Assistant Professor Muharrem Kürşad YANGİL****July, 2021, 115 pages**

The aim of this study is to examine and evaluate the story books of Ayşe Kilimci, one of the important writers of Turkish literature, in terms of values education. The data of this qualitative study were collected by document analysis method and analyzed by descriptive analysis method. In the research, Ayşe Kilimci's 7 story books titled "Masters of Artificial Flower, Love is the Head of Every Work, Orphan Kids of Love, Rose Keeper / September Eve Letters, The Epic of New Fashion Love, Is There a Miracle Memet Sister, What They Call Death" by Ayşe Kilimci, published between 1976-2006. It was examined based on the root values in the MEB Turkish Course Curriculum (2019). At the end of the research, a total of 475 root values were determined in the books. It was determined that the root value with the most messages was love, and the value of love was followed by helpfulness, respect, justice, responsibility, self-control, patriotism, patience, honesty and friendship values. It has been determined that there are values for all root values in all the books except the New Fashionable Love Epic. The values determined in the works have been handled explicitly and implicitly. At the end of the study, it was concluded that Ayşe Kilimci's story books are rich in terms of root values.

Keywords: Ayşe Kilimci, Story Book, Story, Value, Values Education.

ÖN SÖZ

Günümüz dünyasında refah içinde yaşayan güvenli toplumlar oluşturma nın temelini eğitimi ve insani değ erlere sahip bireyler oluşturmaktadır. Toplumların uzun yıllar varlığını sürdürmesi, bireylere iyi bir eğitim verme ve sağlıklı bir kültürel değ er aktarımı yapma yoluyla gerçekleşmektedir. Eğitim ve değ er aktarımı ilk olarak ailede başlamaktadır. Birey ailesinden aldığı bu değ er eğitimi sayesinde karakter ve kişilik gelişimi yolculuğuna başlamış olur. Bu gelişimin bir sonraki safhası ise bireylerin arkadaş çevresi ve okulda gerçekleşir. Bu süreçte yaşanabilecek olası aksamalar gelecekte bireyler için sorunlar ortaya çıkarabilir. İçinde bulunduğumuz, sürekli değ işen ve gelişen bu çağda bireylerin değ er yargılarında çeşitli yıpranmalar gözlenebilmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan öğretim programlarında değ erler eğitime yönelik güncellemeler yapılmaktadır.

Değ erler eğitimi alanında yararlanılan materyallerden biri de kitaplardır. Kitaplarda yer alan metinler bireylerin Türkçeyi doğru ve etkili kullanmalarına, kelime hazinelerini geliştirmelerine katkı sağladığı gibi değ erlerin aktarımında da oldukça faydalıdır. Bireyler okudukları kitaplarda açık ya da örtük şekilde iletilen değ erleri içselleştirip benimserler. Kitapların değ erler eğitimi noktasındaki bu etkisi yapılan araştırmalarla da ortaya konmuştur. Bu durumda hangi kitapların hangi değ erleri ne sıklıkta içerdiğine yönelik çalışmalar önem arz etmektedir. Yapılan incelemeler sonunda Ayşe Kilimci'nin eserlerinin değ erler eğitime katkılarının araştırıldığı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu araştırma Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarının değ erler eğitimi bakımından incelenmesi ve değ erlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken manevi desteğini her an yanımda hissettiğim ailem ve arkadaşlarıma, tez çalışmam sırasında kendimi daha da geliştirmeme katkı sağlayan, bilgi birikimi ve rehberliğinden yararlandığım değ erli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Kürşad YANGİL'e ve lisansüstü eğitimime katkı sağlayan saygıdeğ er hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
GÖRSELLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEĞER	7
1.1.1. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri	8
1.2. DEĞERLER EĞİTİMİ	10
1.2.1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	13
1.2.1.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı.....	14
1.2.1.2. Değer Analizi Yaklaşımı	15
1.2.1.3. Değer Belirginleştirme (Açıklama) Yaklaşımı.....	16
1.2.1.4. Karakter Eğitimi Yaklaşımı.....	17
1.2.1.5. Ahlaki Sorgulama (İkilem) Yaklaşımı	18
1.3. KÖK DEĞERLER.....	20
1.3.1. Adalet.....	21
1.3.2. Dostluk.....	21
1.3.3. Dürüstlük	22
1.3.4. Öz Denetim.....	23
1.3.5. Sabır	23
1.3.6. Saygı	24
1.3.7. Sevgi	24
1.3.8. Sorumluluk	25
1.3.9. Vatanseverlik	26
1.3.10. Yardımseverlik	26
1.4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ.....	26
1.5. TÜRKÇE DERSİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ	29
1.6. EDEBİYAT	31
1.6.1. Edebi Bir Tür: Hikâye	31

1.7. AYŞE KİLİMCİ.....	32
1.7.1. Hayatı.....	32
1.7.2. Eserleri.....	34
1.7.3. Ödülleri	36

1.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	37
1.8.1. İlgili Yüksek Lisans Tezleri.....	37
1.8.2. İlgili Doktora Tezleri	39

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	42
2.2. VERİLERİN TOPLANMASI.....	42
2.3. VERİLERİN ANALİZİ.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

3.1. ÇALIŞMANIN 1. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR.....	45
3.1.1. Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular	45
3.1.2. Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular	51
3.1.3. Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	55
3.1.4. Öz Denetim Kök Değerine İlişkin Bulgular	58
3.1.5. Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular	64
3.1.6. Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular	69
3.1.7. Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular	74
3.1.8. Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	79
3.1.9. Vatanseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular	84
3.1.10. Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular.....	89
3.2. ÇALIŞMANIN 2. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR.....	96
3.3. ÇALIŞMANIN 3. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR.....	98
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	100
KAYNAKÇA	106
DİZİN	115

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Adalet Kök Değeri.....	45
Tablo 3.2: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dostluk Değeri	51
Tablo 3.3: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dürüstlük Değeri	55
Tablo 3.4: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Öz Denetim Kök Değeri.....	58
Tablo 3.5: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sabır Kök Değeri.....	64
Tablo 3.6: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Saygı Kök Değeri	69
Tablo 3.7: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sevgi Kök Değeri	74
Tablo 3.8: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sorumluluk Kök Değeri	79
Tablo 3.9: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Vatanseverlik Kök Değeri	84
Tablo 3.10: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Yardımseverlik Kök Değeri	89
Tablo 3.11: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarındaki Kök Değerlerin İşlenme Sıklığı.....	95
Tablo 3.12: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarının Kök Değerler Bakımından Yoğunluğu	96
Tablo 3.13: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Yer Verilen Kök Değerler İşlenirken Sıklıkla Ele Alınan Durumlar	99

GÖRSELLER LİSTESİ

Sayfa

Görsel 3.1: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Adalet Kök Değeri	46
Görsel 3.2: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dostluk Değeri	52
Görsel 3.3: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dürüstlük Değeri.....	55
Görsel 3.4: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Öz Denetim Kök Değeri	59
Görsel 3.5: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sabır Kök Değeri	64
Görsel 3.6: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Saygı Kök Değeri.....	69
Görsel 3.7: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sevgi Kök Değeri.....	75
Görsel 3.8: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sorumluluk Kök Değeri.....	79
Görsel 3.9: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Vatanseverlik Kök Değeri.....	85
Görsel 3.10: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Yardımseverlik Kök Değeri	90
Görsel 3.11: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarındaki Kök Değerlerin İşlenme Sıklığı.....	96
Görsel 3.12: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarının Kök Değerler Bakımından Yoğunluğu	98

KISALTMALAR

Hikâye Kitapları

GBEAM	Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar
MVMA	Mucize Var Mıdır Memet Abla?
SHİB	Sevdadır Her İşin Başı
SYÇ	Sevgi Yetimi Çocuklar
ŞÖD	Şu Ölüm Dedikleri
YÇU	Yapma Çiçek Ustaları
YMAD	Yeni Moda Aşklar Destanı

Hikâyeler

AH	Armuda Hücum
AK	Atlara Kargış
AKT	Aktör
AMH	Allöfçü Muhabbet Hanım
AOBD	Ağadan Olma Bacıdan Doğma
ASN	Amirim Suçum Ne?
BHS	Bekçi Haydar'ın Söylediğidir
BMF	Bildin mi Fatma
ÇPN	Çöpkıran
DÇ	Düzlüğe Çıkmak
DVR	Duvarlar
EU	Ellerim Uzayacak
EY	Ekmek Yetimi
FA	Faktör Aşk

GB	Gül Bekçisi
GÇM	Göçmen
GHN	Gazal Hanımın Nakışları
GYİ	Güneşi Yakana İliştir
HG	Hayatın Galibi
HH	Helga Hülya
Hİ	Hangi İstanbul
HOS	Hükümet Onaylı Sevginin Zabta Alındığının Hikâyesidir
IT	Işığın Tut
İG	İpek Gelinlik
İHY	İnsan Hep Yeni
KD	Kanı Duy
KGK	Kocana Görücü Geldi
KK	Kitabın Külü
KKÇ	Küçük Kentin Küçükleri
KKT	Kaçkaçta
KÖ	Karım Öle
KRC	Kiracı
KTD	Kuytuda
MD	Memetler Düeti
MF	Milletler Fotoğrafhanesi
MHK	Mahkemecilik
MKZ	Memur'un Kalbinin Zonkuna ve Altıncı Gerdeğine Dair Hikâyat
MMHH	Mavi Kız Mariya ile Helvacı Hamza
MRK	Marika
NFK	Nafakacılık

NNY	Nasipsiz Niyazi'nin Yeri
NV	Nikahımı Vermedim
OĞL	Oğlum
PA	Papaz Ağam
PB	Polis Bilir
PTY	Papatya
RHL	Rahle
SBK	Sıkıntılı Bir Kadın
SÇK	Sarıçkoyağı
SD	Son Darbe
SK	Salyangozcu Kız
SKA	Söyle Kalbim
SRM	Sırma
SS	Sadece Sevdim
SVP	Süleyman ve Pehlivan
SZC	Sonsuzcu
ŞRC	Şiirci
TKN	Tüketen
TS	Taşlıbayır Sokağı
TTKK	Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar
Uİ	Ucuz İnsanlar
UÖ	Umut Öğüten
V	Vıy
YBB	Yanlış Bilmesinler Bizi
YD	Yıldızları Dinle

YDK	Yedekli
YKZ	Yakamoz
YPY	Yeşil Pancurlu Yuvamız
YTL	Yatılı

TEZ METNİ

GİRİŞ

Değişen dünya değişen toplumların da habercisidir. Özellikle son otuz yıl içerisinde bu değişim daha bir hızlanmış ve toplumlar şimdiki hallerine evrilmişlerdir. Bu durumun en önemli nedeni bilimin ilerlemesi ve teknolojinin günlük hayatımızın önemli bir parçası haline gelmesidir. Artık dünyanın her yerindeki insanlar bu teknolojik devrimin her safhasını derinden hissetmekte, teknolojinin gelişimiyle birlikte bilgiye çok daha kolay ulaşabilmektedir. Ancak bilgiye ulaşmak her zaman doğru bilgiye ulaşmak demek değildir. Teknoloji vasıtasıyla kirli bilgiler, yanlış tutum ve davranışların yayılabildiğini de unutmamak gerekir.

Teknolojinin gelişimiyle birlikte hayatımıza giren, her yaştan geniş kitlelere ulaşmayı kolaylaştıran sosyal medya vb. unsurlar, günümüzde toplumlar için ciddi bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Bunlar vasıtasıyla kolaylıkla yayılabilen, kültürel yapımıza uymayan davranış ve tutumlar, toplumsal kültürel çözümlere sebebiyet verebilmektedir. “Kültür ve içinde barındırdığı unsurlar bir toplumu ayakta tutan değerler ise bu değerlerin yozlaşmaya uğraması ve giderek yok olması, toplumsal düzenin yozlaşmaya uğraması ve giderek toplumun yok olması anlamına gelmektedir” (Şahin, 2011, s. 244). Bu yüzden toplumların kendi değerlerini yaşatması ve koruması gerekmektedir. Değerler toplumu ayakta tutar. İçinde bulunduğumuz bu yeni çağın ve teknolojinin toplumsal değerleri tehdit etmesi karşısında toplumların birtakım önlemler alması büyük önem taşımaktadır. Bu durumda yapılması gereken, bireylere iyi bir değerler eğitimi vermektir. Altan (2011), değerler eğitiminin amacının toplumda giderek daha büyük bir sorun haline gelen ahlâkî, etik ve akademik konularda yardımcı olmak ve dünyamızın daha güvenilir ve yaşanılır hale gelmesine katkı sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Değerler eğitimi uzun ve sosyal bir süreci kapsamaktadır. Bireyin değerler eğitimiyle ilk tanıştığı kurum ailedir. Ailenin davranış ve tutumları bireyin değerler konusunda çeşitli yargılar oluşturmalarını sağlar. Aileden sonra bireye değerler aktarımının yapıldığı yerler ise bireyin sosyal çevresi ve okuldur. Okul, değerler eğitiminin en düzenli ve sistematik şekilde verilebileceği yerdir. “Okullar toplumumuzun ahlaki erozyona uğradığı böyle bir dönemde ahlaki meselelerde seyirci kalamazlar. Aksine, gençlerin karakterine ve toplumun ahlak sağlığına imkânları ölçüsünde katkıda bulunmak zorundadırlar” (Meydan, 2014, s. 95). Bu sebeple değerler

eğitimi günümüzde eğitim sistemlerine entegre edilmekte,  ğretim programlarına değerler eğitimine yönelik etkinlik ve uygulamalar eklenmektedir.

Değerlerin bireylere aktarımında, kişilik gelişimine katkıları nedeniyle sözlü ve yazılı edebi eserlerden de faydalanılmaktadır.       edebi eserlerin eğitici ve öğretici yönü toplumsal ve insani değerlerin aktarımını kolaylaştırmaktadır. Bu yolla verilen değerler eğitiminde bireylerin eserlerde değinilen değerleri içselleştirmesi sağlanır. Edebi eserlerle değer aktarımının amaçlandığı durumlarda çoğunlukla hikâye türü tercih edilmektedir. ‘‘Hikâye, kişisel ve ruhsal gelişimle ilgili, birçok alanda uluslararası geçerliliği olan bir konuma sahip olup,  ocuk ve gençlerin psikolojik gelişimlerinde önemli bir pedagojik araçtır’’ (Rossiter, 2001: Kasapoğlu’ndan, 2013, s. 101). Dolayısıyla değerler eğitimi açısından faydalı olabilecek nitelikli eserlerin tespit edilmesi amacıyla bu alanda araştırmalar yapılmalıdır. Bu çalışmada da Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarının değerler eğitimine katkısı incelenerek okuyucular için değerler eğitimi açısından faydalı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde; yapılan araştırmanın problem durumu, problem cümlesi ve alt problemleri, amacı, önemi ve sınırlılıklarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümünde; araştırmayla ilgili kuramsal bilgiler verilmiş, değer ve değerler eğitimi konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yine bu bölümünde eserleri incelenen Ayşe Kilimci’nin hayatı, eserleri ve ödüllerine yönelik bilgiler verilmiş, değerler eğitimi ile ilgili bu çalışmaya benzer yüksek lisans ve doktora tezlerine değinilmiştir.       bölümünde araştırmanın yöntemi belirtilmiş; araştırmanın modeli, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili bilgiler sunulmuştur. D rd    bölümünde; araştırmanın bulguları her değer ayrı ayrı başlıklandırılarak tablolalaştırılmış, alıntılarla desteklendirilerek aktarılmış ve yorumlanmıştır. Beşinci bölümünde ise elde edilen verilerden yola çıkararak araştırmanın sonucuna yönelik bilgiler verilmiş, önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca araştırmanın kaynakça kısmı da bu bölümünde yer almaktadır.

Problem Durumu

Günümüz dünyasında tüm milletler ve toplumlar bireyelerine pozitif bilimlere dayalı bilgilerin yanında çeşitli değerler de kazandırmayı amaçlar. Bu değerleri kazandırma işini de eğitim yoluyla yaparlar. Kazandırılan bu değerler sayesinde bireyler, yaşamları boyunca içinde yaşadıkları toplumun hassasiyetlerini bilen, güzel ahlaklı, dürüst ve iyi bireyler olarak yaşamlarını sürdüreceklerdir. Bu durum, eğitim

çatısı altında pozitif bilimlerle birlikte değerler eğitiminin de mutlaka verilmesi gerektiğini, toplumların varlığının verilecek bu eğitimle devam edeceğini ortaya koymuştur. Bu bakımdan değerler eğitimi toplumlar için olmazsa olmazdır.

Değerler eğitiminin verilmesi noktasında formal ya da informal eğitim elbetteki en önemli araç olarak bilinir ancak televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçları da değerler eğitimi aktarımında tercih edilebilir. Kullanılabilecek diğer yollardan biri ise sanattır. Tiyatro, müzik, sinema gibi etkinlikler vasıtasıyla toplumsal değer aktarımı yapılabilir. Değerler aktarımı yapmada kullanılabilecek başka bir yol da edebiyattan faydalanmaktır. Şiir, roman, hikâye, deneme, fabl vb. edebi türler sayesinde bu değerler toplumun bireylerine kazandırılabilir.

Bu çalışmada Ayşe Kilimci'nin yazmış olduğu hikâye kitapları değerler eğitimi açısından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Toplumun her kesiminden bireyler için yazdığı bu hikâye kitapları yine toplumun her kesiminden insanlar tarafından sevilerek okunan yazar, bu kitaplarla da çeşitli ödüller kazanmıştır. Ayşe Kilimci'nin hikâye alanında bu kadar başarılı olması ve severek okunması, eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi gerektirdiği sonucunu doğurmuştur.

Problem Cümlesi

Değerler eğitiminin son yıllarda önem kazanması, bu alanda yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple araştırmanın problemini “değerler eğitimi” oluşturmaktadır. Araştırmanın ana problem cümlesi:

- Ayşe Kilimci'nin hikâye kitapları değerler eğitimi bakımından hangi düzeydedir?

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında hangi kök değerlere yer verilmiştir?
2. Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarının kök değerler bakımından yoğunluğu ne düzeydedir?
3. Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında yer verilen kök değerler hangi durumlar üzerinden işlenmiştir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı yazdığı birçok nitelikli eserle ulusal ve uluslararası alanda çeşitli ödüller kazanan edebiyatımızın değerli yazarlarından Ayşe Kilimci'nin, hikâye kitaplarındaki öyküler vasıtasıyla okuyuculara kazandırmayı hedeflediği kök değerleri tespit etmek ve kitapların değerler eğitimi bakımından işlevselliğini incelemektir. Bir diğer amaç ise değerler eğitimi üzerine yapılan araştırmalara bir yenisini ekleyerek bu alanda kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır.

Araştırmada Ayşe Kilimci'nin değerler eğitimine katkısı incelenen hikâye kitapları şunlardır:

1. Yapma Çiçek Ustaları
2. Sevdadır Her İşin Başı,
3. Sevgi Yetimi Çocuklar
4. Gül Bekçisi-Eylül Arifesi
5. Yeni Moda Aşklar Destanı
6. Mucize Var Mıdır Memet Abla
7. Şu Ölüm Dedikleri

Araştırmanın Önemi

Kitaplar, toplumdaki bireylerin değerleri benimsemesi noktasında önemli bir görev üstlenmektedir. Bu nedenle bireylere değerler eğitimi bakımından zengin içerikler bulunduran kitaplar sunmak oldukça önemlidir. Kitapların değerler eğitimi bakımından incelenmesine yönelik çalışmalar da bu tür faydalı kitapların tespit edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür çalışmaların artırılması büyük önem arz etmektedir.

Ayşe Kilimci edebiyatımıza birçok değerli eser kazandırmış, bu eserleri hem ulusal hem de uluslararası çeşitli kurumlar tarafından ödüllendirilmiş bir yazardır. Buna rağmen yapılan araştırma sonucunda yazarın eserlerinin daha önce değerler eğitimi bakımından incelenmediği görülmüştür. Yazarın eserlerine yönelik yalnızca iki tez çalışması vardır ancak bu tezler değerler eğitimine yönelik değil; karakter, konu ve temalar üzerinedir. Bu tezler:

1. Gezer, A. (2017). *Ayşe Kilimci İnsan-Eser-Üslûp* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

2. Şimşek, Ö. (2019). *Ayşe Kilimci'nin Öykülerinde Kadın ve Çocuk Sorunları* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Türk edebiyatına katkıları göz önüne alındığında Ayşe Kilimci'nin eserlerinin daha önce değerler eğitimi bakımından incelenmemiş olması bir eksiklik olarak görülmüş, çalışmanın bu alanda bir eksikliği kapatması bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarıyla sınırlı tutulmuştur. Diğer türlerde yazdığı eserleri araştırma kapsamına alınmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEĞER

Bilim tarihi boyunca önemini korumuş bu kavramı anlayabilmek için önce bu kavramı tanımlayabilmek gerekir. “Kuramcıların birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmektedir” (Dilmaç, 2007, s. 14). Görüldüğü gibi değerlerin hukuk, din, eğitim, finans vb. birçok farklı alanla ilişkilendirilebilmesi bu kavramın tanımlanmasını oldukça zorlaştırmıştır.

Öncelikle kavramın kelime anlamına bakacak olursak farklı tanımlamalar yapıldığını görürüz. TDK (2011) değer kelimesini “Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör” ve “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamaktadır. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Şemsettin Sami ise Kâmûs-ı Türkî’inde (1998: Özgür’den, 2019, s. 9) “değer” kavramından “kıymet” olarak bahseder ve bu kavramı “değer, baha, bedel” kelimeleri ile açıklar.

Ülkemizdeki çeşitli araştırmacılar da değer kavramına yönelik farklı tanımlar yapmışlardır. Özensel (2003) değeri, toplumun sosyo-kültürel öğelerine değer veren en önemli ölçüt olarak tanımlar. “Değerler duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır” (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s. 69). Bir başka tanımlamaya göre “Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir” (Ulusoy ve Dilmaç, 2012, s. 13). Akbaş’ın (2008) değer kavramına yaklaşımına baktığımızda ise toplumu oluşturan bireylere nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini yani sözün özü nasıl yaşanılması gerektiğini belirten bir olgu olarak bu kavramı tanımlandığını görürüz.

Değer kavramının evrenselliği onun dünyadaki diğer araştırmacılar tarafından tanımlanmasını da mümkün kılar. “Terim olarak ‘değer’ bizim objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder (Halstead & Taylor, 2000: Yazıcı’dan, 2006, s. 501). Bir başka tanımda ise Schwartz’a göre değer; “İnsanların karşılaştıkları olayları ve etrafındaki diğer kişileri değerlendirmek, bunlar karşısında yapacaklarına karar vererek bunu meşru bir duruma getirmek için kullandıkları ölçütlerdir” (Güven, 2014: Özay’dan, 2019, s. 4).

“Değerler bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bir bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göreli olarak algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır” (Dilmaç, 1999, s. 11-12). “Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir” (Erdem, 2003, s. 56).

Toplumsal hayatın bir parçası olan bireyler, içinde bulundukları toplumun değerlerini içselleştirirler ve karşılaştıkları herhangi bir karar verme sürecinde bu değerlerin de etkisinde kalarak karar verirler. Bu şekilde aldıkları kararlar daha toplumsal ve toplumun diğer mensuplarıyla uyumlu olur. Toplumsal değerleri hesaba katarak karar verme ve davranış şekillendirme sürecinin sebeplerinden biri de toplumla çatışma yaşama korkusudur. Bireyler içinde yaşadıkları topluma ayak uydurmak zorunda hissettikleri için toplum tarafından kendilerine kazandırılan değerlerle birlikte yaşarlar. Bu şekilde bireyler tarafından dış yaşamda somutlaştırılan değerler canlı kalmaya devam eder.

Değer kavramının alanyazında ne şekilde ele alındığına baktığımızda toplumların tarihsel süreçleri içerisinde yaşayışları yoluyla oluşturdukları davranış ve yargıların birikiminden oluşan, kümülatif bir olgu olduğu anlaşılabılır.

1.1.1. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri

Değerlerin birçok özelliği olduğu söylenebilir. Bu özellikler toplumlara göre çeşitli değişimler gösterebilmektedir. Değer kavramıyla ilgili birçok çalışma yapan Shwartz ve Bilsky değerlerin özelliklerini madde madde belirlemiştir:

1. *Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değildir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.*
2. *Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakbilirlik, yardımseverlik...) ilişkilidir.*
3. *Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.*
4. *Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.*

5. *Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.*
6. *Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Schwartz ve Bilsky: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'dan, 2000, s. 60).*

“Değerler, tutum ve inançlardan farklı olarak, belli bir nesne, kişi ya da gruba ilişkili değildir. Değerler daha geneldir ve kişinin büyük bir nesneler ya da insanlar grubuna yönelik davranışlarını etkiler” (Sarı, 2007, s. 43). Bu durum bize değerlerin evrensel bir kavram olduğunu ve spesifik olarak herhangi bir durum veya toplulukla ilişkilendirilemeyeceğini göstermektedir.

Değerlerin en büyük işlevi şüphesiz ki toplumsal kültür aktarımıdır. “Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir” (Yazıcı, 2006, s. 505).

Değerler insanların günlük yaşamındaki davranışlarını kontrol altına almada ve insanların birbiriyle iletişim kurmasında önemli bir role sahiptir. Fitcher, değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

- a. *Değerler yargılamada bir araç olarak kullanılır.*
- b. *Kişilerin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar.*
- c. *İdeal düşünme ve davranma yollarını gösterirler.*
- d. *Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler.*
- e. *Sosyal kontrol ve baskı araçları görevlerini yerine getirirler.*
- f. *Dayanışma araçları olarak devreye girerler (Fitcher, 1990: İner'den, 2020, s. 7).*

Elbir ve Bağcı (2013) değerlerin en önemli işlevinin sosyal hayatı biçimlendirmesi olduğunu ve işlev bakımından sosyal yapıyı bu denli etkileyebilen değerlerin yapı bakımından bozulmadan yeni nesillere sistematik bir şekilde aktarılması gerektiğini belirtmektedir. Değerlerle biçimlendirilmiş bir sosyal hayat şüphesiz ki barış ve huzur içinde yaşayan toplumların oluşmasına katkı sağlayacaktır. Değerlerin bu işlevi onun toplumlar için ne kadar önemli olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir. “Değerlerin tanımları ve işlevlerine yönelik çalışmalar şunu göstermiştir: Kültürel birikimin parçası olan değerler, bir yandan kişinin vicdanına hitap ederken bir yandan da toplumsal düzeni sağlar” (Emirhan, 2016, s. 15).

1.2. DEĞERLER EĞİTİMİ

Değer eğitimi kavramını incelemeden önce ilk olarak “eğitim” kavramını anlamlandırmak gerekir. Türk Dil Kurumu, eğitimi “Belli bir konuda, bir bilgi veya bilim dalında yetiştirme, geliştirme, eğitime işidir.” ve “Çocukların ve gençlerin toplum yaşamında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri, anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye” (TDK, 1938, s. 435) şeklinde tanımlamaktadır.

Tezcan (1985) eğitimi kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu esas alan, kişiyi yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç olarak tanımlar. Yangil (2015) ise eğitim hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade eder;

Eğitim, tarihsel anlamda insanoğlunun var olmasıyla beraber ortaya çıkan bir kavramdır. İnsanoğlu tarihsel süreçte; yaşadığı çevreyi, üyesi bulunduğu formal ve informal örgütleri, diğer insanları, hayatı, dünyayı, bilinen ve bilinmeyeni kısacası evreni anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu anlam arayışı nesiller boyunca bir bilgi birikimine yol açarak modern insanın evrilmesini sağlamıştır. Eğitimin hem birey hem de toplum açısından önemi yadsınamaz bir gerçektir. Eğitimin temel amacı insanı hayata hazırlamak ve toplumla uyum içinde yaşamasına katkı sağlayarak ona uyum kazandırmaktır (Yangil, 2015, s. 50).

Değerler eğitimi ise yukarıda bahsedilen değer kavramının eğitimsel faaliyetler ve süreçler vasıtasıyla bireyler tarafından içselleştirilmesi sürecidir.

Değerler eğitiminin çok köklü bir geçmişi vardır. Bu tarihsel gelişimde değerler eğitiminin farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. “Değerler eğitiminin tarihsel gelişimi incelendiğinde; genç nesillerin topluma uyumlu birer üye olması, ahlaklı bireylerin yetişmesi, yöneticilerin adil olma gibi değerlere sahip olması gibi etkenler, daha ilk zamanlardan itibaren hem Türk tarihinde hem de diğer toplumların tarihinde önemli yer teşkil etmiştir” (Yıldırım ve Demirel, 2019, s. 93).

Milli eğitimin temelini oluşturan değerlerimiz toplumun her ferdine iletilmeli, onların içselleştirmeleri sağlanmalıdır. Bu sebeple de okullarda okutulacak müfredatı belirleyen öğretim programlarının temelini bu değerler oluşturur. MEB de (2019) bu durumu açık bir şekilde belirtmektedir.

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek

bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır (MEB, 2019, s. 4).

Değerler toplumun ruhudur. Bu yüzden her toplum kendi kültürüne has değerlerin, bireyleri vasıtasıyla ete kemiğe bürünmesini amaçlar. “Değerler, sosyal öğrenme zemini hazırlayarak yetişkin ve akran desteğiyle kalıcılık kazanmaktadır. Toplum içerisindeki rollerimiz, değerleri anlamlı ve kabul edilebilir kılar. Sağlıklı düşünen, bilinçli, duyuş ve düşünüşe sahip fert olabilmenin ilk basamağı, değerler eğitiminden geçmektedir” (Ay ve Topçuoğlu Ünal, 2020, s. 46). “Değerler eğitimi yoluyla örgün eğitim içinde giderek yok olan kişinin sosyal, ruhsal, ahlaki ve estetik yönü geliştirilmek istenmektedir.” (Altıkulaç ve Uslu, 2014, s. 387).

Bireyin birçok gelişim sürecinde önemli olan aile, değerlerin aktarımında ve kazandırılmasında da yine çok önemli bir rol oynamaktadır. “Değerlerin temelleri ilk olarak ailede atılmaktadır. Bireyin, ailede aldığı değerler, onun sosyalleşmeye başlaması ile birlikte toplum içerisine yayılmaya başlar” (Rokeach, 1973: Baş ve Beyhan’dan, 2012, s. 57). Dilmaç (2007) ailenin bireyin ilk toplumsal çevresini oluşturduğunu, çocuk için fizyolojik ve güven, sevgi gibi duygusal gereksinimlerini karşılayan bir mekanizma olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla aile yaşantısı çocuğun kişilik gelişimine doğrudan etki etmektedir.

Aileden sonra değerler eğitiminde en önemli etkinin sırasıyla çevre ve okul ortamları olduğu fikri hakimdir. “Değer eğitimi, ailede başlar, çevrede devam eder ve okulda gelişir. Okul ortamı öğrencilerde değer eğitiminin devam ettiği önemli mekânlar içerisinde yer alır. Okulların iç ve dış bütün girdileriyle beraber değerler eğitimine hazır olması gerekmektedir” (Aydın, 2019, s. 13). Okullar çocuğun temel değerleri edinebileceği yaşlarında en fazla zamanını geçirdiği ortamlardan biridir. “İstenen tipte vatandaş yetiştirilmesinde büyük önem taşıyan okuldaki değerler sistemi üzerinde okulda olup biten her şeyin (yönetim biçimi, kişilerarası ilişkiler, program, okulun organizasyonu, öğrenme ortam ve stilleri vb.) etkisi vardır” Batur ve Yücel de (2012) okulun ilk yıllarının çocukların tutum ve inançlarının geliştiği en önemli dönem olduğunu belirtmektedir. (Sarı, 2007, s. 44). Bu yüzden okul ortamının hem fiziksel özellikleriyle hem de eğitim-öğretim faaliyet planlamasıyla değerler eğitimine uygun hale getirilmiş olması gerekmektedir.

Birçok araştırmacı değerler eğitiminde okulların etkin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bazı araştırmacılar ise bunun toplumdaki aksaklıkların giderilmesi ve daha ideal toplumsal değer yapısına ulaşmak için zorunluluk olduğunu belirtir:

Toplum olarak; elverişli her fırsatı, özellikle de okulları, belirli değerlerin öğrencilere verilmesi için kullanmak zorundayız ve bunun sebeplerini ise üç başlık altında toplayabiliriz.

1. Toplumda çeşitli sosyal ve suç ile ilgili problemlerin artması faydalı değerlerin yeterince elde edilemediğini ortaya çıkarmaktadır.

2. Toplumsal değerlerimizde bir belirsizlik vardır ve bu belirsizlik

tarihimizden gelen uygun değerlerimizin yıpranmasına sebep olmaktadır.

3. Akranlar arası olumsuz baskı, medya'nın kötü etkisi ve boşanma oranının artması gibi sebeplerle aile yapısı gittikçe zayıflamaktadır (Bishop, 1993: Yazıcı'dan, 2006, s.506).

Değerler eğitiminin temel amacı toplumdaki bireylerin öncelikli olarak zihinsel, dilsel, duygusal ve sosyal olmak üzere birçok açıdan gelişimini sağlamak, bu yolla toplumu ve içinde bulunan bireyleri kötü davranışlardan koruyarak onları olumlu yönlerden donatmaktır. Bu amaçlar kapsamında:

- Bireyin zihinsel gelişimine yardım etme,
- Çeşitli becerileri kazandırma,
- Teorik ve uygulamalı olarak öğrenmesine ortam hazırlama,
- Karakterini geliştirmesine yardım etme,
- Değerleri aktarma,
- Yaşamına yön vermesine katkı sağlama amaçlanmaktadır (Badenas, 2011: Güneş'ten, 2015, s. 5).

Değerler eğitiminin tek bir alanla ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Bazı durumlarda değerler eğitimi çalışması yapılırken disiplinlerarası çalışmak gerekebilir. Çünkü bazı değerler sadece tek bir alanda değil birçok alanda oldukça kullanılan ve kazandırılması gereken bir özellik taşır. Bu tür değerler farklı disiplinlerin ortak tanımlaması ve bu değerle ilgili sorunlara yaklaşırken iş birliği yapmalarıyla çözüme ulaştırılır ve kazandırılır. Bu durumla ilgili Mizrap Polat düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

Değerlerin algılanması ve kabullenilmesi din, kültür, gelenek, günlük hayat ve şahsın ruhi ve zihni gerçekliklerinin tümünden etkilendiğinden, değerler eğitimi de çok

yönlülük ve çok çeşitlilik arz etmek zorundadır. Örneğin en önemli ana değerlerden olan “adalet” sadece bir dini vecibe ve ahlaki sorumluluk değildir. Adil olmama problemi, aynı zamanda bir hukuki, sosyal, siyasi ve iktisadi problemdir. Böyle bir problemin Sosyal, Hukuk, İktisat ve Kültür Bilimlerinin de yardımıyla nedenleri, sonuçları ve çözüm yollarıyla birlikte açıklanması daha da anlaşılır olacaktır. Yani adalet değeri ve onun gözetilmediği durum, disiplinler arası bir yaklaşımla anlatıldıktan sonra, diğer bir deyimle adalet değeri öğretildikten sonra, adalet bilinci yerleştirilmeye ve bu suretle değer eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılabilir (Polat, 2010, s. 145).

1.2.1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değerler eğitimi konusu toplumlar için bu kadar önemli bir konu olunca haliyle dünyanın birçok yerinden araştırmacılar değerler eğitimi yaklaşımlarıyla ilgili farklı çalışmalar yapmışlardır. Üzerine uzun çalışmalar yapılan bu araştırmalar farklı özelliklere göre sınıflandırılmıştır. Değerler eğitimine yönelik yaklaşımlar:

- İnsanın doğasını ve insan-toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları,
- Değer kazanma süreçlerini açıklamaları,
- Değerlerin kaynağı üzerine görüşleri,
- Değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları,
- Uyguladıkları metotlar, açısından birbirlerinden farklılıklar göstermekte ve bu farklılıklara bağlı olarak da sınıflandırmalar yapılmaktadır (Meydan, 2014, s. 96).

Değerler eğitimine yönelik uygulanan birçok yaklaşımdan söz edilebilir. Bu yaklaşımların hepsi değerlerin toplumun bireylerinde kalıcı etki bırakmasını hedeflerler.

Howard, Berkowitz ve Schaeffer değerler eğitiminde uygulanan yaklaşımları geleneksel, bilişsel ve yapılandırıcı yaklaşım olmak üzere üç ana grupta toplamaktadır:

Geleneksel yaklaşımlarda değerler eğitimi; açıklama, davranış geliştirme, örnek davranışlar gösterme, tekrarlama gibi yöntemlerle öğretilmektedir.

Bilişsel yaklaşımda değerler eğitimi zihinsel yönden ele alınmakta; değerlerin önemini anlama, düşünme, olumlu olumsuz yönlerini görme, diğerleriyle karşılaştırma gibi hususlara ağırlık verilmektedir.

Yapılandırıcı yaklaşımda ise değerler eğitimine sosyal ve etkileşimsel olarak yaklaşılmakta, kişiler arası iletişim ve etkileşimle değerleri kazandırma üzerinde durulmaktadır (Alberta Education, 2005: Güneş'den, 2015, s. 6).

Yukarıda bahsedilen değer eğitimi yaklaşımlarına ek olarak Superka (1973: Utku'dan, 2020) değerler eğitimine yönelik sınıflandırmasında şu başlıklara yer vermiştir:

- Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı
- Değer Analizi Yaklaşımı
- Karakter Eğitimi Yaklaşımı
- Ahlaki Sorgulama Yaklaşımı
- Değer Belingirleştirme Yaklaşımı

1.2.1.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı

Değerleri telkin etme yaklaşımı değerler eğitiminde en fazla faydalanan yaklaşımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Bu yaklaşıma göre öğrencilere sürekli tekrar ve tavsiyelerle bir şey yeteri kadar duyurulduğunda onu kabul ederek davranışa dönüştürecektir” (Whitney, 1986: Yiğittir ve Kaymakçı'dan, 2012, s. 50). “Bu yaklaşımın çıkış noktası, devamlı ve kalıcı değerlerin öğrencilere telkin edilmesi, bir başka ifade ile aşılmasıdır. Bu yaklaşım ile öğrenciler toplum tarafından seçilen belirli değerleri almaktadırlar” (Leming, 2000: Okudan, 2010, s. 26). Bu yaklaşımda değerler eğitiminin temel amacı bireyin zihnine değerlerin işlenmesidir. “Telkin yoluyla değerler eğitimi yaklaşımı ile öğrencilerin beyinlerinde değer durumları ve önceden belirlenmiş değerlerin, belirli bir grubunun oluşması amaçlanır (Naylor ve Diem, 1987: Yazıcı'dan, 2006, s. 510).

“Telkin veya değer aşılama olarak da adlandırılan bu yöntemde öğrencilere neyin iyi neyin kötü olduğu söylenmektedir. Bu yaklaşım tarihsel veya kurgusal ahlâki hikâyeler yoluyla yapılabilmektedir. Bu yaklaşımın etkili olabilmesi için davranış değiştirme yöntemi ile de uygulanabileceği belirtilmektedir” (Türk, 2009, s. 13). Akbaş (2004) bu yöntemi velilerin başarılı bir şekilde kullandığını belirtmektedir. Veliler öğretmenler yoluyla çocuklarının değer ve davranışlarını düzenlemekte ve açıklamaktadır.

Telkin yönteminin daha çok disiplin odaklı ortamlarda kullanıldığı görülmektedir. “Telkin yöntemi daha çok ordu, izcilik ve dini kurumlar tarafından kullanılmaktadır. Bu kurumlarda yöntemin kullanılmasında yeminler ezberlenmekte ve önemli insanların yaşamları incelenmektedir” (Leming, 1997: Akbaş'tan, 2004, s. 97).

1.2.1.2. Değer Analizi Yaklaşımı

Bireylerin kendi değerlerine ulaşmasına yönelik kullanılan yaklaşımlardan biri de değer analizi yaklaşımıdır. “Bu Yaklaşımda öğrenciler çözüme yönelik görüşler ortaya koyar, değerlendirme yapar ve sonuçlara ulaşır” (Naylar ve Diem, 1987: Okudan’dan, 2010, s. 29). “Öğrenci değer analizi yaklaşımında problem çözme yöntemine benzer işlem akışını takip ederek değerlerini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım sürecinde öğrenci çevresindeki problemlere yönelik çözüm önerileri üretir” (Aydın, 2019, s. 29). Bu bakımdan bu yaklaşım, öğretim yöntem ve tekniklerinden olan problem çözmenin değerlerin kazandırılmasına yönelik uygulanaşı olarak düşünülebilir. Yaklaşımın uygulamasında diğerlerinde olduğu gibi bazı basamaklar kullanılır.

Donald Coornbs ve Milton Meux’a (1971) göre, değer analizi yaklaşımında öğrencilerin amaca ulaşması için aşağıdaki basamakların uygulanması gereklidir. Bu basamaklar:

1. Değer sorusunu tanımlamak ve açıklamak.
2. Anlatılan gerçekleri bir araya getirmek.
3. Söz konusu olguların gerçekliklerini değerlendirmek.
4. Gerçekliklerin uygunluğunu açıklamak.
5. Geçici değer kararına varmak.
6. Kararda belirtilen değer ilkesini test etmek (Saintus, 1989: Çopur’dan, s. 27).

Değer analizi yaklaşımının hedeflerine baktığımızda şu şekillerde ifade edildiği görülmektedir:

1. Öğrencilere, bir değer kavramını değerlendirmeyi öğretmek.
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en kalıcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak.
3. Öğrencilere nasıl bazı değer kavramları hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek (Metcalf ve Coombs, 1971: Dilmaç’tan, 2007, s. 39).

Bu yaklaşımın savunucuları değerlendirme sürecinin gerçeklerin ve aklın tam bir yetkisi altında işlenebileceğini ve işlenmesi gerektiğini belirtirler (Huitt, 2003: Kurtulmuş’tan, 2009, s. 43). Böylece bu yaklaşımda değer telkini ve değer açıklaması yöntemlerindeki gibi değerler bireylere sunulup aktarılmaya çalışılmaz. Bu yöntemde öğrencinin zihinsel işlemler vasıtasıyla problemleri çözerek değerlere kendilerinin ulaşması beklenir. “Değer analizi birçok eğitimci tarafından faydalı görülen, ilköğretim,

lise ve üniversite seviyesinde uygulanabilen bir yaklaşımdır” (Ryan, 1991: Okudan’dan, 2010, s. 30).

1.2.1.3. Değer Belirginleştirme (Açıklama) Yaklaşımı

“Üst düzey bilişsel süreçlerin sıklıkla kullandığı bu yaklaşım, öğretmenin telkin ve empozesinden çok, ilgili olgu ve kanıtları değerlendirerek çocukların kendi kendilerine karara varmalarına dayanmaktadır” (Welton ve Mallan, 1999: Sarı’dan, 2007, s. 62). “Bu değerlendirme süreci bireyin başkalarının değerlerini zorla kabul ettirmeye maruz kalmaksızın kendi değerlerini netleştirmesine imkân sağlamaktadır” (Dilmaç, 2007, s. 37). Aydın (2019) değer açıklama yaklaşımının değer telkini yaklaşımının tersine neyin değerli olup olmadığı kararının kişinin kendi yaşantıları ile oluşturduğu sonuçlar arasından, değerlerle ilgili kendi kararlarını verdiği bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir.

“Değer açıklama yaklaşımında öğrencilere kendi değerlerinin farkına varmaları için yardımda bulunmaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin rasyonel düşüncelerini ve sahip oldukları duyguları gözden geçirmelerini sağladığı için değerlerinin farkında olmalarına yardımcı olur. Böylece öğrencilerin kendi değerlerini karar verme yoluyla içselleştirmeleri sağlanır” (Fernandes, 1999: Okudan’dan, 2010, s. 27).

Değer açıklama yaklaşımına yönelik ilk çalışmaları yapan araştırmacılardan olan Simon, bu yaklaşımın temel alındığı değerler eğitimi sürecinde izlenecek 7 basamak olduğundan bahsetmektedir.

Değer açıklama yansız bir yaklaşımdır. Değer açık bir şekilde öğretildiğinde etkisinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerler empoze ve zorlama yapılmadan, 7 basamakta değer kazandırmayı temel alır.

Seçme

1. Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)
2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme.
3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme.

Ödüllendirme

1. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme.
2. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme.

Hareket

1. *Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) hareket edebilme.*
2. *Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek (Simon, 1972: Akbaş'tan, 2004, s. 99).*

“Değerleri belirginleştirme yaklaşımı 1960-1980’li yıllarda etkili olmuş bir öğretim yaklaşımıdır. Fakat 1980’li yıllardan sonra değerler belirginleştirme yaklaşımı popülaritesini kaybetmiştir” (Dilmaç, 2007, s. 38).

1.2.1.4. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Her toplum karakterli bireylere ihtiyaç duyar. İyi eğitilmiş, karakterli bireylerden oluşan toplumlar her zaman huzurlu, geleceğe umutla bakan toplumlar olmuşlardır. Bu nedenle bireylere iyi bir karakter eğitimi vermek şarttır. “Karakter eğitimi, ‘değerlere bağlı olarak ahlaki özellikleri geliştirmek ve bir dizi karakter davranışlarını tanımlamak ve oluşturmak için öğrencilere yardım etme amacı taşıyan yönergeler, planlanmış deneyimler ve etkinlikler’ şeklinde tanımlanabilir” (Johnson, 2006: Sapasağlam ve Ömeroğlu’ndan, 2016, s. 5). “Karakter eğitimi yaklaşımı, okul ve öğretmenin temel ahlaki değerlerin öğretilmesinde daha etkin ve doğrudan rol almaları gerektiği inancına dayanmaktadır” (Sarı, 2007, s. 62). Bu yaklaşımda iyi karakteri temsil eden değerler belirlenerek bu değerlerin öğrencilere aktarılmasına yönelik okul ve sınıflarda uygulanabilecek yöntemler belirlenmiştir.

“Karakter eğitimi örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insanî değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretlerinin tamamı olarak tanımlanabilir” (Meydan, 2012, s. 133). Zaman içinde karakter eğitiminin önem kazanmasıyla birlikte bu yaklaşıma yönelik farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Bunları toparlanmak gerekirse:

- i. *Muhakeme-Alışkanlık: Bazı yaklaşımlar kişinin ahlakî muhakemesi ve düşünmeye vurgu yaparken diğerleri erdemli davranışın alışkanlık haline gelinceye kadar uygulanması üzerinde durmaktadırlar.*
- ii. *“Yüksek” Değerler-“Ara” Değerler: Bazı yaklaşımlarda öz-disiplin, cesaret, sadakat ve sebat gibi daha temel değerler öncelenirken diğerlerinde özen, nezaket, arkadaşlık gibi vasıta değerler önemszenmektedir.*

- iii. *Bireye Odaklanma-Çevre ve Topluma Odaklanma: Karakter birey için mi? yoksa grubun norm ve şablonlarına mı oturmalı? soruları da karakter eğitiminde farklı perspektiflerin duruşlarını belirlemektedir (Thomas, 1991: Ekşi'den, 2003, s. 85).*

Karakter eğitimi üzerine birçok çalışma yapan Lickona (1992: Okudan'dan, 2010), karakter eğitiminin sadece okul ortamında verilemeyeceğini, aynı zamanda toplumun da bu süreçte sorumluluk alması gerektiğini bildirmekte ve bu sorumlulukları 5 maddede toplamaktadır.

- i. *Yalnızca erdemli insanlar özgür ve demokratik hükümete destek olabilirler.*
- ii. *İyi karakter kendiliğinden biçimlenmez. Öğretim sürecine destek verilerek ve örnek öğrenme uygulamalarıyla uzun sürede gelişir.*
- iii. *Çocukta geliştirilmiş iyi karakter ilk olarak ailenin sorumluluğundadır. Daha sonra toplumun, okulun, dinî kurumların ve gençlere hizmet veren diğer grupların sorumluluğunda biçimlenir.*
- iv. *Vatandaş yetiştirme ancak etkili akademik öğretim ve iyi karakter geliştirmekle mümkün olabilir.*
- v. *Etkili karakter eğitimi ile olumsuz öğrenci davranışları azalır, akademik başarı artar ve gençler sorumluluklarını bilen vatandaşlar haline gelir (Lickona, 1992: Okudan'dan, 2010, s. 34).*

1.2.1.5. Ahlaki Sorgulama (İkilem) Yaklaşımı

“Ahlaki gelişim konusunda geçmişte ilk araştırmaların sahibi Piaget'dir. Kohlberg, Piaget'in zihinsel ve ahlak gelişimi dönemlerini temele alarak ahlaki gelişimi irdelemiştir. Piaget'e göre ahlaki gelişim bir inşa süreciyken Kohlberg'e göre ise keşfetme sürecidir” (Kocabıyık, 2015, s. 27). “Ahlaki ikilem, iki farklı değer ilkesinin çatıştığı gerçek yaşam problemleridir. Bu problemler, öğrencilerin kendi yaşam konularına uygun konulardan seçilmekle birlikte, tarihi olaylarla ilgili problemlerden de oluşabilir. Burada, öğrencilerden kendileri için uygun gördükleri davranışı seçmeleri ve nedenlerini belirtmeleri istenmektedir” (Tahiroğlu, 2011, s. 107-108).

Ahlaki muhakeme yaklaşımında amaç bireylerin zihninde ahlaki ikilemler oluşturarak onları zihinsel çözümlemelere yöneltmektir. “Ahlaki muhakeme yaklaşımı, ahlaki ikilem içeren bazı durumların bireylere sunulmasının ardından, bireylerin bu durumu çözerek değer yargısına ulaşmasını hedeflemektedir” (Utku, 2020, s. 29). “Ahlaki muhakeme yaklaşımında genelde değer ve değer kazanmak kavramları kullanılmaz. Vurgu akıl yürütme ve düşünme üzerinedir. Değerlerin bilişsel ahlaki inançlar veya kavramlar olduğu iması yapılır” (Meydan, 2012, s. 124).

Kohlberg, ahlaki gelişim kuramının kurucusu kabul edilmektedir. Kohlberg yaptığı araştırmalar ve çalışmalar sonucunda elde ettiği verilerden yola çıkarak kuramını ahlaki gelişim evreleri olarak açıkladığı farklı aşamalara ayırmıştır. Tahiroğlu (2011) Kohlberg'in kuramındaki bu aşamaları şu şekilde toparlamıştır:

I. Gelenek öncesi düzey

Bu dönemde çocuk; kültürel kurallara, iyi ve kötü, doğru veya yanlış etiketlerine duyarlıdır. Ancak bu etiketleri, davranışların (ceza, ödül, hediye verme) ya fiziksel ya da duygusal sonuçları açısından veya kuralları ve etiketleri ileri sürenlerin fiziksel gücüne bakarak yorumlar. Dönem, aşağıdaki gibi iki aşamaya ayrılır:

1. Aşama: Ceza ve boyun eğme eğilimi: *Hareketin fiziksel sonuçları, hareketin iyiliğini veya kötülüğünü; bu sonuçları insanın anlamlandırması ve değerlendirmesine bakılmaksızın belirler. Cezadan kaçınmaya ve güçlüye sorgusuz itaate, ceza ve yetkiyle desteklenen önemli bir ahlaki düzene saygı duyarak değil de kendi iyilikleri için değer verilir.*

2. Aşama: Araçsal ilişkiler eğilimi: *Doğru hareket, kişinin kendi ihtiyaçlarını ve bazen de başkalarının ihtiyaçlarını etkili bir biçimde karşılayan harekettir. İnsan ilişkileri, pazar alanındaki ilişkiler gibi ele alınır. Doğruluğun, karşılığın ve eşit paylaşımın unsurları sunulur ancak onlar daima fiziksel faydacı bir anlayışla yorumlanır. Karşılık; sadakat, minnettarlık veya adalet değil de “sen benim sırtımı kaşı, ben de seninkini kaşıyayım” mantığı üzerine kuruludur.*

II. Geleneksel düzey

Bu dönemde bireyin ailesinin, grubunun ve ulusunun beklentilerini korumak, hâlihazırdaki ve açık sonuçlara bakılmaksızın kendi başına değerli olarak görülür. Bu görüş, yalnızca kişisel beklentilere ve sosyal düzene uygunluğu değil ona bağlılığı, aktif bir şekilde sosyal düzene katılıp onu desteklemeyi ve savunmayı, düzende bulunan kişilerle ve grupla ilişkili olmayı önemli sayar. Bu dönemde aşağıdaki iki aşama vardır:

3. Aşama: Kişiler arası uyum ve iyi çocuk olma eğilimi. *İyi davranış, diğer kişileri mutlu eden veya onlara yardım eden ve onlar tarafından onaylanan davranıştır. Çoğunluğun sahip olduğu veya “doğal” davranışların basmakalıp şekillerine çok fazla uyum vardır. Davranış sıklıkla niyetine göre değerlendirilir; kişinin iyi bir şeyi kastetmesi veya öyle düşünmesi ilk defa önemli olur. Birey, iyi çocuk olarak beğeni kazanmaya çalışır.*

4. Aşama: Kanun ve düzey eğilimi: *Otoriteye, kurallara ve sosyal düzenin sürekliliğine uyum vardır. Doğru davranış; kişinin üzerine düşeni yapması, otoriteye saygı duyması ve kendi iyiliği için sosyal düzeni korumasından oluşur.*

III. Gelenek sonrası, özerk veya ilkelî düzey

Bu dönemde ahlaki değerlere ve ilkelere sahip olan grupların ve kişilerin otoritesinden bağımsız olarak bu gruplarla, bireyin kendini özdeşleştirmesinden farklı, geçerliliği ve uygulanışı olan ahlaki değerleri ve ilkeleri tanımlamaya büyük çaba harcanır. Bu düzeyin de iki aşaması vardır:

5. Aşama: Sosyal sözleşme ve anlaşmalara uyma eğilimi: Doğru hareket; genel bireysel haklar, eleştirel bir şekilde incelenen ve bütün toplum tarafından kabul gören standartlar açısından tanımlanmalıdır. Kişisel değer ve görüşlerin göreceliği bilinmektedir ve fikir birliğine ulaşmak için kurallara da aynı şekilde önem verilir. Yasal ve demokratik olarak kabul görmesinin yanı sıra doğru olan şey, kişisel değerler ve görüşlerle de ilgilidir. Sonuç olarak; yasalara uyulmasına önem verilir ancak toplumsal yararları mantıklı bir şekilde düşünerek yasaları (aşama 4'teki kanun ve düzen eğiliminde olduğu gibi dondurmanın aksine) değiştirme ihtimali de vardır. Yasal dünyadan ayrı olarak serbest anlaşma ve sözleşme, sorumluluğun bağlayıcı unsurudur.

6. Aşama: Evrensel ahlak ilkelerine eğilim: Doğru olan şeyler, mantıklı kapsamlılığa, evrenselliğe ve tutarlılığa hitap eden ve bireyin kendisinin seçtiği ilkelerle uyum içindeki bilinçli kararlardır. Bu ilkeler soyut ve etiklidir; on emir gibi somut ahlaki kurallar değildir. Aslında bunlar; adaletin, karşılığın, insan haklarının, eşitliğin ve insanoğluna birey olarak saygı göstermenin evrensel ilkeleridir (Kohlberg, 1985: Tahiroğlu'dan, 2011, s. 108-109).

Görüldüğü gibi Kohlberg'in kurucusu olduğu ahlaki muhakeme yaklaşımı için gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrasından oluşan üç ana ahlaki gelişim evresi büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşımda bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek için onlara ikilemde kalacakları sorular yöneltilmektedir. "İkilemleri değerlendirecek kişi hem ahlaki yargısını ifade etmekte hem de kendince bir ikileme çözüm üretme çabasına girmektedir" (Kaya, 2015, s. 57). Sonuç olarak bireyler eleştirel düşünme ve tartışma gibi yöntemler kullanarak ahlaki ikilem durumunu kendi değer yargılarıyla çözümlemeye çalışmaktadır.

1.3. KÖK DEĞERLER

Millî Eğitim Bakanlığı, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) 10 kök değer belirtmiştir. "Öğretim programlarında yer alan 'kök değerler' şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" (MEB, 2019, s. 4). Çalışmanın verilerini Ayşe Kilimci'nin eserlerinde tespit edilen bu kök değerler oluşturduğu için kök değerlerin iyice kavranması gerekmektedir. Bu sebeple aşağıda kök değerler tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Adalet

Adalet kavramıyla ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Bu durumun sebebi bu kavramın tarih boyunca insan hayatının tam merkezinde yer almasıdır. Bu tanımlamalara baktığımızda ilk olarak Türk Dil Kurumunun (2011) “adalet” kavramı için dört farklı tanımlama yaptığı görülmektedir. “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” (TDK, 2011, s. 24).

İçerli (2010) ise günlük yaşamımızda kullandığımız adalet kavramının bir davranışın ya da hareketin adalete uygunluğunu, doğruluğunu ve bireylerin dürüstlüğüne ifade etmek için kullanıldığını belirtir.

“Adalet: doğruluk, dürüstlük, eşitlik, hak, hak yemezlik, hakkaniyet ölçülerine uyma, meşruluk, tarafsızlık, insaniyet, iyilik gibi anlamlara gelir” (Töremen ve Tan, 2010, s. 59).

Yukarıda bahsedilen tanımlamalar ışığında bir toplumda düzenin sağlanması için o toplumun fertleri arasında hakkaniyetin sağlanması, bu fertlere eşit davranılarak ayırım gözetilmemesi, her birey için eşit kurallar ve hakların geçerli olması gerektiği söylenebilir. Aksi taktirde bireyler, içinde yaşadıkları toplumda adalet değerinin korunup uygulanmadığını hissettiklerinde ya da gördüklerinde huzursuzluklar yaşanabilir, istenmeyen durumlar ortaya çıkabilir. Toplumsal huzurun sağlanmasında belki de en önemli unsur özelliğini taşıyan “adalet” ancak tam olarak uygulandığında toplumsal huzur ve düzen inşa edilebilir. Bu düzenin gelecekte de korunması için adalet değerinin toplum tarafından iyice özümseyerek gelecek nesillere aktarılması hayati rol oynamaktadır.

1.3.2. Dostluk

Dostluk insan ilişkileri içinde çok önemli bir konumda yer almaktadır. Bu kavram günümüzde arkadaşlık kavramının daha da derinleşmesi sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak adlandırılmaktadır. “Dostluğun arkadaşlıktan farkı; dostluk bağının arkadaşlık bağından daha kuvvetli olması ve samimiyetin ön planda tutulmasıdır. Dostluk, sevgisinde samimi, içten olan insanların menfaatten uzak ilişkileridir.” (Altın, 2010, s. 17). “1. Dost olma durumu. 2. Dostça davranış.” (TDK, 2011, s. 707).

“Dostluk, iki veya daha fazla kişi arasında oluşan samimiyet ve bağlılık demektir” (Avcı, 2019, s. 179).

Bazı kaynaklar arkadaşlık ve dostluk kavramlarının özdeş olduklarını belirtmektedir. “Arkadaşlık/dostluk değeri; sevgi, saygı, fedakârlık, paylaşma, iyilik yapma, dürüstlük, yardımseverlik, sadakatli olma, vefalı olma gibi değerleri içerisinde barındırmaktadır” (Fırat ve Mocan, 2014, s. 40).

Geçmişten günümüze, tarih boyunca insanlar diğer insanlarla iletişim kurma ihtiyacı duymuştur. Bu durumun temelinde insanların doğum anından vefat anına kadar sürekli olarak birbirlerine ihtiyaç duymaları yatmaktadır. Bu sebeple insanlar zamanla hayatın zorluklarını birlikte göğüsleyebilmek ve sosyal bir varlık olmasının da etkisiyle eş, arkadaş arayışına girerler. Bu ihtiyaçlarını karşılayabilen insanlar böylelikle kendilerini daha mutlu ve huzurlu hissederler. Toplumun yapı taşları olan bireyler, mutlu ve huzurlu olduğça toplum huzuru da sağlanmış olacağından, bireylerin sosyalleşerek dostluklar kurması toplumun da düzen ve huzuru için olmazsa olmazdır. Sonuç olarak dostluk değerinin her toplumda mutlaka var olması ve bireyler tarafından kabul görmüş olması gerekmektedir.

1.3.3. Dürüstlük

Toplumu oluşturan bireylerde bulunması gereken en temel değerlerden biri dürüstlüktür. Bu değer, toplumdaki bireyler arasında güven oluşumunu da sağlayacağı için günümüzde daha da önemli hale gelmiştir. “Kelime kökeni olarak ‘dürüstlük’ Farsça ‘durust’ kelimesinden Türkçeye dürüst şeklinde geçmiştir. ‘Doğru, yanlışsız ve eksiksiz’ anlamına gelmektedir” (Tietze, 2002: Demirkaya ve Çal’dan, 2018 s. 1965). TDK (2011) ise dürüstlük kavramını “doğruluk” olarak tanımlamaktadır.

Bireyler dünyaya geldiklerinde dürüstlük değerinden yoksundur. Bu değer insanlara yaşantılar yoluyla aktarılmaktadır. Dolayısıyla bireylere ilk olarak temas eden sosyal kurum olan ailenin bu değeri çocuğa aktarması gerekmektedir. Aileden sonra değerleri çocuğa aktarabilecek en temel kurum ise okuldur. Baki (2019) ailede başlayan değer aktarımı sürecinin okullarda gerçekteştirilen eğitim-öğretim programları vasıtasıyla planlı ve sistemli bir şekilde yürütüldüğünü belirtmektedir. Bu bakımdan okul aracılığıyla dürüstlük ve diğer değerlerin çocuğa aktarımı çok önemlidir.

Dürüst bireylerden oluşan toplumlar her daim daha huzurlu ve güvenli olmuşlardır. Dürüstlük doğal olarak güven değerinin oluşumunu da desteklediği için bu değer kazandırılmasında ve içselleştirilmesinde daha çok çaba gösterilmelidir.

1.3.4. Öz Denetim

“Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol” (TDK, 2011, s. 1865).

Öz denetim insanların yapacakları davranışlar ve söyleyecekleri sözler üzerinde irade gösterebilmesidir. Kişi, karşılaştığı beklenmedik durumlarda kendini kontrol edebilme yetisine sahip olmalıdır. Bu değere sahip olmayan insanlar karşılaştıkları durumlara verecekleri tepkilerde dışsal uyaranlara ihtiyaç duyarlar. Bu da bireyin yaşam kalitesini düşüren ve muhtaç bir durumda olmasına neden olan bir durumdur. Bu bakımdan bu becerinin toplumu oluşturan bireyler tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bunu kazandırmanın en önemli yolu ise değerler eğitiminden geçmektedir.

1.3.5. Sabır

TDK (2011) bu değeri şu şekilde tanımlamaktadır. “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” (TDK, 2011, s. 1996). “Schnitker ‘sabır’ kavramını kişinin hayal kırıklığı, sıkıntı ve acılar karşısında sakin olarak beklemesi olarak nitelendirir” (Schnitker, 2012: Gül ve Çeliköz’den, 2018, s. 77).

İnsan yaratılışı gereği sosyal bir varlıktır. Bunun sonucunda sürekli olarak diğer insanlarla iletişim ve etkileşim halindedir. Bu etkileşim sonucunda bazen sorunlar ortaya çıkabilir. Bunun yanında günlük yaşantıda da her şey insanların istediği gibi gelişmeyebilir. Bu durumlarda insanlar kendilerini kötü hissederler. Sabır değeri ise bu aşamada insanlar için oldukça önemlidir. Çünkü sabır insanların zorlayıcı durumlara karşı direnme gücüdür. Bu bakımdan bu değer bireylere aşılanmış olması oldukça önemlidir.

1.3.6. Saygı

TDK saygı kavramını iki farklı şekilde tanımlamaktadır. “1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” (TDK, 2011, s. 2047).

İnsanlar sürekli iletişim ve etkileşim kuran varlıklardır. Bu iletişim ve etkileşim sürecinin sağlıklı ilerlemesinin temel koşulu bireylerin birbirlerine saygı duymasıdır. “Saygı, sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi ve toplumun kültürel unsurlarının geleceğe aktarımı açısından büyük önem taşır. Çünkü evrensel bir değer olarak görülen saygı, bireyin toplumda yaşayan diğer bireyleri anlamasına yardımcı olur” (Özdemir, 2017 s. 9). Birbirlerine karşı saygılı bir davranış sergileyen bireyler aynı zamanda birbirlerini anlayan bireylerdir. Bu da empati duygusunun bir göstergesidir. Bu tür bireyler saygı göstermediklerinde saygı görmeyeceklerini de bilirler. Bu durum bireyi saygısız davranışlardan uzaklaştırır.

Saygı değerinin odağı birçok farklı kavram, durum veya varlık olabilmektedir. Bu durumda karşımıza fazlaca saygı alanı çıkmaktadır. “Ön plana çıkan bazı saygı alanları şunlardır: Kendine saygı, insana saygı, hakka saygı, kişiliğe saygı, özel hayata saygı, emeğe saygı, düşünceye saygı, topluma saygı, doğaya saygı, çevreye saygı, kutsal değerlere saygı, yaratılana saygı” (Arıcı ve Maden, 2018, s. 238).

Saygı değerini içselleştirebilmiş ve toplumun tabanına yayabilmiş milletler huzurlu bir yaşam sürerler. Bu değeri edinememiş toplumlar ise iç huzuru sağlamakta oldukça zorlanırlar. Bu durumdaki toplumların saygı değerinin bireyleri tarafından benimsenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmeleri elzemdir.

1.3.7. Sevgi

“İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (TDK, 2011, s. 2081).

Sevgi duygusu tek bir varlığa ya da alana odaklanmamaktadır. İnsanlar aynı anda ya da farklı anlarda birden fazla şeye karşı sevgi besleyebilmektedir. “Doğaya, hayvanlara, vatana ya da insanlara duyulan yakınlığı ifade eden bir değer olan sevgi değeri; hayvan sevgisi, doğa sevgisi, aile sevgisi, anne baba sevgisi, kardeş sevgisi,

sanat sevgisi, vatan sevgisi gibi kendi içinde farklı türlere ayrılmaktadır” (Otmar ve Erdem, 2019, s. 11).

Sevgi kavramı herhangi bir şeyle bağ kurma olarak da adlandırılabilir. İnsanlar bağ kurdukları bu şeyle (insan, hayvan, doğa, sanat, vatan vb.) bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla davranışlarını olumlu yönde şekillendirirler.

Sevgi değeri diğer temel değerlerimizin de temelini oluşturur. Sevgi değerini edinmiş insanlar hayatları boyunca daha hoşgörülü ve ılımlı davranışlar sergilerler. Diğer değerler gibi sevgi değeri de bireylere erken yaşta kazandırılmalıdır. Bu değer kazanımı sürecinin en önemli safhası tabii ki aile hayatıdır. Ailenin çocuğa sevgi değerinin aşılmasında rol model olması oldukça önemlidir. Aynı zamanda toplumların da bireylere sevgi değerini kazandırmak için yoğun bir çaba göstermesi gerekmektedir.

1.3.8. Sorumluluk

“Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (TDK, 2011, s. 2142). “Sorumluluk, denetim olmadan kişinin doğru hareket ederek davranışlarının sonuçlarını üstlenmesini ve başkalarının da benzer şekilde davranması konusundaki hassasiyeti ile ilgilidir (Duke ve Jones, 1985: Kesici’den, 2018, s. 967).

İnsanlar sorumluluk değeriyle ilk olarak ebeveynleri vasıtasıyla karşılaşır. Çocuğun ona zarar vermeyecek davranışlarını engellemeyen, davranışları yoluyla sorumluluk almaya yönlendiren ebeveynler bireylerdeki sorumluluk duygusunun temelini atmış olurlar.

Okullar da sorumluluk değerinin kazanımında aileden sonra çok önemli bir yere sahiptir. “Günlük hayatta ve eğitim ortamında bireylerin sahip olması gereken bir değer olarak kabul edilen sorumluluk, eğitim yoluyla öğrenilebilen ve gelişen bir değerdir” (Acar, 2017, s. 63). Okul ortamında yapılacak etkinlikler ve sosyal sorumluluk projelerinin bu becerinin kazandırılması ve geliştirilmesinde oldukça faydalı olduğu bilinmektedir.

1.3.9. Vatanseverlik

TDK (2011) vatanseverlik kelimesini “yurtseverlik” olarak tanımlamaktadır. “Vatanseverlik her insanın doğuştan getirdiği, doğduğu ve yetiştiği vatanına karşı duyduğu olumlu hislerin bir tezahürüdür” (D. Gündüz, M. Gündüz, Mertol ve Çelikkol, 2019, s. 593). “Vatanseverlik en genel tanımıyla bir sadakat çeşidi olarak sevgi, bağlılık, aidiyet gibi duygularla ifade edilebilir” (Yavuz, 2018, s. 18). Bireyler bu duyguları doğup yetiştikleri topraklara ve aynı zamanda bağlı bulundukları insan grubuna karşı hissederler.

Elban (2015) vatanseverlik değerinin, millî eğitimlerin öğrencilere kazandırmada en temel amaçlarından biri olduğunu belirtmektedir. Bunun temel sebebi millî devletlerin toplumdaki bireylerin yaşadıkları ülke ile bağ kurmasını sağlamak istemeleridir. Dolayısıyla toplumdaki bireylerin vatanseverlik değerini kazanmış ve içselleştirmiş olması önem taşımaktadır.

1.3.10. Yardımseverlik

TDK (2011) yardımseverlik kelimesini “hayırseverlik” olarak tanımlamaktadır. “Toplumdaki bireyler arasında bağlılığı güçlendiren, eksiklikleri gideren, boşlukları dolduran duygu yardımseverliktir” (Aktepe, 2010, s. 65). Bu değer toplumu kaynaştıran ve toplumdaki bireyler arasındaki birlik beraberliği artıran bir özellik taşımaktadır.

Yardımseverlik değerinin davranışa dönüşmesine yardımlaşma denir. Bu davranış temel olarak muhtaç birine yardım etme durumudur. Bu durumlara kaybolmuş birine yol göstermek, aç birini doyurmak, hasta birinin tedavisini yaptırmak, maddî yönden zorda birine para yardımı yapmak örnek gösterilebilir. Vatanseverlik değeri toplumun her bireyinde bulunmalıdır. Bu sayede toplumsal dayanışma ortaya çıkmış olur. Toplumsal dayanışma ve yardımlaşma, iletişim ve etkileşim halindeki bireyleri birbirlerine daha da yakınlaştırır. Bu da daha yaşanılır bir dünya demektir. Bu sebeple eğitim sistemlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılması noktasında çeşitli çalışmalar yapması önem taşımaktadır.

1.4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNDE DEĞERLER EĞİTİMİ

Eğitim sistemlerinin en temel amacı sağlam karakterli, iyi bir eğitim almış, içinde yaşadığı toplumun temel değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirerek ülkenin

refahına katkı sağlamaktır. Bu sebeple ülkeler eğitim felsefeleri ışığında birtakım amaçlar belirlerler ve bunları eğitim sistemlerinde genel hedefler olarak belirtirler. Bizim eğitim sistemimizin genel hedefleri de 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda açıkça belirtilmiştir. Türk milli eğitiminin genel hedeflerine baktığımızda genel olarak; ülkemizin millî, manevi, ahlaki ve kültürel değerlerini benimsemiş; vatanını seven, sorumluluk duygusuna sahip, özgür düşünen, karakter sahibi, çalışkan ve üretken bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir.

Dünyada eğitim-öğretim alanında yaşanan değişim ve yenilikler, ideal bir toplum yetiştirme amacıyla oluşturulan eğitim-öğretim stratejilerinde çeşitli değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle eğitim sistemimizde 2005 yılından itibaren birtakım yenilik ve güncellemelerin yapıldığı görülmüştür. 2005 yılı itibariyle milli eğitim sistemimiz yapılandırmacılık felsefini benimsemeye başlamıştır. “Türk Eğitim Sistemi’nde yapılandırmacı eğitim yaklaşımı 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren ülke genelinde uygulamaya konulan, yeni insan modeli beklentisini karşılamaya dönük en önemli eğitim projelerinden biri olarak nitelendirilmektedir” (Terzi, 2011, s. 76). Yaşanan bu felsefi değişimin etkileri gitgide büyümüş, Millî Eğitim Bakanlığı 2017 yılında yayımladığı “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” adlı bildirisinde değişen çağın ihtiyaçlarını karşılayacak fertler yetiştirme amacıyla öğretim programlarında kapsamlı bir değişikliğe gittiğini duyurmuştur.

Bu ihtiyaç ve Millî Eğitim Bakanlığının değişen felsefesi doğrultusunda müfredatları geliştirme, yenileme ve güncelleme çalışmaları 2005’te yeni bir rayda başlamış, 2015-2016 eğitim öğretim yılında tamamlanmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılının başından bugüne ise farklı bir boyut kazanarak 51 müfredat ekseninde kapsamlı bir şekilde bir yenileme (güncelleme, gözden geçirme, ikmal ve değişiklik) çalışması yapılmıştır (MEB, 2017, s. 3).

Yapılan köklü değişikliklerle birlikte eğitim sistemimizde değerler eğitime yönelik birçok güncelleme ve yenilik yapıldığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmalarla, öğrencilere kazandırılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel değerlere yönelik tutum ve davranışların belirlendiği belirtilmiştir. Değerler eğitime yönelik yapılan çalışmalar sonucunda bu beklentiler şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Değer eğitiminin bütün eğitimin nihai gayesi ve ruhu olduğu, ayrı bir müfredat veya konu/öğrenme alanı olarak görülmemesi gerektiği, bu bakımdan okullar ve öğretmenlerin değerleri müfredatların bütünleyici bir parçası (mütemmim cüzü) olarak ele alması ve uygun yaklaşımları kullanarak öğrencilerine kazandırması,*

- *Değerlerin yalnızca müfredatlarda yer alan lafızlar olmaktan çıkarılması, öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri pratiğe dönüştürmeleri için uygun ve etkili fırsatlar sağlanması,*
- *Değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için öğrencilere kazanımların içerik boyutu (konu) ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. çalışmalarla aktarılması,*
- *Öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri, destekleyici, toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir sınıf ortamı oluşturulması,*
- *Değerlerin aktarılmasının sadece sınıf veya okul ortamı ile sınırlı kalmaması, okul-aileş birliğinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır (MEB, 2017, s. 7).*

Millî Eğitim Bakanlığı “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” adlı bildiride, yapılan detaylı ve kapsamlı çalışmalar sonucunda öğrencilere kazandırılması hedeflenen 10 kök değer belirlendiğini belirtmiştir. “Müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” (MEB, 2017, s. 8). Aynı zamanda yayımlanan bu bildiride kök değerlerin ve ayrıca belirlenen temel yeterliliklerin öğretim programlarında ne şekilde ele alındığına yönelik bilgiler de verilmiştir. “Programların ruhu mesabesinde bir anlayışla 10 kök değer ve 9 temel yeterlilik ve beceri, bu 51 müfredatın tamamında mutazammındır (örtük olarak yerleştirilmiştir)” (MEB, 2017, s. 8-9).

Yine aynı bildiride “Yenilenen Müfredatlarda Yapılan Başlıca Değişiklik, Yenilikler ve Yenilemeler” başlığı altındaki 5. maddede, değerler eğitime yönelik literatür taraması yapılarak birçok ülkede yayımlanan makalelerin incelendiğine değinilmiş, yeni öğretim programlarının giriş bölümüne “değerler eğitimi” adlı bir bölüm eklendiği belirtilmiştir. “Müfredatların giriş bölümüne ‘Değer(ler) Eğitimi’ başlığı altında bir bölüm eklenerek değerlerin müfredatlarda yer alma nedenleri, nasıl yer aldığı, öğrenme öğretme sürecinde öğrencilere nasıl aktarılabilceği, değerler verilirken hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının gerektiğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir” (MEB, 2017, s. 10).

Son yıllarda yapılan değişiklik ve güncellemelerle birlikte, değerler eğitiminin millî eğitim sistemimizde oldukça önem kazanan bir alan haline geldiği görülmektedir.

1.5. TÜRKÇE DERSİ VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Türkçe dersleri değerler eğitiminde yararlanılabilecek en temel derslerden biridir. Temel dil becerileri ve ders kitapları aracılığıyla değerler eğitimine yönelik birçok çalışma yapılabilmektedir. Bunlara değinmeden önce Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) değerler eğitiminin ne şekilde ele alındığına bakmak gerekir.

Millî Eğitim Bakanlığı, yayımladığı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) öğretim programlarının amaçlarını belirtmiştir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlandığı belirtilen bu 4 maddelik amaçların 3. ve 4. maddelerinin değerler eğitimine yönelik olduğu görülmektedir. Bu amaçlar şunlardır:

- *Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak*
- *Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak (MEB, 2019, s. 3).*

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) değerler eğitimine önceki öğretim programlarına göre geniş yer ayrıldığı görülmektedir. Bu programda değerler eğitimine yönelik “Değerlerimiz” adlı bir başlık altında değerlerimizin öğretim programları için öneminden ve değerlerimizin öğretim programlarında ne şekilde ele alındığından bahsedilmiştir.

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. (...) Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak

görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır. (MEB, 2019, s. 4).

Türkçe derslerinde kullanılan edebi metinler, değerlerin aktarılması noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kitaplarda yer verilen metinlerin özenle seçilmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle Türkçe Ders Öğretim Programı'nda (2019), Türkçe ders kitaplarında yer verilecek metinlerde bulunması gereken özellikler “Ders Kitaplarına Alınacak Metinlerin Nitelikleri” başlığı altında sıralanmaktadır. Bu niteliklerden değerlere yönelik olanlar şunlardır:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.

2. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

3. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir (MEB, 2019, s. 18).

Türkçe dersleri dört temel dil becerisi olan okuma, yazma, konuşma ve dinleme üzerine temellendirilmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı ve bu programda ele alınan anlama ve anlatma teknikleri vasıtasıyla müfredatta işlenen millî, manevi, ahlaki, tarihi, sosyal ve kültürel değerler, doğrudan ve dolaylı yöntemlerle öğrencilere aktarılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla değerler eğitimi konusunda bu temel dil becerilerinden yazılı ve sözlü olarak faydalanılmaktadır. Okuma becerisine yönelik etkinliklerde edebi metinler seçilirken değerler bakımından zengin, bu değerleri dolaylı ya da doğrudan aktaran metinlerin seçilmesi önem arz etmektedir. Yazma becerisine yönelik yapılacak etkinliklerde ise yazma çalışmasının konusu kök değerlerden (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) seçilebilir. Türkçe derslerinde eğitimcilerin sıklıkla kullandığı konuşma ve dinleme etkinliklerinde ise programda yer alan, değerlerimize yönelik; erdemler, millî kültürümüz, hak ve özgürlükler, vatandaşlık, duygular gibi temalar seçilebilir.

Türkçe dersi kapsamında uygulaması yapılabilecek olan drama, tiyatro, münazara gibi sosyal-kültürel etkinliklerle de değerler eğitimine katkı sağlanabilir. Örneğin drama etkinliklerinde öğrencilere verilecek karakterler millî ve kültürel değerlerimize önem veren özelliklerde olabilir. Tiyatro etkinliklerinde metin, değerler

eğitimi bakımından zengin eserlerden seçilebilir. Münazara yarışmalarında tartışma konuları değerlerimize yönelik seçilebilir.

Görüldüğü gibi Türkçe dersleri değerlerin aktarımı noktasında faydalanılabilecek en önemli derslerden biridir. Eğitimciler derslerini planlarken bu hususa dikkat etmeli, Türkçe dersinin imkânlarından faydalanmalıdır.

1.6. EDEBİYAT

Türk Dil Kurumu edebiyat kavramını “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, dizin.” (TDK, 2010, s. 754) şeklinde tanımlamaktadır. Alver (2006) edebiyatı, kendisi ile iletişime geçen kitleye belli duygu ve düşünce yapısı kazandırmaya çalışan bir kavram olarak açıklar. Kavcar (1999) ise edebiyat için insanların çağlar boyunca duyduğu, düşündüğü ve uyguladığı her şeyi en etkili ve en zengin biçimde ortaya koyduğu sanat tanımını yapmaktadır. Yapılan tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere edebiyat; duygu, düşünce ve hayallerin somutlaştırılıp bir ürün haline getirilmesi sanatıdır.

Küçük büyük farketmeksizin edebiyat her insanın ruhuna dokunur. Ruha dokunan bir şeyin etkisi ise diğer tüm yapay ve samimi olmayan yöntemlerden daha etkili olacaktır. Bu bakımdan edebiyat, her toplumun tabanına yayılmalı ve duygu, düşünce, değerler bu şekilde dile getirilip aktarılmalıdır. Günümüzde edebiyat yoluyla bu aktarımı yapan toplumların en gelişmiş ülkeler arasında oldukları rahatça görülebilir. Resim, müzik, tiyatro, edebiyat gibi sanat dallarına önem veren milletlerin medeniyet yarışında sırtı hiç yere gelmemiştir ve gelmeyeceği de söylenebilir.

Edebiyat insana seslenmenin en güzel yoludur. Toplumun her kesiminden insanları edebi eserlerle eğitim-öğretim süreçlerine dahil etmek, günümüzde yapılması gereken en önemli eğitsel çabalardan biri olacaktır.

1.6.1. Edebi Bir Tür: Hikâye

Hikâye, “insanların başından geçmiş ya da geçebilecek soydan olayları anlatan kısa yazıdır” (Akalin, 1984: Şahinli’den, 2008, s. 15). Şahinli (2008) hikâyeden bahsederken aynı zamanda hikâyenin romanla arasındaki nüansın, olayların bir yönüyle ilgilenilmesi ve yaşamın ince ayrıntılarına girmemesi olduğunu açıklar. “Belirli zaman ve belirli yerlerde genellikle az sayıdaki kişi arasında geçen gerçeğe uygun olayların

karakterleriyle birlikte kısa, duygulu, heyecanlı bir biçimde gözleme veya tasarlanmaya dayanan yazılara öykü denir” (Ciravoğlu, 1998: Temizkan’dan, 2011, s. 921). “Hikâye, yüzyıllardan beri varlığını sürdüren, köklü, belli geleneği olan, olay ya da durum eksenli bir metindir” (Gökçe ve Sis, 2011, s. 1928). Yapılan tanımlamalardan da görüldüğü üzere hikâye; insana ait meselelerin sayısı çok fazla olmayan karakterler, olay, çevre, zaman ekseninde okuyucuya aktarıldığı kısa metin türüdür.

Hikâye türünün yüzyıllardır var olması, bu türün tarihi çağlar boyunca toplumların kültür aktarımını gerçekleştirmesi ile de ilişkilendirilebilir. Çıkla (2009), hikâyenin şiirle birlikte insanoğlunun duygularını, yaşantılarını ve hayallerini en yaygın anlatma aracı olarak kullandığı tür olduğunu belirtmektedir. Hikâye, bu bakımdan insana dair her ayrıntının görülebileceği bir tür olmasının yanında en fazla eser verilen edebi türlerden biri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum hikâye türünün eğitsel yönünden eğitim-öğretim süreçlerinde yararlanılabileceğini göstermektedir.

1.7. AYŞE KİLİMCİ

Bu bölümde hikâyeciliğiyle hem ulusal hem de uluslararası birçok ödül almış olan, edebiyatımızın önemli yazarlarından Ayşe Kilimci’nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır.

1.7.1. Hayatı

Ayşe Kilimci 10 Şubat 1954’te İzmir’in Konak ilçesinde doğmuştur. Kilimci’nin babası devlet memuru, annesi ise hemşiredir. Eğitim hayatına İzmir’de başlayan yazar; ilkokul, ortaokul ve lise eğitimini bu şehirde tamamlamıştır. “Kilimci İzmir Kız Lisesi’ni bitirdikten sonra hayali Ankara Gazi Edebiyat Bölümünde okumaktır, ne var ki Gazi’nin edebiyat bölümü anarşiye kaynaklık ettiği gerekçesiyle kapatılır. Mecburen Buca Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümüne kayıt yaptıran Kilimci, burada bir dönem (iki ay) okuduktan sonra okula ısınamaz ve ikinci yarıda okulu bırakır” (Kilimci, 2007: Gezer’den, 2017, s. 13). Daha sonra Ankara Sosyal Hizmetler Akademisini kazanan Kilimci, okulunu başarıyla bitirir. 1978 yılında Fatih Çalışlar’la evlenen yazarın Gün, Çağlar ve İdil adlarında 3 çocuğu bulunmaktadır.

Kilimci’nin mesleki kariyerine bakıldığında sosyal hizmetler alanında birçok farklı kurumda çeşitli görevler üstlendiği görülmektedir:

1970’li yıllarda ülkenin toplumsal ve siyasal olayları arasında öğrenci olmanın tüm zorluklarını yaşayan Kilimci, akademiye başarıyla bitirdikten sonra sırasıyla 1978’de İçel Çocuk Yuvası, 1980’e kadar İçel Kreş Gündüz Bakımevi, 1984’e kadar Mersin İl Sağlık Müdürlüğü, 1985’e kadar Tarsus Devlet Hastanesi, 1985’le 1986 arasında İçel Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğü, 1986 -1990 yılları arasında Tarsus Devlet Hastanesi, 1991 yılının başında İstanbul Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışır. 1994’te İstanbul İl Sağlık Müdürlüğünde İl Müdür Yardımcılığı yapar. Ardından tekrar İstanbul Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezinde çalışmaya devam eder. 1997’de İstanbul Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu İl Müdürlüğünde İl Müdür Yardımcılığı yapan Kilimci, 17 Ağustos 1999’da emekliye ayrılır ve emekli olduktan sonra da 2000 – 2002 arasında Ayvalık Pofuduk Kreş ve Anaokulunda, 2003’te Erenköy’de, 2004’te Çengelköy’de huzurevlerinde sorumlu müdür olarak özel sektörde çalışmaya devam eder (Şimşek, 2019, s. 22).

Yazarın edebiyatla tanışması okul yıllarında gerçekleşmiştir. “Kilimci’deki yazma yeteneğini farkedene sanat bilincine sahip özellikle Türkçe ve edebiyat öğretmenleri onun ufkunu açacak destek ve yönlendirmelerde bulunurlar” (Gezer, 2017, s. 13). Kilimci’nin yazarlığına öğretmenleri dışında katkı sağlayanlar da vardır. Yazar, bu serüvende öğretmenleriyle birlikte anneannesinin ve dönemin önemli yazarlarının katkısından İrmak Zileli ile yaptığı söyleşide şu sözlerle bahsetmektedir:

Evet bence de, kalemimden önce dilime, dilimin cengine ve tadına ananemin katkısı büyük, kişiliğinin de kişiliğime. Aslında öyle hayatı seven ve gezenti bir insandı ki, şehirlerarası, ülkeler arası gezer dururdu. Bir yabancı dili hakkıyla bilir, iki yan dili de mahalle komşularıyla anlaşıp kerte çata pata anlardı. Eğer gözleri kör olmasaydı onu elde tutmak, dizinin dibine sokulup bir şey öğrenmek hayaldi, ele geçmezdi ki. Sonra hem erkek torunlar baş tacıydı, hem bizden büyük teyzekızlarıyla arası daha iyiydi. Sonra işte yaşlandı ve gözlerini yitirdi, durmak zorunda kaldı, asıl o zaman benim oldu. Ben ona dışarıyı anlattım o bana kendi içerisini, aldık verdik çala çala bir güzel havaya döndük. Ben onun özlediği ışığı oldum sanki, o benim geleceğimin ışığı ve söz ağacımın toprağı...Hani kitapta diyorum ya, kolay incinir ve farklı bir çocuk olduğumu bir tek o anladı ve içime damla damla mavi biriktirdi, içimin denizi oldu diye, sahiden de öyle. O olmasaydı ve yolumu açan öğretmenlerim, başta Attilâ İlhan, Necati Cumalı ve Nafize Öztok olmasaydı ne yapardım, kendime nasıl sığardım bilemiyorum... Bu insanların hepsi de dilin arı, süssüz, yalın kullanıldığında etkisinin nasıl çoğaldığını örnekleriyle gösterdiler. Doğru düşünmenin, esaslı insan olmanın, hayatı savunmanın, umudun önemini ve vazgeçilmezliğini kalbime, aklıma kazıdılar; kendileri de öyle yapıyorlardı, onlara imrendim, özendim, dediklerini tuttum, bana emanetlerini sanırım baş tacı edip, varsıllaştırdım (Zileli, 2003).

Ayşe Kilimci'nin yazarlık serüveni edebiyat öğretmeninin de destekleriyle lise yıllarında başlamıştır. “1972’de Varlık dergisinin Ekim sayısında 17 yaşındaki Kilimci’nin ilk öyküsü ‘En Kötüsü’ yayımlanır. Daha sonraki süreçlerde Kilimci’nin Varlık’ta birçok öyküsü yayımlanır” (Andaç, 1999: Gezer’den, 2017, s. 18). Yazarlık hayatının devamında öyküleri dışında çocuklara yönelik yazdığı kitaplar, gastronomi alanında yazdığı araştırma-inceleme kitapları gibi farklı türlerde de eserleri bulunan yazar, öykücülüğüyle bilinmektedir. Gezer ve Çelik (2017) onun öykücülüğünden şu şekilde bahsetmektedir:

Çok yönlü bir yazar olan Kilimci’nin hikâyeci yönü ağır basar. Onun hikâyelerinde dikkatimizi çeken ilk husus; değişik yörelere ait ağız özellikleri ve halk tabirlerinin konuşma dilinin imkânları çerçevesinde gürül gürül bir Türkçe ile insana dair meselelerin ifadesinde sıklıkla kullanılmasıdır. Böylelikle yazar; insan ve toplum sorunlarını dile getirirken ortaya çıkan kasvetli atmosferi yumuşatıp okuyucularını hikâyesinde yakaladığı müziğin ritmine kolayca sokar. Yazar, her hikâyesiyle daha da zenginleştirdiği bu müzik sayesinde okurlarını çepeçevre kuşatır ve okur bir yandan hikâyeyi okurken diğer yandan içselleştirdiği kahramanın kimliğine bürünerek hikâyeyi yaşamaya başlar (Gezer ve Çelik, 2017, s. 17).

Ayşe Kilimci’nin aynı zamanda gazete ve dergilerde birçok yazısı bulunmaktadır. Bu yazılarına değinmek gerekirse:

Ayşe Kilimci, sonrasında röportaj, inceleme, kitap ve tiyatro eleştirileri, makale, fıkra yazıları, deneme ve öykü tefrikalarını Cumhuriyet, Akşam, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Dünya, Remzi Kitap, Yenişafak gazeteler; Varlık, Türk Dili, Sanat Olayı, Cönk, Gergedan, Argos, Yansımaya, Gösteri, Sanat Dünyamız, İzmir Life, Papirüs, Onaltı 45, Paylaşım, Aratos, Milliyet Sanat, Kitap-lık, Pimelife, Female, Bursa’da Yaşam, İkibin’e Doğru, Kıyı, Yemek ve Kültür, Ehl-i Keyf ve Gastronomi dergileriyle devam eder (Şimşek, 2019, s. 26).

1.7.2. Eserleri

Bu bölümde Ayşe Kilimci’nin yazarlık hayatı boyunca edebiyatımıza kazandırdığı eserlerle ilgili bilgiler verilmektedir.

Hikâye Kitapları

Yazarın yayımlanmış 7 hikâye kitabı bulunmaktadır:

- Yapma Çiçek Ustaları (1976)
- Sevdadır Her İşin Başı (1983)
- Sevgi Yetimi Çocuklar (1987)

- Gül Bekçisi – Eylül Arifesi Mektuplar (1989)
- Yeni Moda Aşklar Destanı (1997)
- Mucize Var mıdır Memet Abla (2002)
- Şu Ölüm Dedikleri (2006)

Bu kitaplar dışında Ayşe Kilimci'nin hikâyelerinin yer aldığı antolojiler bulunmaktadır. Bunlar; Sabri Kuşkonmaz'ın derlediği Göç Öyküleri (2014) adlı antolojide yer alan “Arivederci” ve Merve Çay editörlüğünde çıkarılan Canımı Yakma! (2016) adlı antolojide yer alan “Pembe Tren” adlı öykülerdir.

Çocuk Kitapları

- Benim Adım Çocuk (1989 – Çocuk Romanı)
- Elimizdeki Işık (1989 – Öykü)
- Çöp Kraliçe (1990 – Öykü-Masal)
- Masal Ektim Umut Bıçtim (1991 – Masal)
- Dikenci Karga (1991 – Masal)
- Gül Kız (2003 – Öykü)
- Kahraman Balkabağı (2003 – Öykü)
- Padişah Çatlatacak Horoz (2003 – Masal)
- Nar Masalı (2003 – Masal)
- Merhaba Dünya (2004 – Çocuk Romanı)
- Olimpos'ta Bir Kuş (2005 – Masal)
- Armağanım Bir Fare (2006 – Masal)
- Aynalı Elmas Hanım (2006 – Masal)
- Kuşların Kurtardığı Masallar (2006 – Öykü)
- Tencerede Çarıklar (2009 – Masal)
- Gökkuşağını Kim Boyar? (2009 – Öykü)
- Şarkıları Kim Yapar? (2009 – Öykü)
- Sinemamız İftiharla Sunar (2009 – Öykü)
- Benim Kendimin Sözlüğü (2009 – Öykü)
- Dikkat, Kuş Aranıyor (2007 – Öykü)
- Laklakçı Kaplumbağalar (2007 – Öykü)
- Masal Ektim Oyun Bıçtim (2007 – Masal)
- Aydan Düşen Öyküler (2019 – Öykü)

Araştırma-İnceleme Kitapları

- Fattan Vişne, Günahkâr Elma (2009)
- Meğer Mutfak Bir Masalmış (2010)
- Ot Var, Çiçek Var Sevdalığa Çare Var (2013)
- İşi Pişirmeden Önce Ne Pişirmeli (2014)

Diğer Kitapları

- Anadilde Çocuk Olmak / Yabancı Dilde Eğitim 1 (1998 – Derleme)
- Kadından Sakıncalı (Sakıncalı kadın Öyküleri Antolojisi) (2009 – Derleme)
- Ah Benim Akortsuz Kalbim (2007 – Anı)

1.7.3. Ödülleri

Ayşe Kilimci yazdığı kitaplarla hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok ödüle layık görülmüştür.

- Yazar ilk ödülü olan “Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Öykü Mansiyon Ödülü”nü 1982 yılında “Sevdadır Her İşin Başı” adlı öykü türündeki eseriyle kazanmıştır.
- 1989’da ise önce “Hangi İstanbul?” eseriyle “Gülhane Öykü Ödülü”nü, ardından yine aynı sene “Anadilde Çocuk Olmak” adlı röportaj çalışmasıyla “Yunus Nadi Mansiyon Ödülü”nü kazanmıştır.
- 1990 yılında “Kanadı Gümüşlü Kuş” adlı eseriyle “Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Öykü Üçüncülük Ödülü”nü kazanmıştır.
- Yazar, 1995 yılına gelindiğinde “Yeni Moda Aşklar Destanı” isimli öykü kitabıyla “Yunus Nadi Öykü Birincilik Ödülü”nü kazanmıştır.
- 1999’da “Haldun Taner Öykü Üçüncülük Ödülü”nü “Aktör” adlı hikâyesiyle kazanmıştır.
- 2000 senesinde “Yıldızları Dinle” adlı öyküsüyle “Haldun Taner Öykü Birincilik Ödülü”nü kazanan yazar, aynı yıl yine aynı eseriyle ilk uluslararası ödülü olan “Marsilya Akdeniz Kadınlar Forumu / Uluslararası Öykü Büyük Ödülü”nü kazanarak başarısını uluslararası seviyede de kanıtlamıştır.
- Yazar son olarak 2011 yılında Mimarlar Mühendisler Odası tarafından verilen “3. Mimarlık Öyküleri Yarışması Öykü Birincilik Ödülü”nü “Duvarlar Dile Gelse” adlı hikâye türündeki eseriyle kazanmıştır.

1.8. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde değerler eğitimi ile ilgili ülkemizde yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Araştırma çerçevesinde “Yök Tez Merkezi Veri Tabanında” tarama terimi olarak “değerler eğitimi” yazıldığında üniversitelerin tüm fakülteleri dahil olacak şekilde 272 yüksek lisans tezi, yine aynı şekilde yapılan taramada 35 doktora tezi olduğu görülmüştür (Son erişim: 19.12.2020).

Yapılan araştırmada ülkemizde değerler eğitimi ile ilgili yazılan tezlerin büyük bir çoğunluğunun 2000’li yıllardan sonra yazıldığı, bu bilgidен hareketle değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların 2000’li yıllardan sonra önem kazandığı söylenebilir.

1.8.1. İlgili Yüksek Lisans Tezleri

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan yüksek lisans tez çalışmalarının bazılarına bakacak olursak:

Yılmaz (2018) “Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal’ın Çocuk Romanları” isimli yüksek lisans tezinde Aytül Akal’ın romanlarını değerler eğitimi açısından değerlendirerek bu romanlarda yer verilen değerleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden olan tarama modelinden faydalanılmıştır. Yılmaz, yaptığı araştırmanın kapsamına Aytül Akal’ın 2000-2016 yılları arasında yazmış olduğu 14 çocuk romanını dahil etmiştir. Türkçe Öğretim Programı ve Türk Milli Eğitim’in Genel Amaçlarında yer alan değerlere göre yapılan incelemede, romanlarda 30 farklı değere yer verildiği görülmüştür. Eserlerde en çok yer edinen değerlerin sırasıyla; duyarlılık, bilimsellik, dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, iyi niyet, çalışkanlık, sevgi ve saygı değerleri olduğu belirtilmiştir.

Kasap (2019) “Bekir Yıldız’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Bekir Yıldız’ın Ölümsüz Kavak, Kör Güvercin, Şahinler Vadisi ve Arılar Ordusu adlı çocuk kitaplarını değerler eğitimi bakımından değerlendirmiştir. Kasap, yaptığı bu çalışmada betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi tekniklerinden faydalanmıştır. Yaptığı çalışma sonucunda ise Bekir Yıldız’ ait çocuk kitaplarında kök değerlerden olan dostluk, adalet, sevgi, sabır, sorumluluk, dürüstlük, öz denetim, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri bakımından zengin olduğunu tespit etmiştir. Çalışmasının sonunda ise Bekir Yıldız’a ait çocuk kitaplarının eğitici değerler bakımından faydalı olduğu sonucuna varmıştır.

Furtun (2019) “Miyase Sertbarut’un Çocuk Öykülerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Miyase Sertbarut’un çocuk öykülerindeki değerler eğitimi unsurlarını, MEB’in belirlediği kök değerlere göre ortaya koymaya çalışmıştır. Kibar Furtun, çalışmasında yazarın 9 öykü kitabında yer alan 49 öyküyü betimsel analiz yönteminden faydalananarak incelemiştir. Çalışmanın sonunda evrensel değerler olan; sevgi, saygı, dürüst olmak, erdemli olmak gibi değerlere sıkça yer verildiği sonucuna varılmıştır. Yine çalışmada diğer önemli değerler olan sorumluluk alma, merhamet, dayanışma gibi değerlerin de öykülerde ön plana çıkarıldığı belirlenmiştir.

Tahirova (2019) “Abdulla Şaik’in Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycanlı yazar Abdulla Şaik’in çocuklara yönelik yazmış olduğu şiirleri değerler eğitimine katkısı bakımından incelemiştir. Tahirova araştırmasına konu olan eserleri, Abdulla Şaik’in oğlu Prof. Dr. Kemal Talıbzade tarafından derlenen “Abdulla Şaik Seçilmiş Eserleri” adlı üç ciltlik kitaptan elde etmiştir. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan doküman incelemesi yöntemi kullanılan araştırmada, eserler öğretim programlarında yer alan 29 değere göre incelenmiştir. Tahirova yaptığı inceleme sonucunda Abdulla Şaik’in eserlerinde en fazla yer verilen değerlerin; sevgi, vatan sevgisi, çalışkanlık ve estetik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özgür (2019) “Cengiz Dağcı’nın Romanlarında Değerler Eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde Cengiz Dağcı’nın “Regina ve Genç Timuçin, Onlar da İnsandı, Anneme Mektuplar, Korkunç Yıllar, Badem Dalına Asılı Bebekler, Yurdunu Kaybeden Adam, O topraklar Bizimdi, İhtiyar Savaşçı, Yoldaşlar, Dönüş, Benim Gibi Biri, Ölüm ve Korku Günleri, Üşüyen Sokak, Biz Beraber Geçtik Bu Yolu” adlı romanlarını değerler eğitimi açısından değerlendirmiştir. Özgür, yaptığı çalışmada doküman analizi ve sosyolojik araştırma metodu tekniklerini kullanmıştır. Özgür, yaptığı çalışma sonucunda Cengiz Dağcı’nın romanlarında özellikle siyasi, sosyal ve ahlaki değerler bakımından pek çok örnek yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Erişik (2019) “Çocuk Edebiyatı Yazarı Hasan Kallimci’nin İlkokul Düzeyindeki Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Hasan Kallimci’nin çocukluk çağındaki okuyucularına yönelik yazdığı kitapları değerler eğitimi açısından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Erişik, teziyle ilgili verileri nitel araştırma yöntemlerinde sıkça kullanılan doküman incelemesi tekniğinden

yararlanarak toplamıştır. Kitaplardan elde ettiği verileri ise içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri yardımıyla analiz etmiştir. Erişik, araştırması sonucunda Hasan Kallimci'nin ilkokul düzeyindeki çocuklara yönelik yazdığı 24 kitabın sırasıyla; sosyal, ahlaki, bilimsel, estetik, dini, ekonomik ve siyasi değerler bakımından zengin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Utku (2020) “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” yüksek lisans tez çalışmasında Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I serisinde bulunan “Can Ocağında Pişen Aş, Dedem Korkut'un Kitabı, Karşılaştırmalı Türk Destanı, Kutsal Mahpus Ebu Halife, Sonsuza Uzanan Taşlar ve Türk İslam Efsaneleri” adlı kitapları, Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerlere göre incelemiştir. Utku, çalışmasındaki verileri toplarken nitel araştırma veri toplama tekniklerinden doküman analizi yönteminden yararlanmıştır. Utku'nun araştırmada elde ettiği sonuçlara göre incelediği kitaplarda en çok ön plana çıkan kök değerlerin yardımseverlik, sevgi ve saygı değerleri olduğu görülmüştür. Bu değerlerin yanında dürüstlük, dostluk, vatanseverlik, sorumluluk, öz denetim gibi değerlere de farklı eserlerde rastlanmıştır.

1.8.2. İlgili Doktora Tezleri

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan doktora tez çalışmalarının bazılarını bakacak olursak:

Demiryürek (2015) “Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi (1980'den Günümüze)” adlı doktora tezinde değerlerin çağdaş çocuk şiirlerinde ne şekilde ele alındığını, 1980'lerden bu döneme kadar değerlerin kullanım sıklığında ne tür değişiklikler olduğunu, araştırmaya şiirleri dahil edilen şairlerin eserlerinde hangi değerlere yer verdiklerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Nitel araştırmalarda kullanılan doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada 1980'lerden günümüze kadar çocuk şiirlerinden oluşan kitaplar yayımlanmış şairlerden bir örneklem grubu oluşturulmuş ve bu şiirler incelenmiştir. Demiryürek, tez çalışmasının sonucunda 1980'lerden günümüze geldikçe şiirlerde yer verilen sosyal değerlerin giderek azaldığını, bireysel değerlerin ise giderek artış gösterdiğini tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada şairlerin hemen hemen tamamının değer aktarımını örtük bir şekilde gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Demiryürek son olarak şiirlerin değerler eğitimi konusunda oldukça etkili bir yazınsal

tür olduğunu, çocuklara değer aktarımı yapılırken mutlaka şiirlerden yararlanılması gerektiğini belirtmiştir.

Bozkurt (2017) “Çocuk Oyunları ile Değerler Eğitimi” isimli doktora tezinde oyun ve fiziki etkinlikler dersinde yer alan çocuk oyunlarının değerler eğitime katkısını incelemiştir. Araştırma hem nitel hem de nicel süreçler içerdiği için karma desendir. Bozkurt, araştırmasının verilerini Elazığ ilinde bulunan bir devlet okulundaki 3. sınıf düzeyindeki öğrencilerden toplamıştır. Veri toplama sürecinde kişisel bilgi formu, ön test son test ve gözlem formlarından faydalanılmıştır. Bu verilerin nitel olanlarını betimsel analiz yöntemiyle, nicel olanlarını ise SPSS 2.0 paket programı vasıtasıyla analiz etmiştir. Bozkurt tezinin veri analizi sonucunda deney grubunda anlamlı fark bulurken kontrol grubunda anlamlı fark bulamamıştır. Bu sonuçlar da çocuk oyunlarından değerler eğitiminde faydalanabileceğini, aktarımı yapılan değerlerin kalıcı olabileceğini ortaya koymuştur.

Torun (2019) “Hüseyin Nihal Atsız’ın Edebî Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı doktora tezinde Türk edebiyatının önemli yazar ve şairlerinden Hüseyin Nihal Atsız’ın “Deli ruh, Dalkavuklar Gecesi, Bozkurtlar, Ruh Adam, Yolların Sonu” eserleriyle birlikte Dergâh Yayınları tarafından derleme kitap olarak çıkartılan “Hikâyeler” adlı kitabını değerler eğitimi açısından incelemiştir. Torun, araştırmasında karma desen kullanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda Hüseyin Nihal Atsız’ın bahsedilen hikâyelerinde 32 değer tespit edilmiştir. Torun doktora tezinin sonuç kısmında yazarın edebi eserlerinde bulunan millî ve manevi değerlerin günümüzde de geçerliliğini koruduğunu ve bu değerlerin Türk millî eğitim sisteminde bulunan Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında aktarılabilceğini belirtmiştir.

Demir (2019) “Türkiye’de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini ve Kültürel Değerler Eğitimi” adlı doktora tez çalışmasında çizgi filmlerin dinî ve kültürel değerlerin çocuğa aktarımında oynadığı rolü tespit etmeyi amaçlamıştır. Demir yaptığı çalışmada değerlerin tespitinde nitel araştırma yöntemlerinden kuram oluşturma tekniğinden faydalanmıştır. Araştırmada 2 yerli 2 de yabancı çizgi filmde yer alan toplam 104 bölüm (1440 saat) incelenmiştir. Demir, doktora tezi çerçevesinde yaptığı araştırma sonucunda yerli çizgi filmlerin kültürel değerleri aktarmada yabancı yapım çizgi filmlerine göre daha yüksek değerlere ulaştığı sonucuna varmıştır. Dinî değerlerin aktarımında ise yerli ve yabancı yapım çizgi filmler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve verilerin analizi aşamalarına yönelik bilgiler verilmektedir:

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında bulunan kök değerleri incelemeye yönelik yapılan bu çalışma nitel bir özellik taşımaktadır. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır.

2.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Bu çalışmanın verileri toplanırken nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan doküman incelemesinden faydalanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Karasar (2009) doküman incelemesi yöntemini, araştırmanın amacına yönelik olarak okuma, not alma, kaynak bulma, değerlendirme gibi aşamaları içinde barındırır şeklinde açıklamaktadır.

Ayşe Kilimci'nin yayımlanmış olan, basılı ve ulaşılabilir 7 hikâye kitabı bulunmaktadır. Bu eserlerin tamamı bu çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmanın dokümanlarını Ayşe Kilimci'nin:

1. Yapma Çiçek Ustaları
2. Sevdadır Her İşin Başı
3. Sevgi Yetimi Çocuklar
4. Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar
5. Yeni Moda Aşklar Destanı
6. Mucize Var Mıdır Memet Abla

7. Şu Ölüm Dedikleri adlı 7 hikâye kitabı ve bu kitaplar içerisinde yer alan 100 hikâye oluşturmaktadır.

Araştırmanın verileri toplanırken Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında yer alan, MEB'in (2019) yayımladığı kök değerler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kök değerler şunlardır:

1. Adalet
2. Dostluk
3. Dürüstlük
4. Öz Denetim
5. Sabır
6. Saygı
7. Sevgi
8. Sorumluluk
9. Vatanseverlik
10. Yardımseverlik

Verilerin toplanması aşamasında, belirlenen 7 eser detaylıca okunmuş; Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) belirtilen kök değerler, ilgili eserler taranarak fişlenmiştir. Her bir değer ile ilgili elde edilen veriler ayrı ayrı başlıklarda sınıflandırılmıştır.

2.3. VERİLERİN ANALİZİ

Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesine dair yapılan bu nitel çalışmada, veri analiz yöntemi olarak betimsel analiz kullanılmıştır. “Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. (...) Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239).

Verilerin analizi sürecinde Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında hangi kök değerlerin ne sıklıkta yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler tablolastırılarak değerlerin hangi eserde ne sıklıkta ele alındığı belirtilmiştir. Ardından bu veriler yorumlanarak incelenen eserler içerisinde hangi kök değerden en fazla ve en az bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini ve verilerin gözle görülebilirliğini arttırmak amacıyla her bir değerle ilgili alıntılara yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Ayşe Kilimci'ye ait hikâye kitaplarında bulunan kök değerlere yönelik iletiler, tablo ve alıntılarla birlikte ele alınmış ve yorumlanmıştır. Alıntılara yer verilirken kök değer bulunması kaydıyla her bir kitaptan her bir değere yönelik alıntı belirtilmesine özen gösterilmiştir.

3.1. ÇALIŞMANIN 1. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR

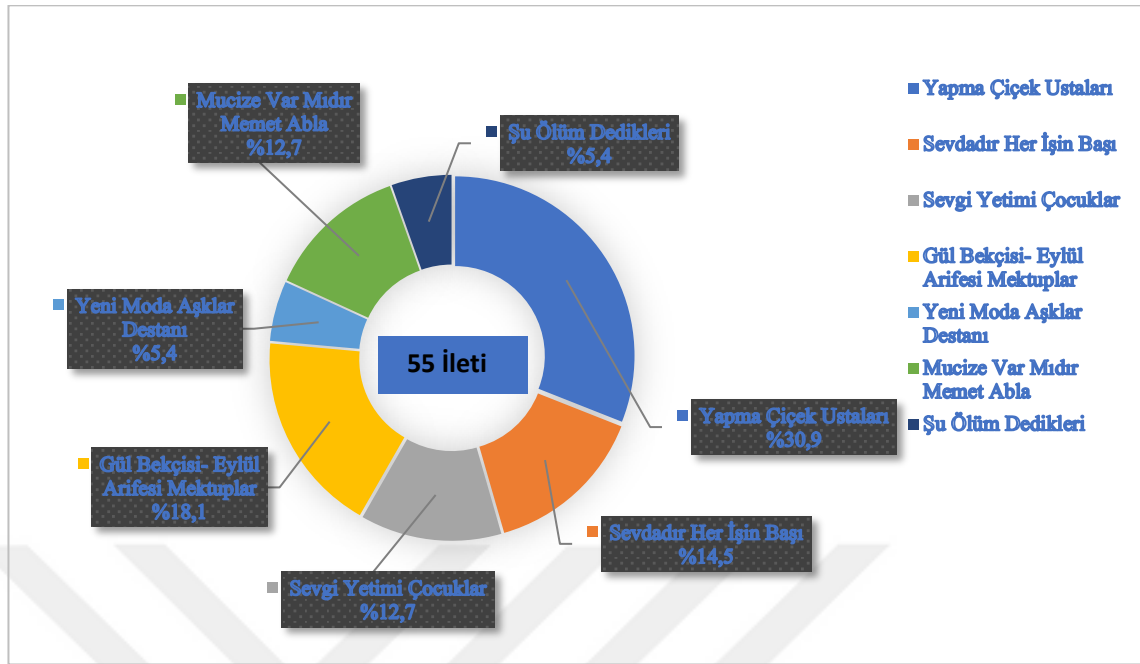
3.1.1. Adalet Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.1: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Adalet Kök Değeri

Kitaplar	<i>f</i>	%
Yapma Çiçek Ustaları	17	30,9
Sevdadır Her İşin Başı	8	14,5
Sevgi Yetimi Çocuklar	7	12,7
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	10	18,1
Yeni Moda Aşklar Destanı	3	5,4
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	7	12,7
Şu Ölüm Dedikleri	3	5,4
Toplam	55	100

Tablo 3.1'e göre adalet kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%30,9) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar (%18,1), Sevdadır Her İşin Başı (%14,5), Sevgi Yetimi Çocuklar ve Mucize Var Mıdır Memet Abla (%12,7), Yeni Moda Aşklar Destanı ve Şu Ölüm Dedikleri (%5,4) takip etmektedir.

Görsel 3.1: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Adalet Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları'nda yer alan aynı adlı hikâyede Gülderen, annesi tarafından terk edildikten sonra alkolik babası da başka bir hanımla evlenince yalnız kalarak hayatın zorluklarını derinden hissetmeye başlayan bir kızıdır. Yaşadığı acı ve zorluklardan sonra hayatın herkese eşit davranmadığını düşünür, düzgün bir yaşam konusunda hayatın adil davranmamasından yakınır.

“Galiba düzenli insan olmak, çalışkan ve örnek insan olmak da bizlere göre değil. O da şu karşı apartmanlar, şu havuzlu villalar gibi yukarı kişilerin hakkı. Hayat bizlerin de hakkı olmak gerekmez mi?” (YÇU, 1976, s. 25).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Küçük Kentin Küçükleri hikâyesinde varlıklı bir ailenin çocuğu, annesinin babasından gördüğü şiddet karşısında adaleti kendi yöntemiyle sağlamaya çalışmaktadır.

“Ama annem mutsuz gene de. Hep dövüşürler. Büyüdüğümde ben, babam çok paracı ya, “al lan” diysem, şu kadar parayı. Bir şartla ama, şimdi de annem seni dövecek” (KKK, 1976, s. 48).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Düzlüğe Çıkmak isimli hikâyede ana karakter, kadın erkek eşitsizliğine vurgu yapmaktadır. Bu konudaki adalet arayışını dile getirmektedir.

“Sen anlamazsın derdi bana. ‘Sus, o erkektir, istediğini yapar, istediği yere gider, bize susmak yakışır.’ Susardık. Kadın hep sustu, ölesiye. (...) Amerikanlı kadınlar diyor ya, biz de eşitiz erkeklerle. Helal olsun, eşitiz elbet” (DÇ, 1976, s. 65).

Sevdadır Her İşin Başı’nda yer alan aynı adlı hikâyede Aleko adlı karakter, yaptığı hırsızlığın bedelini ödemektedir. Polislerin çalınan eşyaları sahibine teslim ederek Aleko’yu kelepçeleyip hapse atması, adaletin er ya da geç yerini bulacağını göstermektedir.

Artık bu kadar mutluluğun, bizim gibi Allah’ın sol eliyle yarattığı insanlar için hakaten çok olduğunu düşündüğümüz günlerdeydi ki, Bergüzar’ın evini polisler bastı. “Kocan hırsız” dediler, “eski sabıkalılarından... Bütün bu ev eşyalarının sahipleri var, üzerindeki biletleri bile. Sahiplerine geri götüreceğiz.” Dediler. (...) Aleko’yu ellerine kelepçe vurulu, evinin eşyasını bir kamyonu yüklenmiş, her yeri tam takır kuru bakır gören Bergüzar’ına bir hallar oldu (SHİB, 1983, s. 64-65).

Sevdadır Her İşin Başı’nda yer alan Süleyman ve Pehlivan isimli hikâyede Pehlivan Bilgin adlı karakter, uğradığı haksızlıklar ve ülkedeki adalet sisteminden şikâyet etmektedir.

“Adamın olmaz ise, para da kader de nanay bizim ülkede” (SVP, 1983, s. 35).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan Salyangozcu Kız adlı hikâyede Züriyet adlı karakter, ülkede makam mevki sahibi olmanın liyakattan geçmediğini belirtmekte, bu konudaki adaletsizliği eleştirmektedir.

Herkes tuttuğu yeri hakketmiştir sanırdım. Başbakan, yerine hakkederek gelmiştir, bir işçi ise, tembel olduğu, aritmetik çalışmak yerine misket, gülle oynadığı, yakası kopuk okuldan kaçtığı için işçi olmuştur. İşsiz olmuştur. Ala güneş altında kavrulmayı hakken ırgat olmuştur. Bir sarı yapraklı defter, bir pelikan silgi ile biter, yahut başlar sanırdım her şeyi. (...) Çocukluk işte... Aarsalarda kurulan evciliklerde, oyunlar güzel, hakçıl, herkes eşitti. Bir kez başöğretmen olan, sonraki oyunda yerini öbür çocuğa verirdi (SK, 1983, s. 99).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Nikahımı Vermedim adlı hikâyede Mizgin adlı karakter, karısı Naziye’yi öldürmeye teşebbüs etmiştir. Bu davranışının sonucunda adalet tecelli etmiş ve hapse atılmıştır.

“Bir yıldır yatıyordu. Karısının yüzüne, boynuna bıçak atmış. Kebaplık kestane gibi çızık çızık edip bırakmış avradını, diyorlardıysa da, suçunu, cezasının süresini tam olarak bilen yoktu. (...) Üsteleyen olursa, ‘Bıçağım yolu bilmedi abey, iş yarım kaldı. Şanıma leke düştü’ der, geçiririrdi” (NV, 1987, s. 134).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Göçmen adlı hikâyede Urfa'dan Demirtaş'a göç eden bir göçmen ailenin uyuşturucu ticareti yaparak suç işlemesi ve bunun sonucunda hapse atılarak adaletin yerini bulması anlatılmaktadır.

“Urfalılar daha çok ve çabuk para kazanmak için, beyaz işe girişmişler, girer girmez de, işte bu tek göz konduyu yapıp, çatısını çatmış, daha ev mevlüdü okutamadan, Hal Karakoluna enselenmiş, içeri düşmüşlerdi” (GÇM, 1987, s. 156).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan aynı isimli hikâyede kimsesizler yurdundaki çocuklar, yurttaki öğretmenin Hüseyin adlı çocuğa ayrıcalık tanıdığını belirtmekte ve bu adaletsizlikten duydukları rahatsızlığı dile getirmektedir.

“Almak dedi de, bir güne karne alıcak bunlar abla, sen de merak ediyor musun? / Hüseyin’e öğretmeni iltimas yapıyor, hem düzensiz, hem kirli, ama temizliğe pekiyi yazmış (SYÇ, 1987, s. 187).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabındaki Sonsuzcu isimli hikâyede Uluğ Bey adlı üniversite hocası, kampüse hâkim olan siyasi ideolojilerin haksız ve adaletsiz uygulamalarına değinmektedir. Hikâyede görülen birbirini seven iki gence yapılan yargısız infaz, adalet kavramının içinin boşaltıldığını göstermektedir.

Mesela İzmir’e gelmemden bir hafta önce, uygunsuz biçimder diye bir kızla erkek arkadaşı infaz edildiler, öbür talebeler tarafından. Oğlan daha önceki bazı sol siyasi vukuatları da dikkate alınarak, çıplak vaziyette sıcak zift kazanına sokuldu, kızın da saçlarını kestiler. Bu ne vahşettir. Estetikten nasibini almamış olmalı bunu yapanlar. Üstelik, hocaları olarak olayı araştırdım bendeniz. İkisinin de masum oldukları kanaatine vardım, eli eline değmemiş billahi (SZC, 1989, s. 111).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kuytuda isimli hikâyede okulca yapılan bir etkinliğin ne şekilde yapılacağının kararı alınırken adaletli ve demokratik olacak şekilde bir oylama yapılmaktadır.

“Bizim okulun kırk yıllık tanışma çayı da bir oylamayla aşure gününe çevrildi. Ben karşı yönde el kaldırdım ama, aşure günü çoğunluğu sağladı” (KTD, 1989, s. 147).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında bulunan Helga Hülya adlı hikâyede, Müslüm Bey Alman eşinden olan kızı ile oğulları arasında adaletsiz bir tutum sergilemektedir. Kızı ile oğullarını ayıran, oğullarına insan gibi davranırken kızı Helga’yı hor gören Müslüm Bey, toplumda yaşanan kadın erkek eşitsizliği sorununu gözler önüne sermektedir.

“Arasıra, kızından söz ettiği ender zamanlarda, ‘gavurun eniği’, oğullarından söz ederkense ‘benim Türk sıpalarım’ demeyi huy edinmişti. Ayırdına varmadan, alışkanlıkla, yüzünde kendine özgü geniş gülümsemesi, içindeki sonsuz rahatlıkla böyle söylerdi, gündelik bir ayrıntıdan söz edercesine” (HH, 1989, s. 33-34).

Yeni Moda Aşklar Destanı kitabında yer alan Yeşil Pancurlu Yuvarımız adlı hikâyede Müteahhit Rüstem, evlerinde yaşayan halkın üzerine adamlarını gönderip evleri harabeye çevirtirmektedir. Bunun üzerine hikâyede insanların adalet arayışı ve adaletin yerini bulması anlatılmaktadır.

“Yetişin ey Ahalii, öbür evlerin sahapları nerdesiniz, koşun millet... Biz de böyle bağıriyoruz ki, kendi sesimizden kendimize kuvvet gele... Sabah ne zor oldu o gece, bilsen... Kayınbabamla ben pantollandık, kasketlendik, sabahın erinde bütün büyüklere telefon açtık... Kaymakama koştuk. Mütayiti tutuklattık” (YPY, 1997, s. 25).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Çöpkıran adlı hikâyede teyze, Şukufe’ye yazdığı mektubunda eski usullerin kalmadığından, artık insanların ancak arkasında bir destekleyen oldukça başarıya ulaşabileceğinden yakınmaktadır. Bu da başarı için uğraşan insanların adil şartlarda olmadığını göstermektedir.

Eski usuller, düşünceler, ne kadar da çabuk eskiyor kız anaam... Herkesler bir fâide peşinde, yaşamaktan tekçe fâidelenmeyi anlar olmuş insanlar... Faide diye diye, kazanç diye diye, adı batası para diye diye kendini helâk eder olmuş çoluk çocuk. Şöyle bir öne çıkaranın, ardından destekleyenin olmaz ise, dünyaların aklı da olsa, güzelliği de olsa, faidesiz a canım, fâidesiz... (ÇPN, 1997, s.102).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan aynı isimli hikâyede Magda adlı kız, evden kaçtıktan sonra devrimci hareketlerde bulunmaya başlamıştır. Satılması yasaklanan gazeteleri satmaya başlayınca yakalanır ve hapse atılır.

“Okuldaki devrimci çocuklar bir gün elime bir tomar gazete tutuşturdular. Onları sattım. Baya iyi satardım, çığırtkanlığım, cesaretim hepsinden iyiydi. Sonra hapse tıkıldım” (YMAD, 1997, s. 155).

Mucize Var Mıdır Memet Abla? adlı kitapta yer alan Aktör adlı hikâyede bir ihtilal yaşanmakta ve asker yönetime el koymaktadır. Aktör karakteri ihtilal haberini almadan önce adalet, demokrasi, seçim kavramları üzerine görüşlerini dile getirmektedir.

“Sokak zapt edilmiyor, seçim nabzı zorluyor sokağı... Ben işte böyle, sokaklardan ayrı tutamam kendimi, ahaliye karışmak isterim. Toplumu derinden yaşamak, içim sokağa karışarak, hiç dizginlememek dalgalarımı... Seçim, demokrasi, halk denince heyecanlanıyorum, mazur görün” (AKT, 2002, s. 53).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Yedekli isimli hikâyede, öğrenciler okul kurallarına uymadıklarında disiplin kuruluna sevk edilip adalete uygun şekilde yargılanmaktadır. Ardından kuruldan çıkan sonuca göre cezalandırılmaları suç işleme ve kurallara uymama davranışının cezalandırılacağı mesajını içermektedir.

Başında kepi yok, çevir okulun kapısından, kravatı noksan, yallah disiplin kuruluna... Ne yalanı be? Ben kendim şahsen kaç kere çevrildim. Birinde, garibim yetiştirmedeki bizim çocuklardan biri attı yukarki pencereden kepi, ben de alıp taktım diye, ikimiz birden yallah, iki gün okuldan uzaklaştırma cezası yedik be, ne diyorsun sen? (YDK, 2002, s. 97).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Milletler Fotoğrafhanesi adlı hikâyede laterna işleten yaşlı kadın Mariana Anatoliyeva, dünya hayatında ve nimetlerinde adaletli bir paylaşım olmasını talep etmektedir. Eşitlik istediğini sık sık dile getirmektedir.

“Kutsal kitaplarda yazılı, vaat edilen cennet nedir ki ona göre, yeryüzündeki, bağışlanmış cennetin yanında? Eşitlik ister, eski tüfeklerden Mariana. Eşitlik ona göre önce yeryüzü cennetinde, yeryüzü nimetlerinde eşitlik” (MF, 2002, s. 122).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Hayatın Galibi adlı hikâyede Müdür Mutlu adlı karakter yardım ve yataklık suçundan yanlış bir yargılama sonucunda hapse atılmıştır. Halbuki suçsuzdur.

“Neden Tutuklandı? Nasıl hücreyi kabir sanıyor kız?”

“Yardım yataklıktan... Basbaya işte, konduğu hücreyi kendi makamı sanıyor, Araf makamı. Yani can teslimatını yapmış, toprağına kavuşmuş, öyle belliyor akıl...”

“Yaptı mı yardım yataklık? Dünya değiştirmiş de nasıl hep aynı isanlarla birlikte, nasıl karısı gelip gitmede, amma iş...”

“Yardım yataklık nedir bilmez ki, nasıl yapacak? (HG, 2006, s. 18).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Hayatın Galibi adlı hikâyede kız ile erkek çocuğuna bakış açısında bir eşitsizlik yaşandığı göze çarpmaktadır. Sabriye Hanım, Leyla Hanım’la sohbetinde çocuklarının sayısından bahsederken kız çocuklarını

hesaba katmamaktadır. Sabriye Hanım'ın çocuklarına davranışlarında adaletsiz bir tutum sergilediği görülmektedir.

“Doğru vallaha. Bende de var sürüsüne bereket, Allah eksiltmesin, üç oğul.”

“Kız doğurmadın mı hiç?”

“Doğurmam mı, dört de kız var, kölen olur.”

“Onları niye katmadın?”

“Bizde usul böyledir, kancığı söylemezler. Hatta bi vakit bu ev basma vukuatında dedi ki bizim müdür, ‘Kızları çocuktan saymadım, sayıyı eksik söyledim, diye mi götürüyorsunuz,’ dedi.” (HG, 2006, s. 22).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Amirim Suçum Ne? adlı hikâyede askerlik görevini yapan Mahsun, sivil resmi bir araçtan açılan ateşle şehit edilmiştir. Bunun üzerine amire yaptığı konuşmada hayattaki adaletsizlikten dert yanmaktadır.

Kaza belasız yaşamak niye kimilerine haram? Şehitlerle niyaziler niye hep Çilek Mahallesi'nden, fakirlerden. Hem sizden, hem bizden fıftı fıftı, heyte evet, ama, o denilen koca bir yalan be amirim. Amire be denmez.

Kimilerine kuşun kanadı bile değmezken, niye bütün kutluk kırım Demirtaş'a, kutluğun filmini çevirenlere, Lorkecilere, bizim gibilere? (ASN, 2006, s. 127).

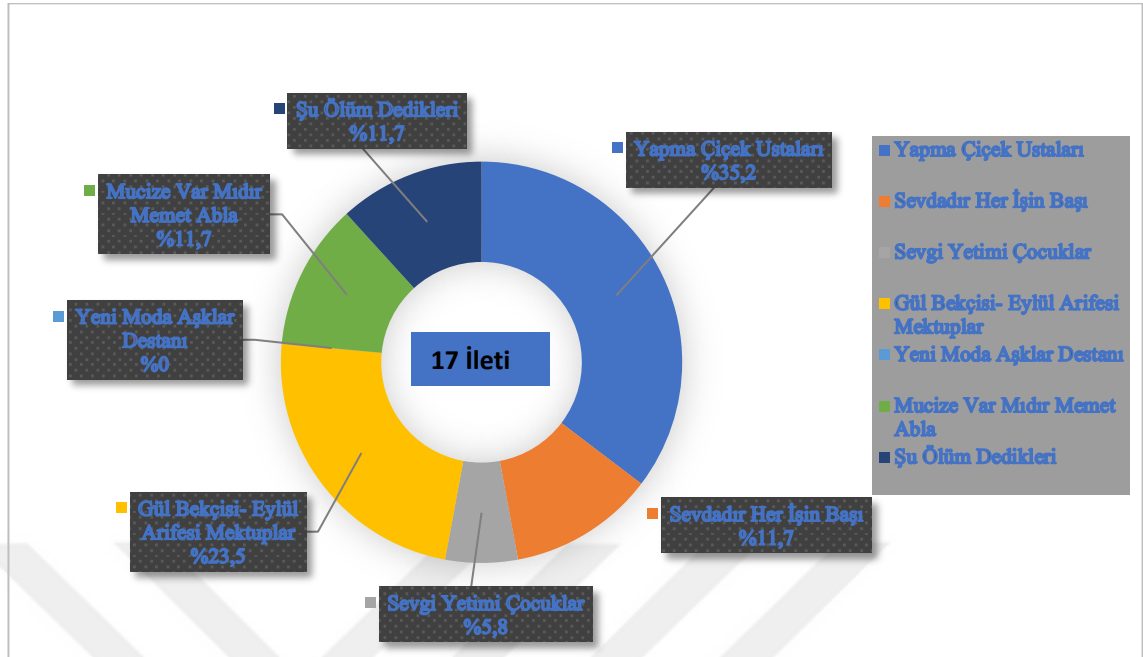
3.1.2. Dostluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.2: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dostluk Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	6	35,2
Sevdadır Her İşin Başı	2	11,7
Sevgi Yetimi Çocuklar	1	5,8
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	4	23,5
Yeni Moda Aşklar Destanı	-	-
Mucize Var mıdır Memet Abla?	2	11,7
Şu Ölüm Dedikleri	2	11,7
Toplam	17	100

Tablo 3.2'e göre dostluk kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%35,2) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar (%23,5), Sevdadır Her İşin Başı, Mucize Var mıdır Memet Abla, Şu Ölüm Dedikleri (%11,7), Sevgi Yetimi Çocuklar (%5,8) takip etmektedir. Yeni Moda Aşklar Destanı adlı eserde dostluk değerine yönelik ileti bulunmadığı görülmektedir.

Görsel 3.2: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dostluk Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Tüketen adlı hikâyede Sero, yalnızlığın çekilemeyecek bir şey olduğundan, insanın sosyalleşmeye ve dostluğa ihtiyacı olduğundan bahsetmektedir.

Hepiniz dostumduz içten içe. Bu buz kentin, sevgisi de, dostluğu da, anırlığı da içinde olan kapalı kutu insanları, size ihtiyaçlıydım... Deli kuşlar, üniversite sitesini çevreleyen ulu ağaçlar, kar çiçekleri, kapıcı Pehlivan amca, insanlıkları, dostlukları anlaşımsız çizgilerde gizli gizli gelişmiş, öfkelerini de içlerinin parıltısını da gözlerine vurdurmayan arkadaşlarım, size de ihtiyaçlıydım (TKN, 1976, s. 13).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Duvarlar adlı hikâyede Hanife Nine, kocası ve oğlunun ölümünün ardından yalnız kalmıştır. Bu zor zamanlarını ise dostları sayesinde atlatabildiğinden bahsetmektedir.

“Gelen gidenimiz olmasaydı yanmıştık cayır cayır. Sağolsun eski dostlar hiç yalnız bırakmadılar beni. Geli geliverdiler. Çaylar demledik, gülünüş ahenk geçirdik o zor zamanları (DVR, 1976, s. 87).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Yanlış Bilmesinler Bizi isimli hikâyede dostluk kavramının birleştirici yönüne değinilmektedir.

“Dostluğun kolları uzun ki, hepimizi dünyanın bir ucundan öbür ucuna saracak kadar hem de. Yaşamayan zamanı uzundu kısaydı hiç anlamaz (YBB, 1976, s. 248).

Sevdadır Her İşin Başı'nda yer alan aynı adlı hikâyede Bergüzar adlı karakterin, sevdiği Rum çocuk Aleko ile anılarından bahsedilmektedir. Bergüzar'ın bu esnada iki milletin dost olması isteğini dile getirdiği görülmektedir.

“Bizim bu iki millet gibi kin vuruşturmak yerine, çoban çantası gibi dal vuruşturup, türkü söyleyelim” (SHİB, 1983, s. 61).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan Rahle adlı hikâyede yurttan kalan kızlar saldırıya uğradıklarında yurttan kaçmak zorunda kalmışlardır. Onlara sahip çıkanlar ise arkadaşları ve dostları olmuştur.

“Taksiye doluşan yedi sekiz arkadaş, bir garipçe ortaklığı yaşıyorduk... Arkadaşlar, dostlar arasında mekik dokuduk bir süre” (RHL, 1983, s.82).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Yatılı isimli hikâyede, tecavüze uğrayan bir kız çocuğunun hikâyesi anlatılmaktadır. Bu acı olayın ardından dinî eğitim alacağı bir yatılı kursa gönderilen kızın, 54 farzı sayarken kötü insanlarla arkadaşlık, dostluk gibi bağların kurulmamasından bahseden bir farzı da okuduğu görülmektedir.

“Kötü ahlaklı, asi kimselerle arkadaş olmamak” (YTL, 1987, s. 213).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında bulunan Sonsuzcu isimli hikâyede Uluğ karakteri, mektubunda her yakınlık duyulan insana dost denilmemesi gerektiğini, dost görünen insanların aslında dost olmayabileceği mesajını vermektedir.

“Nice dostum dediğim insan benden vazgeçti. Unutuş ummanlarına daldı, beni dileklerince kullanamayacaklarını anlayınca” (SZC, 1989, s. 114).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında bulunan Kuytuda adlı hikâyede İlyas'a bir dostundan gelen mektupta, aynı amaç uğruna kurulan dostlukların öneminden bahsedilmekte, bu dostların birbirleri için ne kadar değerli olduğuna değinilmektedir.

“Dostuz... Birbirimizin dünyasında yerimiz, kitaplardan yücedir... Daha nice dostumuz var, aynı davaya yürekleri atan... Adlarını, milliyetlerini bilmediğimiz daha nice dost... Gencecik... Ama acı çekmekte eşit olduğumuz, o nedenle yaşlı, yani güzel mi güzel ama ihtiyar genç, daha nice dostumuz” (KTD, 1989, s. 130).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabındaki Güneşi Yakana İliştir adlı hikâyede bir öğretmenle öğretmen olmuş öğrencisi arasındaki mesajlaşmada, öğretmen

olan öğrenci yaşadığı tecrübeleri öğretmenine anlatırken dostluğa dair yaşadıklarından bahsetmektedir.

“Yiğit yürekli, güzel dostlarım oldu. Alçakgönüllü ve giz saklar odalarda sevgi ve dostluğun dört duvarıyla sarmalanmış, kitap, söyleşi ve inançla dolu geceler yaşadık hep birlikte” (GYİ, 1989, s. 171).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Milletler Fotoğrafhanesi adlı hikâyede Mariana Anatoliyeva adlı karakterden bahsedilirken dostluk değerine verdiği önem ve bu değere bağlılığından bahsedilmektedir.

“Herkesle dostluk etti, herkese selam verdi, verilen selamların hiçbirisini geri çevirmedi. (...) Dostluğun tadını, merhabanın değerini, dünyanın her yerinde geçer akçe ve en değerli şey diye benimsedi, savundu, doyulmaz bildi” (MF, 2002, s. 122-123).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Milletler Fotoğrafhanesi adlı hikâyede Mariana Anatoliyeva, Balkanlarda halkların barış içinde dostça yaşayamadığından, birilerinin bunu istemediğinden bahsetmektedir.

“Şu Balkanlar, misal... Zaten kaynar kazan. Bırakmazlar halklar alıştığı biçimde barışta, dostça yaşasın, insanca... Teperler odunu kazanın altına, yangın büyüsün... Nifak odunlarını” (MF, 2002, s. 133).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Yakamoz adlı hikâyede Hızır ile İskender çok yakın dostlardır. Birbirlerinden başka kimselerinin olmadığı, bu eksikliği dostluklarının kapattığı belirtilmektedir.

“Birbirlerinden gayrı kimleri vardı? Biri demirci dükkânını kapattı, öteki sandalından inip balıkları hazırladı, mangalın üstüne ızagaraya yerleştirdi, çiçeklerini suladı” (YKZ, 2006, s. 218).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Yakamoz adlı hikâyede Hayat, İskender ve Hızır’dan bahsederken onların güvenilir dostlar olduğundan bahsetmektedir. Burada insanların zor zamanlarında yanlarında dostlarının olduğu görülmektedir.

“Hem çalışkan, hem sırlı sıtırılı, gönlü geniş, kişizade erkektir. Gür güven beslenir, sırtını dayayacağın dost idiler” (YKZ, 2006, s. 220).

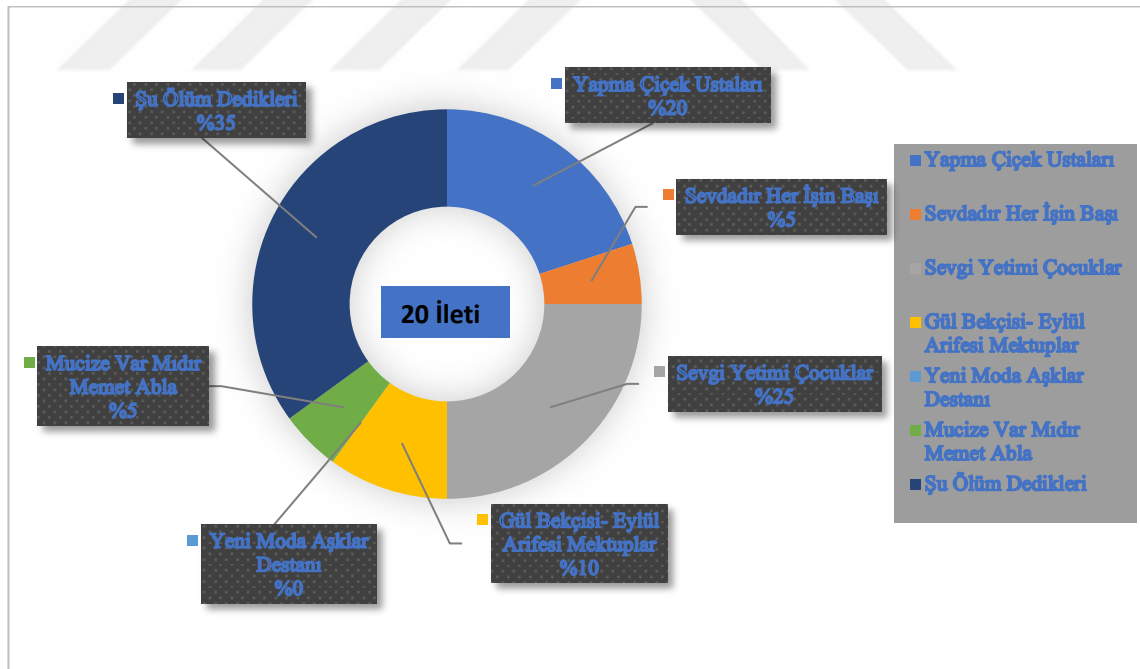
3.1.3. Dürüstlük Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.3: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dürüstlük Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	4	20
Sevdadır Her İşin Başı	1	5
Sevgi Yetimi Çocuklar	5	25
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	2	10
Yeni Moda Aşklar Destanı	-	-
Mucize Var Mıdır Memet Abl a?	1	5
Şu Ölüm Dedikleri	7	35
Toplam	20	100

Tablo 3.3'e göre dürüstlük kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Şu Ölüm Dedikleri (%35) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Sevgi Yetimi Çocuklar (%25), Yapma Çiçek Ustaları (%20), Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar (%10), Sevdadır Her İşin Başı ve Mucize Var Mıdır Memet Abl a? (%5) takip etmektedir. Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta dürüstlük kök değerine yönelik ileti bulunmadığı görülmektedir.

Görsel 3.3: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Dürüstlük Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Sıkıntılı Bir Kadın adlı hikâyede Mübeccel, okula gitmediği halde yalan söylemektedir. Bu davranışı dürüst insanların yapacağı bir davranış değildir.

“Okula gitmedim bugün. Fizikçi sözlü yapacaktı, çalışmadım. Aşı olduk dedim, inandılar” (SBK, 1976, s. 173).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı öyküde Babaanne’nin sözleri dürüst olma değerine ters düşmektedir.

Açıklıkmiş, b...k açıklık! İbadet de, kabahat ta gizli olur kız. Bak herkesler nasıl boyun büküp el bağlıyor, ağam diyor, paşam diyor, köprüyü geçinceye, aylara dayı diyor da her bir işlerini rayına oturtuyor. Biz sana bunları böylece belletmedik mi? Nerden çıktı bu dobra dobracılık (MHK, 1976, s.219).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı hikâyede, insanların yaşamlarını sadece olumlu yönleriyle dış dünyaya yansıtma dürüst ve doğru bir davranış olarak görülmemektedir. Bu tür bir davranış diğer insanları kandırmaktan başka bir şey değildir.

Hep dostlarıyla olan paylaşmasını diyenler de yok mu? Var, var elbet. Yadsınıyoruz mutluluklarını, ama ki neden hep kıvrınma, hep sevinç? Acılar yok mudur ki? İçtenlik bu değil bence. Sevgini de hep, sevincini de, olur mu böyle? Gerekir mi üstelik? Ben söylerim bak, doğru doğru dosdoğru (MHK, 1976, s. 223).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan Bildin mi Fatma adlı hikâyede Paşa Bey adlı karakter, kızına verdiği sözü tutmadığından bahsetmektedir. Kızının verdiği söze inanmasına ise şaşırmaktadır. Verilen sözün tutulması dürüstlük göstergesidir.

“Bu kızına da söz verdik bir cep radyosu alacağız diye. Böyle dinletmez işte bi şeycikler. Sanki bizim sözümüz senet. Kızım, memur adamın senedi bile çürükken, sen sözünü senet sayıyorsun, püüh (BMF, 1983, s. 70).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Ağadan Olma Bacıdan Doğma adlı hikâyede ağabeyi tarafından istismara uğrayan bir kız çocuğunun, yaşadıklarını doğum yaptığı sırada ebeye dürüstçe anlattığı görülmektedir.

“Ebannen el attı mıydı bu işe, hemi çifte nikâh yapar sana, çifte davul dövdürür kapında.”

“Yapamayız ebanne, eğil de saklıda diyeyim. Çocuk ağamdan Memilli’den...”

“Yok... Olmaz, töbe de.”

“Öyle... öyle...”

“Böyle yalan olmaz kuzum, elin adamını korumak için abine çamur atma.”

“Ne koruması, kimi saklaması ebanne? Ağam yaptı, hem taa ne vakitten beri” (AOBD, 1987, s. 172).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Yatılı adlı öyküde, tecavüze uğrayan bir kız çocuğunun hikâyesi anlatılmaktadır. Yaşanan acı olayın ardından dinî eğitim alacağı bir yatılı kursa gönderilen kız çocuğu, 54 farzı sayarken insanların dürüst davranarak verdikleri sözleri tutmaları gerektiğinden bahseden bir farz görülmektedir.

“Verilen sözü tutmak, ahdi bozmamak” (YTL, 1987, s. 214).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Nikahımı Vermedim adlı hikâyede Naziye adlı karakter, kocası Mizgin’in hapse düşmesinden sonra Vali’nin huzuruna çıkıp yardım talep etmiştir ve valilikten yardım almıştır. Arkadaşlarına bu durumu anlatırken ise dürüst bir davranış göstermemiştir.

“Çadırla biraz para aldı böylelikle. Hayatımı garantiye aldım diye kasım kasım kasıldı. Eski ahabplarına gezmeye gitti. Valinin huzuruna nasıl çıktıklarını anlattı da anlattı. Her anlatışında yeni bir şey ekledi, sonunda kendi de inandı anlattıklarına” (NV, 1987, s. 140).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında bulunan Bekçi Haydar’ın Söylediğidir adlı hikâyede, kaldığı yurdun aynı zamanda bekçiliğini yapan Haydar, bekçiliği sırasında sağcı solcu çatışmasında öldürülen bir gencin cinayetine tanık olur. Aldığı tehditlere rağmen dürüst bir şekilde gördüklerini anlatmıştır.

“Kaldım rahmetliyle tek başıma. Vay, diye diz dövdüm durdum, vay! Şahit olur ise yakarız, diye de haber iletmışler bana. Bilip gördüğümü söylemekten geri durmadım, ama vay gidene” (BHS, 1989, s. 185).

Mucize Var Mıdır Memet Abla? adlı kitapta yer alan Yedekli isimli hikâyede, öğrencilerden biri insanların dürüst olmadığından ve sürekli yalan konuşmalarından şikâyet etmektedir. Bu durumu kaldığı yurttan tanık olduğu bir olay üzerinden örneklendirmektedir.

“Zati insanın dilindekiyle ismindeki hep yalan diyo. Bizim İnci Hanım misal, psikoloğum diyo, yalanmış, dosyasından okumuş Müdür Baba, kadın kandırmış devleti onca yıl” (YDK, 2002, s. 101-102).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Hayatın Galibi adlı hikâyede, Leyla karakteri kocası Müdür Mutlu ile insanları dolandırdıklarını, bu işi yaparlarken dürüst davranmadıklarını Sabriye Hanım’a itiraf etmektedir.

“Neden böyle ederdi?”

“Ekmek İçin ederdi.”

“Mumlu Dede de mi iş idi?”

“Öyle idi. Mum satardı, aslında dede falan yok bilin mi, aramızda kalsın bak. Biz kendimiz yaptık mezeri. Sonra da mumunu sattık, turistler alıyor.”

“Ama ahali biliyor.”

“Biliyor ya bu ahali unutkandır, devran geçti, baktım en bilenleri bile bir mum yakıp mezere dikmiş” (HG, 2006, s. 19).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Armuda Hücüm isimli hikâyede bir mezarlıkta, vefat etmiş kişilerin hikâyeleri kendi ağızlarından anlatılmaktadır. Bir diyalogda ise asker kaçağının ne kadar suçlu da olsa dürüst davranışı takdir edilmektedir.

“Sen sus sen, asker kaçağı! Hoş, senin gibisi pek çoktu ya onlar sonradan kendilerini kahraman, diye satmasını bildiler. Sen gene dürüst imişsin, korktum deyip kaçmışın. Yakalanmışın, gene kaçmışın. Sonunda kurşunu yemişin” (AH, 2006, s. 238).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan aynı isimli hikâyede kocası, Saadet adlı karaktere sitem ederken kendilerinin sözünü tutan, iyi insanlar olduklarından bahsetmektedir. Sözünü tutan insan dürüst insandır.

“Biz iyi insanlarıydık, vatanımızı severdik, çalışkandık, sözümüzü tutardık. Gene de çığsı çığsı bir şey hep kaldı aramızda, o neydi bilemedim be Saadet” (ŞÖD, 2006, s. 207”).

3.1.4. Öz Denetim Kök Değerine İlişkin Bulgular

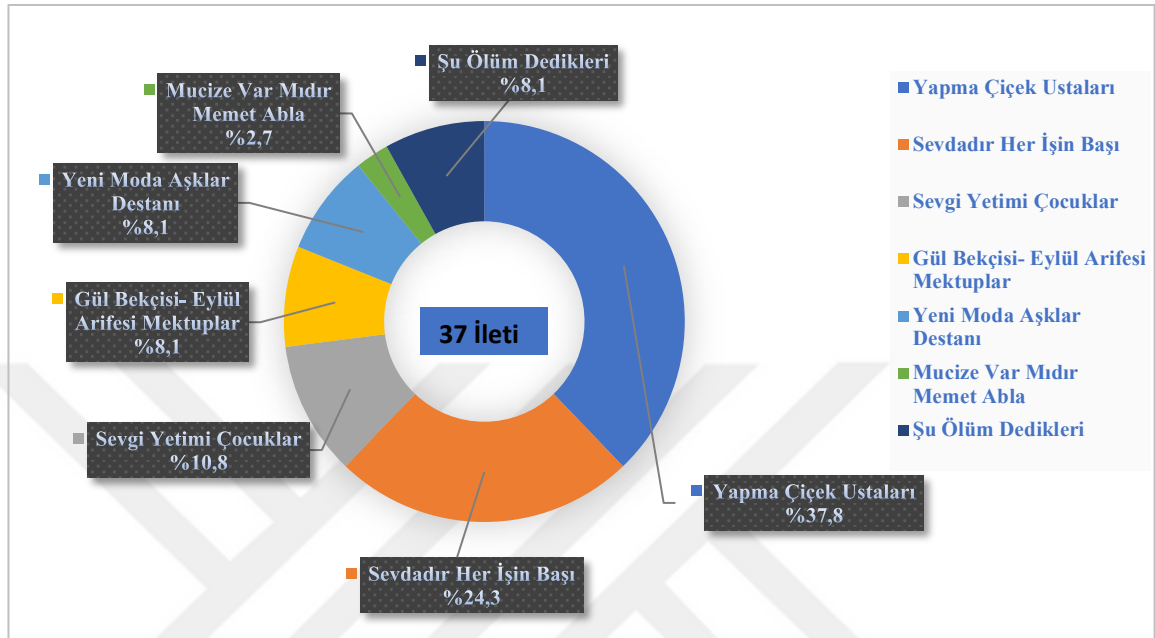
Tablo 3.4: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarında Öz Denetim Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	14	37,8
Sevdadır Her İşin Başı	9	24,3
Sevgi Yetimi Çocuklar	4	10,8
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	3	8,1
Yeni Moda Aşklar Destanı	3	8,1
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	1	2,7
Şu Ölüm Dedikleri	3	8,1
Toplam	37	100

Tablo 3.4’e göre öz denetim kök değeri, Ayşe Kilimci’nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%37,8) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı

sırasıyla Sevdadır Her İşin Başı (%24,3), Sevgi Yetimi Çocuklar (%10,8), Gül Bekçisi- Eylöl Arifesi Mektuplar, Yeni Moda Aşklar Destanı, Şu Ölüm Dedikleri (%8,1) ve Mucize Var Mıdır Memet Abla (%2,7) takip etmektedir.

Görsel 3.4: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Öz Denetim Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları isimli kitapta yer alan Tüketen isimli hikâyede Sero, hayata karşı kararlı bir duruş sergilediğinden bahsetmektedir. Bu durum Sero'nun öz denetime sahip bir karakter olduğunu göstermektedir.

“Geleceğimi ben çatacağım. Özgür gün düşüncülerimin sınır tanımaz özelemleri içindeydim. Kara gözlerimdeki sonuçsuz öbür başkaldırıları gibi ağırıvermesin diye yaşadım kendimi, kararlılığımı sürdürdüm” (TKN, 1976, s. 17).

Yapma Çiçek Ustaları isimli kitapta yer alan Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar adlı hikâyede, Adile adlı karakterin varlıklı zamanlara da yokluk zamanlarına da ayak uydurabilen, öz denetimi yüksek, otokontrol sağlayabilen bir karakter olduğu görülmektedir.

“Ben varlıklı zamanlarımızda da bildim yönetimimi, darlıkta da. (...) Küpten kavurmayı ölçüyle çıkarırdım ben. Sofrada karnımı dizime dayar da yerdim aşımı; tıkabasa doyup da oburluğa alışmayayım diye” (TTKK, 1976, s. 165).

Yapma Çiçek Ustaları isimli kitapta yer alan Papatya isimli hikâyede Sevim, yalnız yaşayan bir kadındır. Yalnız yaşamanın verdiği zorluklar karşısında otokontrol sağlamak konusunda zorluklar çekmektedir.

Yatak korkutuyor beni. Az önceki bunalımlarıma yürek çarpıntılarına dönmek istemediğimden, yatmıyorum. Gündüzkü tıktıkları, bir çekiçten gelen düzenli tak taklara dönüşen -birden- saati alıp, havlulara sarıyor, sözüm ona zamanı durduruyorum (!..) Anılarım geçiyor gözlerimin önünden. İki elimi yüreğime bastırıyorum, çarpıntısını durdurmak için. Kendimi yatıştırıyorum (PTY, 1976, s. 188).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan İnsan Hep Yeni adlı hikâyede, bir Türk askerinin ailesi Kıbrıs savaşında Rumlar tarafından öldürülmüştür. Savaş sırasında Rum esirlerin emanet edildiği bu asker, kontrolü kaybedip esirleri dipçikleyecekken öz denetimi sayesinde bu davranışı gerçekleştirmemiştir.

Ağlayan Rumu dipçiklemek için silahını kaldırdı şöyle bir. Esir daha çoğalttı ağlamasını 'Vurma kolum kırıktır' dedi. Bizimki karşısında onu değil, ölülerini görüyordu, dipçliğini ha indirdi, ha indirecek. İnanır mısın indirmede be İsmail. İndiremedi. Bir vakit öyle sımsıkı kaldı gerilmiş yay gibi. Sonra dipçiklemekten vazgeçti (İHY, 1983, s. 12).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan aynı adlı hikâyede Bergüzar, Aleko'nun çiçek alma teklifini çok istemesine rağmen kabul etmemiştir. Toplum tarafından yanlış karşılanacağını düşünen Bergüzar öz denetimi sayesinde çok istediği bu hediyeği geri çevirmiştir.

Dönüş yolumuzda bir çiçekçinin vitrini önünden geçerken, "ister misin" dedi, "ister misin sana çiçek çalayım Bergüzar?"

Ne kadar istemiştin bunu, içten içe ne kadar istemiştin. Bana o gecenin sabahında bir sap çiçek çalmış olsaydın, sonraki günlere daha kavi yürekle koyulurdum. Acıyı göğüslerdim. Yok dedim, içimi söyleyemedim. Yok, gören mören olur Aleko. Boş ver, zaten gözlere batar olduk (SHİB, 1983, s. 62).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Salyangozcu Kız adlı hikâyede, Hanım karakteri işi gereği salyangoz temizlerken içinden bir sesin salyangozun iç organlarını temizlememesi gerektiğini, gavurların salyangozları böyle yemesini söylediğini dile getirir. Ancak kendine hâkim olur, otokontrolünü kaybetmez ve bunu yapmaz.

"Şeytan diyor ki, ne diyor biliyor musun, şu mübareğin barsağını etinden koparıp atma da, gavurcuklar barsağı ile birlikte yiyip, ooh, amma da datlıymış desinler" (SK, 1983, s. 94).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Sırma adlı hikâyede Sırma karakteri türkü söylemeyi, radyo dinlemeyi çok seven biridir. Üvey annesinin bu durumu hoş karşılamaması üzerine itiraz eder ve kendini bunlardan alıkoyamadığını söyler.

“Töremiz gene var, ama bir de şeytan kutuları var. Gel de dinleme radyoyu, bakma televizyona. Motora da binme kolaysa” (SRM, 1987, s. 15).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Sırma adlı hikâyede Sırma, çoban Refo’ya karşı hislerini üvey annesine anlatmaktadır. Kalbine söz geçiremediğini, ona baktığında kontrolünü kaybettiğini söylemektedir. Üvey annesi ise Sırma’yı, aşka karşı kendine hâkim olması gerektiği konusunda uyarmaktadır.

Dünyaya bedel gözleri kız anam, siyah ki nasıl... Dünyanın tüm tasasını gamını bu omuzlamış gibi. Bir acı bulaşıyor bana da, gözlerine baktık sıra. Sebepsiz bir hüznün gelip oturuyor içime. Davetsiz misafir gibi bir hüznün ki, ne hüznün. Kışt ederim gitmez. İçimi koruyamam çobandan, sakınamam. (...) “Aman deyim, koyverme kendini. İçine mukayyet ol. Rasgelmezsin, nereden rasgeleceksin de, gelsen bile bakma. Gözlerinden kaç ha, kaç et (SRM, 1987, s. 17).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Şiirci adlı hikâyede Cazibe Hanım karakteri, sürekli şiir yazması karşısında kocasının ettiği site mlere şiir yazmadan duramadığı, şiir yazmadan günlük hayattaki işlerini dahi yerine getiremediği cevabını verir. Bu durum Cazibe Hanım’ın şiir yazma isteği karşısında otokontrolünü kaybettiğini göstermektedir.

“Gene mi şiir be avrat? Koca kadın oldun, yüzünün çizgilerine, oyuğuna bak...”

“Olsun, ne varmış? Başörtüme, yüzümün çizigine, oyuğuna kulağasma. Günde birkaç şiir yazmadan ne namaza durabilirim ben, ne iş tutabilirim. Bilmez gibi... Kaç kez, makama vurup da şiirlerimi, mevlüt sonlarında ilahi niyetine söylemedi mi Mümine Hoca? (ŞRC, 1987, s. 79).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında bulunan Helga Hülya isimli hikâyede Müslüm Bey, Alman eşinin kızları Helga’yı bir kiliseye götürüp vaftiz ettirdiği sırada öz denetimi sayesinde kendine hâkim olmayı başarmıştır. Bu olay sırasında dualara sığınarak kontrolünü sağladığı görülmektedir.

Sudan geldik, sudan geçerek arınacağız. “Senin adın İsa’dır, Meryem’dir, Helga’dır” diye, ağzının içinden ettiği duanın ardından, zarif parmaklarını, fonttaki kutsal suya değdirip kızının alnına, yanaklarına, çenesine, giysilerinin üstünden bedenine dokundurunca, içinden yükselen isyanı bastırmak, kilisede oluşunu başışlatmak ister gibi, ardarda besmeleye koyulmuştu Müslüm Bey. Duaya sığınmıştı (HH, 1989, s. 37-38).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Hangi İstanbul isimli hikâyede Ezel karakteri, evlendikten sonra eşi ile birlikte düğünden haberi olmayan

eşinin annesiyle tanışmaya gitmiştir. Anne bu durum karşısında kontrolünü kaybetmiş, sinirlerine hâkim olamamıştır.

“Bak hele Salah, bu kim hele, bu kiim?” dedi. Sesini, bakışlarını denetleyemiyordu kadıncağız, öfkesini de... Eh, o da haklı değil mi ya efendim, ince düşünecek olursanız...

“Gelinin anne” dedi zevcim.

“Tombaladan mı çıktı bu gelin? Kimdir, necidir, kimlerden olur?”

“Kimselerden olmaz. Sevdim ana, tuttum kolundan, bastım nikâhı, getirdim.”

Uzun uzun süzdü beni annesi. “Veminassabirin” çekti (Hİ, 1989, s. 98).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kuytuda isimli hikâyede İlyas, arkadaşlarına yazdığı mektubunda amcası ile sorunlar yaşamakta olduğunu ve ondan ağır sözler işittiğini anlatmaktadır. Bu duruma çok sinirlenmesine rağmen kendini kontrol etmesini de bilmektedir.

“Bana neler diyor bir bilseniz. Ekmeğimi kazanana kadar köpek olmamı söylüyor. Öfkeleniyorum. Bağırıyorum. Kalkıp üstüne yürümekten zor alıyorum kendimi” (KTD, 1989, s. 143).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Hükümet Onaylı Sevginin Zabta Alındığının Hikâyesidir isimli hikâyede, 18 yaşında genç bir erkek çocuğu bir kızı sevmekte ve evlenmek istemektedir. Kızın ailesi olmadığı için karakoldaki amirden kızı istemiş ancak amirin sorduğu aşk nedir sorusu karşısında afallamıştır. Kızı alıp annesinin yanına gitmiş ve bu soruyu annesine yöneltmiştir. Annesi ise bu durum karşısında öz denetim problemi yaşamış, kendine hâkim olamamıştır.

“Varıp anasına sordular. Aşk bu sizin yediğiniz halttır, dedi kadın burnundan soluyarak. Nefsini yenemedi, kurusun diye serdiği kırmızı biberlerden birini savurdu arkalarından. Biber oğlanın sırtına isabet etti” (HOS, 1997, s. 128).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan aynı isimli hikâyede Magda, aynı evde yaşadığı arkadaşlarından birine sevdalanmıştır. Bu seveda karşısında kontrolü kaybettiğini belirtmekte, kendine hâkim olamadığını söylemektedir.

Ben de tuttum en yaşlı abiye, tutma abime yani, meylettim. Etmemeliyim, diyorum, ama, içime söz dinletemiyorum. Kalbim sökülüp gidiyor ardsıra... Varıp yamacında saf tutuyor. (...) Birgün, bize “birlikte çalıştığım arkadaşlar hakkında ne kadar

az şey bilirsek, o kadar iyi olur” diye belletilen ilkeye rağmen kendime söz geçiremedim, abinin giysilerini karıştırdım, o banyodayken (YMAD, 1997, s. 158).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Aktör adlı hikâyede Aktör karakteri Avni Bey’le konuşmasında tiyatroyu bırakacağını söylemiş, kendini kontrol edemediğini görerek bu söylediklerine kendisi de sonradan şaşırmıştır.

“Tiyatroyu düşünmek istemiyorum artık, ama bunu hocaya söylemeye ar ediyorum, kalbimden de utaniyorum... Bir şeyler dedim, artık ne dedimse, bu söz ağzımdan nasıl çıktı ise” (AKT, 2002, s. 40).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Yakamoz adlı hikâyede Hayat, Hızır’la evlidir ancak İskender’e aşıktır. İskender’e aşkını dile getirdiği bir anda İskender’in tepki göstermesi üzerine yapamadığını, gönlüne söz geçiremediğini ifade etmektedir. Bu durum aşk karşısında insanın otokontrolünü kaybedebildiğini göstermektedir.

“Aşk dediğin, yalan!” dedi bana. Değil oysa, o bilmiyor. Sol yanıma götürdüm elini, zorla! Şuramdasın, dedim. Yarım bir soluk gibi, çıkmamış can gibi, sanki salıvermediğim çığlıksın. (...)

“Sus!” dedi bana. “Sus artık Hayat!” Nasıl susulur? İçim susmazken, dilim nasıl susar? Kalp yanmayınca göz yaşarmaz ki. Hiçbir şey olmamış gibi yapamam ki, bu sahtekârlık (YKZ, 2006, s. 222).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Sadece Sevdim adlı hikâyede Fransız işgali sırasında Ezel karakterinin Fransız doktor Müsü Tabib’e olan aşkı anlatılmaktadır. Hikâyenin bir bölümünde Ezel, Müsü Tabib’le diyalogunda kendine hâkim olamaz ve söylememesi gerektiğini düşündüğü şeyler söyler. Buna kendisi bile şaşırmıştır. Hissettiği duygular otokontrolünü sağlamasını engellemektedir.

Sonra ona dedimki, “Öyle hoş, öyle güzelsiniz ki, siz müsü tabib ve öyle zarif, Ulu Tanrı bu kadar kusursuz kulum kem bakışlara gelmesin, diye nazara engel böyle etmiş.”

Bu dediğimi pek anlayamadı, hem Fransızca hem Arapçayla, iki dilde söyledimse de, nazarı anlamadı, güzel ve nazik dediğimi ama, anladı. Ben, ama hiç anlayamadım bu sözleri nasıl ettiğimi elin adamına, insanım olmu idi benim (SS, 2006, s. 263).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Sadece Sevdim adlı hikâyede Ezel, Müsü Tabib’e olan sevdası nedeniyle kendisine sitem etmekte, davranışlarının bilinçli olmadığını dile getirmektedir. Bu durum Ezel’in öz denetim mekanizmasının aşkına karşı koyamadığını göstermektedir.

“Zapta rabta gelmez, söz anlamaz bir şellale mi çağladıydı içinde ey Ezel? (...) Ben bir şey etmedim, vallahi, billahi, tallahi, kalbim müsü tabibin ardı sıra çekip gitti, bakakaldım” (SS, 2006, s. 267).

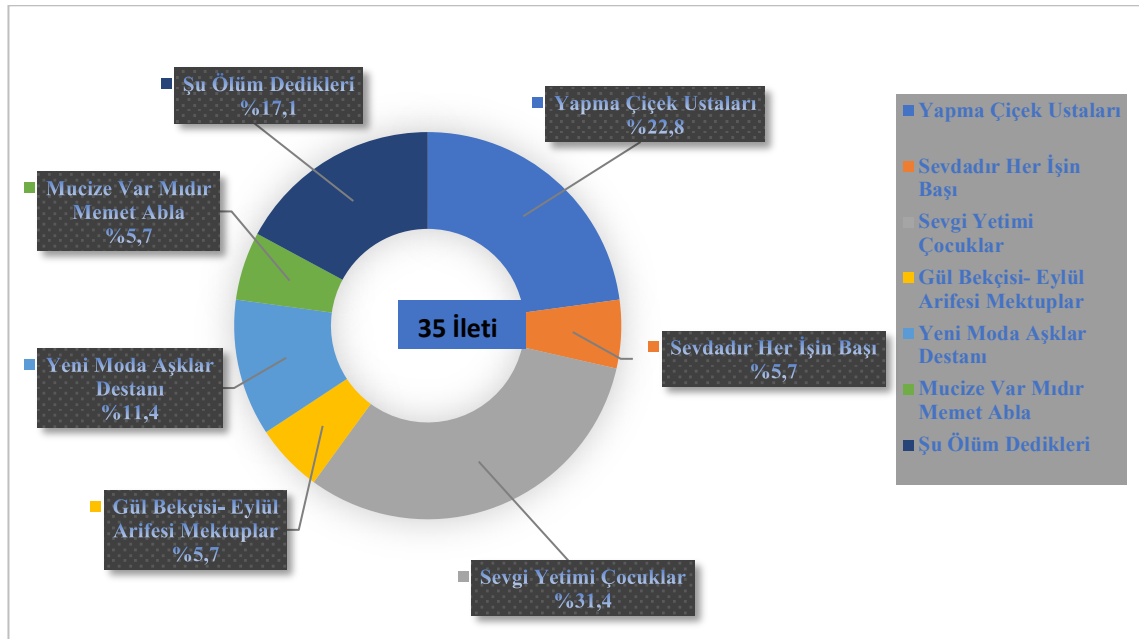
3.1.5. Sabır Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.5: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarında Sabır Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	8	22,8
Sevdadır Her İşin Başı	2	5,7
Sevgi Yetimi Çocuklar	11	31,4
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	2	5,7
Yeni Moda Aşklar Destanı	4	11,4
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	2	5,7
Şu Ölüm Dedikleri	6	17,1
Toplam	35	100

Tablo 3.5’e göre sabır kök değeri, Ayşe Kilimci’nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Sevgi Yetimi Çocuklar (%31,4) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Yapma Çiçek Ustaları (%22,8), Şu Ölüm Dedikleri (%17,1), Yeni Moda Aşklar Destanı (%11,4) ve Sevdadır Her İşin Başı, Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar, Mucize Var Mıdır Memet Abla (%5,7) takip etmektedir.

Görsel 3.5: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarında Sabır Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Tüketen adlı hikâyede Sero karakteri, aşkını ve duygularını annesine anlatmaktadır. Annesi sabretmesini söylemişse de Sero artık yapamamaktadır.

“Eli elimi bulurdu, sımsıkı tutardı. Çok şey konuşurduk bu sımsıklıkta. Herkesler bilemez bunu. Anlatma gafletine de kapılmamalı iyisi mi... ‘Sus, ne kadar sabredersen o kadar iyidir kızım...’ Kırılmaya dayanamadım anne. İçim çürüyordu, susamadım” (TKN, 1976, s.14).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Duvarlar adlı hikâyede Hanife Nine, kocası ve oğlunu art arda kaybetmiştir. Hatice Nine, Allah’ın kullarını acıyla sınadığından, kulların ise bu acılara sabırla göğüs gerdiğinden bahsetmektedir.

Tanrı düşmanımı komasın, derdi gamı yüklenmişiken, dört duvarın arasına... Dağa vermiş acıyı da yukardaki, dağlar dayanamamış. O koca, o ulu dağlar, çaat çat edip ayrılmışlar ortadan. Dört bir yana dökülüp saçılmış fırlattıkları kırıklar. Ama kullarına verince? Dayanmışlaaar... Hem, hiç ses etmeden, ağız burun kıvrımadan, dökülüp saçılmadan (DVR, 1976, s. 87).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı hikâyede kızı ile kocasının çocuğa kimin bakacağı ile ilgili yaptığı tartışmaya şahit olan kadın, kızının dayanamıyor ve sabredemiyor olduğunu görünce onu tekrar evlerine çağırmaktadır.

“Odaya daldım hışımla. Bana bak kız dedim, evlenmek te hak boşanmak ta. Dayanamam dersin, al bohçanı, yürü evimize” (MHK, 1976, s. 218).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan İpek Gelinlik adlı hikâyede Muteber adlı karakter, kan kardeşi Sabır’a yazdığı mektupta eşinin geçirdiği kazadan bahsetmekte, bu olay üzerine yaşadıkları zorlukları anlatırlarken hallerine şükredip sabrettiklerini anlatmaktadır.

“Gördüğün gibi kardeşçğim, enişten o kazayı geçireli beri, evimiz ocağımız bir yangın yeri harabeliğinden üstün haraptır. Ocağımıza kül elenmiş, başımıza rahmet misali dert yağmıştır. Ossun, Allahıma çok şükür, derdi veren Allah, derman için sabır da verir” (İG, 1983, s. 19).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Ellerim Uzayacak adlı hikâyede Üzeyir Efendi, Keklik’in elini hıza kaptırdığını duyup geçmiş olsuna gelmiştir.

Keklik'in babası ile sohbetinde çektikleri sıkıntılar karşısında sabretmeleri gerektiğini söylemektedir.

Sabıra dayan Kırvem, sabıra. Çok sıkıntılar çektiniz, ama bak, sonu ferak olacak inşallah. Şu tek göz damı kiraladınız, peşinatsız. Keklik çırak oldu, eli ekmek tuttu. Kızın, evi çeker çevirir. Daya sırtını çocuklarına, mevlana, şu avludaki akasyaya, teeh, iç çayını değmesinler keyfine (EU, 1983, s. 26-27).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta bulunan Sırma isimli hikâyede Sırma karakteri, Refo'ya olan aşkı sebebiyle çok acılar çekmektedir. Hikâyede Sırma'nın bu acı karşısında çok sabırlı olduğuna değinilmektedir. Sırma ise sabırlı olmasını sonunda mutluluğa ulaşacağını düşünmesiyle açıklamaktadır.

Bugünlerde çok sabır çekti Sırma, çok kahırlandı, çok hayıflandı. (...) Bu kadar kuşatılmış iken, sabır bir tür ölmek... Kendinden geçip yeni bir can halketmek. Aman ne gücümüş sabır etmesi. Cennet kapılarını zorlamakmış. Herhalde bir karşılığı olmak gerek. Yoksa çok yanarım bu sabrettiklerime (SRM, 1987, s. 35-36).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta bulunan Gazal Hanımın Nakışları isimli hikâyede Gazal Hanım, ölümcül bir akciğer hastalığına yakalanmıştır. Bu durum karşısında gösterdiği sabır komşuları tarafından da farkedilmiş, hayretle karşılanmıştır.

“Çok kızardım sana Gazal Hanım. Bu tükenmez idarelerine ve sabırlarına çok kızardım. Sokaklarımızın cehennem olduğu karışık zamanlarda, bu Gazal Hanım evinde cennetini yaşayabiliyor mu acaba, diye sorardık mahalleliyle. Azıcık çekiştirir miydik ne, sabırlarını” (GHN, 1987, s. 88-89).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta bulunan Nikahımı Vermedim isimli hikâyede Kocası Mizgin tarafından bıçaklanan, kocası hapse girince de dokuz çocuğuyla bir başına kalan Naziye'nin yaşadığı zorluklara rağmen sabrettiği görülmektedir.

“Biri belekte dokuz çocuğuyla şaşı kaldı Naziye... Şaşı kaldı, sabretti, her gün, bir güzel talih raslantısı bekledi” (NV, 1987, s. 140).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Helga Hülya isimli hikâyede Müslüm Bey'in, Alman eşinden olan kızı Helga'nın rahat davranışlarına sabretmekte oldukça zorlandığı görülmektedir.

Balkonda saçımı güneşe verdi. “Bizim memlekette, bu kılıkta, üstelik iç çamaşırsız, üstelik saç ıslak balkona çıkması bir kızın, olacak iş değil kızım. İç çamaşırını balkonun en görünür yerine asmaz bizim kızlar. Görenin fikrine aykırı şeyler düşer diye,

üstüne bir tül bent örterler asarken. Ayıptır. Saçının ıslağını rüzgârın eline, böyle alenen vermek ayıptır” demek istedi. Sözcükler dondu kaldı. İlk günün hatırına yutkundu, yutkundu (HH, 1989, s. 41-42).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Sonsuzcu adlı hikâyede Uluğ Bey, sevdiği ile mektuplaşıırken duyduğu hislerin sabırlı olmasına engel olduğunu dile getirmektedir.

“İşte ben sizi böyle rasgele bir günde, tesadüfen gördüm. Muhabbetinizde bulunmak bahtına (ki, o aynı zamanda bahtsızlık demek oluyor) erdim, ayılamıyorum... Medet... Ben söz söyleme sanatı muallimiyim güya, ama sabrı öğretemiyorum kendime” (SZC, 1989).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Dil Bilmez Gelinle Fakı'ya Dair isimli hikâyede Fakı, karısı tarafından evin tüm eşyaları da götürülerek terkedilmiş bir adamdır. Her şeye rağmen yaşadıkları onu yıpratmamış, sabrı ve umudu sayesinde hayata tutunmaktadır.

“Alnının nakışları da biraz daha çoğalmamış mı ne? Ama, gözlerinin derin, ciddi, çocuk hayretli bakışı eksilmemişti... Sabrı da öyle... Budandıkça göğeriordu Fakı'nın sabır ağacı. Kısmet kaşığına her daim şer düşse de, yönü umuda dönüktü Fakı'nın umuda mecburdu” (DGFD, 1997, s. 133).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan, kitap ile aynı isimli hikâyede Almancı Ali karakteri, yabancı sevdiğini de kendisiyle birlikte memlekete getirmiştir. Bu durum üzerinden aşkın bazen sabır sınayan durumlar yarattığı, seven insanın sabırlı olması gerektiği anlatılmaktadır.

“Almancı Ali, kattı sevdiğini yanına getirdi memlekete. Bunların sonu yok aşklarının destanı burda, al vatandaş oku, ibret al. Aşka koyulan insanoğlunun sabrı gani olmalı. Muhabbeti kadar” (YMAD, 1997, s. 156).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan aynı isimli hikâyede Magda karakteri mutluluğu tanımlarken sabır ve diğer zorluklar sonucunda ortaya çıkan bir durum olduğundan bahsetmektedir.

“Güzel taşıdığımız bütün acılar, sabırla sindirdiğimiz bütün düşünceler, çirkinlikler, yanlışlıklar, eğriler, doğrular toplamıdır mutluluk” (YMAD, s. 168).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Söyle Kalbim adlı hikâyede Hamiyet, yıllar sonra ulaşabildiği sevdiği Sabit Bey’le konuşmasında ondan öğrendikleri arasında sabırlı olmanın da bulunduğunu belirtmektedir.

“Kendi yaşadığım dünyanın dışında ne güzel bir alem olduğunu, sevmeyi, her şeyi paylaşmayı, sabrı hatta acıyı bile güzel yaşamayı, her şeyi sizden öğrendim ben” (SKA, 2002, s. 84).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Yıldızları Dinle isimli hikâyede Memet karakteri, bir konuşmasında insanların her mutluluk karşısında ayaklarının yerden kesilmemesinin öneminden ve sabırlı davranmaları gerektiğinden bahsetmektedir.

“Sabırlı olun, durun hele... Bu kadar mutluluk iyi değildir... Hele bizim gibilere” (YD, 2002, s. 155).

Şu Ölüm Dedikleri kitabında yer alan aynı adlı hikâyede kocası, Saadet’le ilgili kendi kendine sitem ettiği bir zamanda onun için her şeyi yaptığından bahsetmektedir. Aldığı radyoyu açmak için bile sabırla beklediğini belirtmektedir.

“Yıllar sonra ilk radyoyu ben aldıydım sana. Sabahları onun önünde, yeşil lambası ısınana kadar sabırla beklerdim, sonra açardım, dilini bildiğim ülkelerin istasyonlarını” (ŞÖD, 2006, s. 203).

Şu Ölüm Dedikleri isimli kitapta yer alan Hayatın Galibi adlı hikâyede Müdür Mutlu karakteri, hapiste olduğu bir zamanda düşüncelerini dile getirirken insanların dünyada sabırlı olmaları durumunda ödülünü ahirette alacaklarını ifade etmektedir.

“Demiştin sana Leyla’m, dünya hayatında sabırınan sınanan, ödülünü sahici dünyada alır diye” (HG, 2006, s. 28).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Oğlum adlı hikâyede, Yeşil Hanım karakteri savaşın baş gösterdiği zamanlarda yaşadıkları zorluklara değinirken her şeye rağmen sabır gösterip şükrettiklerini, bunun sonucunda Allah’ın onları tekrar rahata kavuşturduğunu belirtmektedir.

“Üç gün sofrayı serdik de kırıntıları yeyip şükrettik, darlığı kimseye göstermedik. Eh, Rabbim de bize avlumuzu yeniden gösterdi. Ağacımızı, dağımızı, suyumuzu yeniden. Hacıfakı’nın oğlunu da” (OĞL, 2006, s. 90).

3.1.6. Saygı Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.6: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Saygı Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	9	15
Sevdadır Her İşin Başı	12	20
Sevgi Yetimi Çocuklar	10	16,6
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	9	15
Yeni Moda Aşklar Destanı	8	13,3
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	7	11,6
Şu Ölüm Dedikleri	5	8,3
Toplam	60	100

Tablo 3.6'ya göre saygı kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Sevdadır Her İşin başı (%20) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Sevgi Yetimi Çocuklar (%16,6), Yapma Çiçek Ustaları ve Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar (%15), Yeni Moda Aşklar Destanı (%13,3), Mucize Var Mıdır Memet Abla (%11,6) ve Şu Ölüm Dedikleri (%8,3) adlı eserler takip etmektedir.

Görsel 3.6: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Saygı Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Düzlüğe Çıkmak adlı hikâyede Bulunmaz karakteri, yardımcı olarak çalışacağı eve ilk gittiğinde ondan büyüğünün elini öpmesi istenmiştir. El öpme bizim kültürümüzde yaşça büyüğe saygının en belirgin göstergelerindendir.

“Gel kızım bakayım, hoş geldin. Kapat şu ağzını efem. Tamam. Yaklaş, yaklaşına, öp hadi teyzenin elini” (DÇ, 1976, s. 59).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı hikâyede ülkenin kanun ve yasalarına saygı gösterildiği görülmektedir.

“Bu memleketin yasaları var, büyüklerimiz var. Biz onlardan iyi düşünebilir miyiz hiç?” (MHK, 1976, s. 224).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan aynı adlı hikâyede, Gülderen derslerindeki başarısı sonucu sınıfını pekiyiyle geçmesinin takdir edilmesini, bu başarısından dolayı saygı görmeyi beklemektedir.

“Okulların kapanmasına da bir şey kalmadı, izne götürmeye kimse gelecek mi bakalım, bizim akrabalarından. Ya da, lise birden ikiye, pekiyiyle geçişimiz herhangi bir kimse için sevinç kaynağı olacak mı, Nadide öğretmenimin dışında” (YÇU, 1976, s. 23).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan İnsan Hep Yeni adlı hikâyede Aşır karakteri Kıbrıs savaşı sırasında askerlik yapmaktadır. Savaş zamanlarında İsmail’e yazdığı mektuplardan birinde, bir Rum zangocu izleme görevini yerine getirirken zangocun dini vazifesini yerine getirmesine müsaade ederek kilisedeki hâl ve tavırlarına dikkat ettiği görülmektedir. Bu durum Aşır’ın farklı dinlere ve bu dine mensup kişilere saygılı olduğunu göstermektedir.

“Zangocun biri dini görevini yapacaktı. Onu izleme görevi bana verildi. Emir emirdir. Besmele çektim kiliseye girerken. Meryem abanın resmini tanıdım, önünden geçmedim. Zangoç efendinin bi hoşuna gitsin bu hareketimi bi hoşuna gitsin” (İHY, 1983, s. 16).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Kanı Duy adlı hikâyede Mahbube Nine, Libya’dan İzmir’e göç etmiş yaşlı bir kadındır. İzmir’in işgali sırasında tanık olduklarını anlatırken yaşanan felaketten dolayı savaşın ortasında kalmış insanlara duyduğu saygıyı dile getirmektedir.

“Felaketlerine ağlayan bu insanlara duyduğum saygı dolayısıyla, kaderlerimizin ve düşmanlarımızın aynı olduğunu düşündüğüm için, gözlerime söz geçiremiyordum. Ağlamak, bilahare ağlamamı getiriyordu” (KD, 1983, s. 45).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Işığı Tut adlı hikâyede Gülbeyaz adlı karakterin, yurdun bahçıvanı Toygay, bulaşıkçı ve öğretmene çay ikram ederken saygılı bir tavır sergilediği görülmektedir.

“İlkin öğretmen beyin çayını koydu. Elini saygı belirtisiyle göğsüne kavuşturup, tepsiyi uzattı” (IT, 1983, s. 90).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta bulunan aynı adlı hikâyede, çocuk yuvasına giden öğretmen ile yuvadaki çocukların diyalogunda çocuklar öğretmen hanıma çeşitli sorular sormaktadır. Bu sorulardan birinde çocuklar öğretmene saygının ne olduğunu sormuşlardır. Öğretmenin ise saygıyı kendine göre tanımladığı görülmektedir.

“Saygı nedir öğretmenim? / Büyüklerin gönderdiği yere gitmektir ollum... / İstiklal Marşı okunurken hazır olda, durmaktır. / Ama efendim dayak atan insanlara da saygı gösterilir mi? / Küçüklere neden hiç saygı gösterilmiyor?” (SYÇ, 1987, s. 177).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Yatılı adlı hikâyede Nefise adlı karakter 11 yaşında uğradığı tecavüz olayını her anımsadığında içinden kötü biri olmadığını, Allah’ın yarattıklarına saygılı olduğunu söylemektedir.

“Allaam, ne zaman düşünsem, içim daralıyor. Sen benim kalbimden geçeni bilirsin. Kötü bir kız olmadığımı, ne insana, ne kuşa, ne çiçeğe saygısızlık etmediğimi bilirsin” (YTL, 1987, s. 207).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan aynı adlı hikâyede Şefik, İsmail ve Ayhan karakterleri arasında bir konuşma gerçekleşmektedir. Ayhan diğer insanlardan saygı beklediğini dile getirirken, yurt öğretmenine saygı duymadığını ancak saygı duymayı çok arzu ettiğini belirtmektedir.

Ayhan Abi ağladı, kimse benimle, konuşulmasını istediğim gibi konuşmuyor, dedi ağlarken. İsmail Abi de “Dedim ki o örtmene, bana iyilik etmek istersen lütfen saygı duyuyoruz sizler, falan gibi yaldızlı konuşma bennen örtmen. Çünkü ben size saygı duymuyorum, dedim,” dedi. “Ne kadar isterdim birine çok saygı duymayı...” dedi (SYÇ, 1987, s. 181).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kuytuda isimli hikâyede İlyas, arkadaşlarına yazdığı mektupta yaşadığı yerdeki insanların belli bir mevkiye gelmiş insanlara saygı gösterirken daha alt kademedeki insanlara yeterli saygıyı göstermemelerinden yakınmaktadır.

“Buralılar, belli bir çizgiye ulaşmış kişileri oldukça sayarlar. Onlarla konuşmaktan onur duyarlar. Bizim anlattıklarımızı anında unutuyorlar. Şimdilerde, kulağasmıyorlar. Ama devlet memurunun sözünü yasa belliyorlar” (KTD, 1989, s. 143).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Güneşi Yakana İliştir isimli hikâyede öğretmen olan öğrenci, eski öğretmenine yazdığı mektupta yaşama saygılı insanların, imkânlar ne kadar kısıtlı olursa olsun her bireyin özgür iradesine saygılı olması gerektiğinden bahsetmektedir.

“Olanaklar kıt da olsa, yaşama saygı duyan herkes, kişinin seçme özgürlüğüne de saygı duymak zorunda” (GYİ, 1989, s.162).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Gül Bekçisi isimli hikâyede Müdür karakterinin üst mevkideki amirleri ve önemli kişilere karşı saygılı bir şekilde davranırken önemli görmediği insanlara bu şekilde davranmadığı görülmektedir.

“Önemli üstleriyle görüşürken telefonda, bu ahşap zırha ve tüten kokusuna sığınarak odanın, ilikledi ceketinin düğmelerini. Önemli konuklar için kalktı yerinden, her gelen için değil” (GB, 1989, s. 14).

Yeni Moda Aşklar Destanı isimli kitapta yer alan Mavi Kız Mariya ile Helvacı Hamza adlı hikâyede Rum kızı Mariya, Fatma karakteri ile konuşmasında Hamza Efendi ile evlendikten sonra onun hoşgörüsünden, dinine saygı duyarak Müslüman olmasını bir kez dahi istemediğinden bahsetmektedir.

“Bana bir Allah’ın günü bile dinini değiştir, adını değiştir hadi hocaya, demedi hiç... İnsanın adını değiştirmesi kendine ihanet gibi bir şeymiş onu göre” (MMHH, 1997, s. 119).

Yeni Moda Aşklar Destanı isimli kitapta yer alan Allöfçü Muhabbet Hanım adlı hikâyede Muhabbet Hanım karakterinin işine olan saygısı sayesinde her işini halledebilme ayrıcalığına sahip olduğu belirtilmektedir.

“İşine olan saygısı, kendinin ağırlığı kısa sürede ona farklı bir yer sağladı. Devlet katındaki işleri bile duraksamadan, oyalamadan halledilir oldu” (AMH, 1997, s. 65).

Yeni Moda Aşklar Destanı isimli kitapta yer alan Memetler Düeti adlı hikâyede Memetler arasındaki bir konuşmada küçük Memet doktorluk yerine daha çok para kazanılacak bir iş yapmanın akıl kârı olduğunu söylemektedir. Bunun üzerine büyük Memet doktorluğun saygı duyulması gereken bir meslek olduğuna, para için yapılamayacağına değinmektedir.

— *Bu yeni mi düşmüş, güzel de ha...*

— *Yok yok, bu doktor... Duydu dediğini, nasıl kızardı. Çok da genç, ne para alıyor acaba?*

— *Bizim piyasada buna profesör maaşı az kalır...*

— *Yazık, doktor ha, o kadar uğraşacağına sizin işe girseydi keşke.*

— *Olur mu oğlum, şerefi yeter işlerden bu da. Her şey para değildir (MD, 1997, s. 147).*

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Yıldızları Dinle isimli hikâyede Memed, insanların yaptıkları işlere göre saygı görmesinden ya da görmemesinden yakınmaktadır.

“İnsanlar... Var ya, insanlar neden yaptıkları işe göre saygı görüyorlar, ya da hiç sayılmıyorlar? (YD, 2002, s. 141).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Polis Bilir isimli hikâyede polis, Zahide'nin ifadesini alırken kıza tavsiyeler de vermektedir. Sanatla edebiyatla uğraşanların saygı ve itibar görmediğini; komiserlik, hemşirelik gibi mesleklerin daha saygın olduğunu belirtmektedir.

Yaa, kızım hissiyat para etmez, aşk meşk karın doyurmaz... Misal, bu memleketin en büyük aşığı, değişçisi olacağına, en hakiki şair olup kitaplar yazacağına, git bi kasabaya başkomser ol, itibarın daha büyüktür... Duygu Asena olacağına, kadın maharrirelerinin şahı değil mi, ondan olacağına bizim semtteki sağlık ocağının başhemşiresi ol (PB, 2002, s. 116).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Milletler Fotoğrafhanesi adlı hikâyede Balkan halklarının çok farklı toplumlardan oluşmasına rağmen bu farklılıklara saygı duyarak bir olmalarından bahsedilmiştir. Bunun yanında Karadağlıların askerlerimize gösterdiği saygıdan da bahsedilmektedir.

Diller, dinler, isimler farklı belki... Olsun... Kalpleri bir çarpar Balkanlının. Bak mesela, gaddarlığı da görürsün burada, centilmenliği de. İşkodra'da teslim olan Ali Bey kuvvetleri, Peren S Danilo'nun karargâhına gelirken, Karadağlılar selam geçişi yapmış. Asker bandoda Osmanlı Marşı'nı çalmış. Kral Nokal esir Türk subaylarının kılıçlarını taşımalarına izin vermiş (MF, 2002, s. 135-136).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Nasipsiz Niyazi'nin Yeri adlı öyküde Niyazi, jandarma ile olan konuşmasında kadınlara olan saygısını göstermekte, ne mübarek varlık olduklarından bahsetmektedir.

“Kadın doğurur, mübarek olur. Doğurmasa bile mübarektir, yoktan var edendir. Elini öpecen kadının, yetmez, ayağının bastığı yeri öpecen” (NNY, 2006, s. 110).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Papaz Ağam adlı hikâyede Sultan adlı karakter, kocası tarafından Müslüman olmaya zorlansa da bu durumu kabul etmemiştir. Buna rağmen İslam dinine her zaman saygı gösterdiği görülmektedir.

“Sultan, anam bacım sen ölenece İslam olmadın, ama, İslama herkesten daha saygılıydın. Çocukların, kocan niyetli diye sabahtan akşama ağzına lokma girmezdi” (PA, 2006, s. 192).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Sadece Sevdim adlı eserde Ezel karakteri, işgal yıllarından önce ülkedeki tüm milletlerin birbirinin yaşayışına, dinine, kültürüne saygılı bir şekilde yaşadığından bahsetmektedir.

“Ezanla kilisenin çan sesini aynı anda duyardık memleketimizde... Bütün milletler kenetlenmiş, ne güzel yaşayıp giderdik... Gâvur ne demekmiş bunu işgalde öğrendik” (SS, 2006, s. 250).

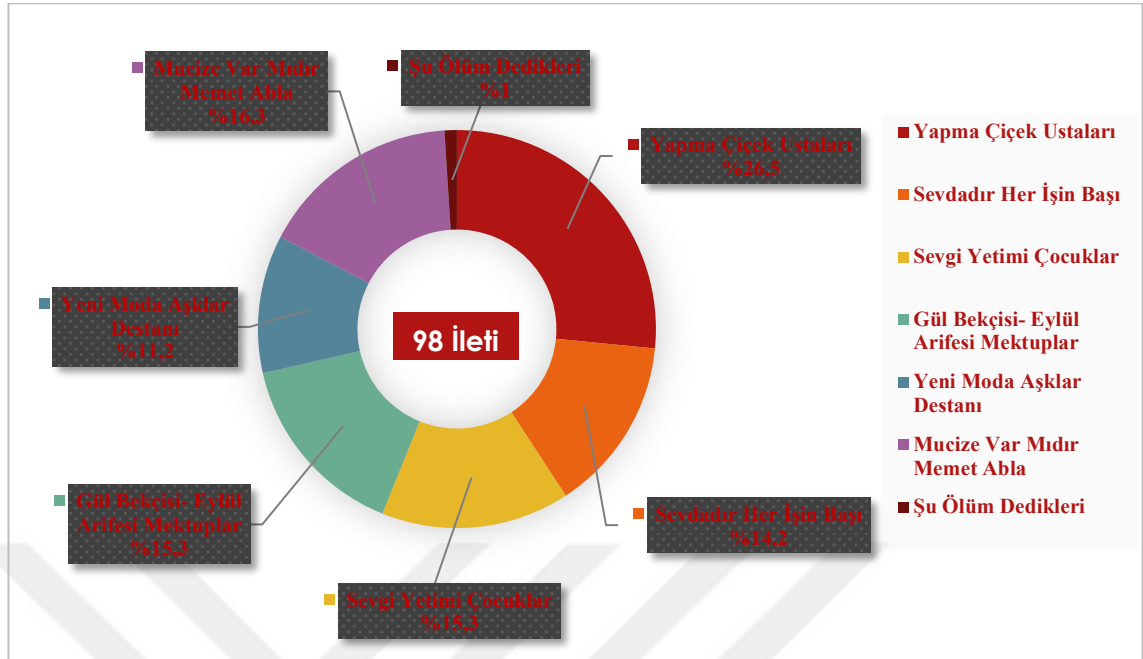
3.1.7. Sevgi Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.7: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarında Sevgi Kök Değeri

Kitaplar	<i>f</i>	%
Yapma Çiçek Ustaları	26	26,5
Sevdadır Her İşin Başı	14	14,2
Sevgi Yetimi Çocuklar	15	15,3
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	15	15,3
Yeni Moda Aşklar Destanı	11	11,2
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	16	16,3
Şu Ölüm Dedikleri	1	1
Toplam	98	100

Tablo 3.7’e göre sevgi kök değeri, Ayşe Kilimci’nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%26,5) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Mucize Var Mıdır Memet Abla (%16,3), Sevgi Yetimi Çocuklar ve Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar (%15,3), Sevdadır Her İşin Başı (%14,2), Yeni Moda Aşklar Destanı (%11,2) ve Şu Ölüm Dedikleri (%1) adlı eserler takip etmektedir.

Görsel 3.7: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sevgi Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Ekmek Yetimi adlı hikâyede Sadullah, anne babasına duyduğu sevgiyi dile getirmektedir. Sadullah'ın sevdiği diğer bir şey ise tavuğudur.

“Ben babamı severim, anamı severim. Analar gününde ona, ‘anneciğim sizi çok severim’ bile dedim. Bi de bizim kara tavuğu severim” (EY, 1976, s. 79).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı hikâyede sevgi duygusundan yoksun yetiştirilenlerin bir yerden sonra bunu ister istemez kabullendikleri anlatılmaktadır.

“Zaten sevgisiz büyütülenler bunu kanıksıyor. Güçlüğü, o kahredici acısı yitip gidiyor zamanla” (MHK, 1976, s. 220).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Umut Öğüten adlı hikâyede ana karakterin çocuk sevgisi görülmektedir. Karakter bu yüzden öğretmen olmak istemektedir.

“Ben de okusaydım... Hiç değilse öğretmen... Çocukları pek severim ben, ille de ufarakları” (UÖ, 1976, s. 135).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Rahle adlı hikâyede nine ile torunu arasında geçen diyalogda nine, sevginin önemini tüm kutsal kitaplarda geçmesinden örnekleyerek torununa anlatmaktadır.

“Dört kitabın dördü de seviniz diye başlar a evladım. Kuru ağaca sev desen, baştan başa çiçek donanır” (RHL, 1983, s. 77-78).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Kanı Duy adlı hikâyede Mahbube Nine karakterinin sevgi dolu biri olduğu, İzmir’e karşı büyük bir sevgi beslediği görülmektedir.

“Pencereden gelen deniz kokusunda İzmir’i koklamayı severdi. (...) İmbatı severdi Mahbube Nine; çocukları, gençleri, bir de İzmir’i... İlle ille İzmir’i. Bir dost, bir sevdalı sever gibi severdi bu kenti” (KD, 1983, s. 42).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Işığı Tut adlı hikâyede Bilge karakteri kimsesiz çocuklar bakım yurdunda kalan bir çocuktur. Yurttaki bir arkadaşıyla sohbetinde annesine olan sevgisinden bahsetmektedir.

“Evde hep iş gördürseydi isterse, oyunun en tatlı yerinde tuz almak için bakkala gönderse bile, çok severdim annemi. İki gözüm aksın. Öyle bir severdim ki... Toygay amcanın akşamsefalarından çok severdim” (IT, 1983, s. 87).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Gazal Hanımın Nakışları adlı hikâyede Gazal Hanım, amansız hastalığa yakalanmasına rağmen sevgiye büyük önem vermekte, sevginin korunması gerektiğini her daim çevresine tembihlemektedir.

“Eski sevgileri koruyun derdin hep. Sen sevgini korudun, eskitmeden korudun, hiç örseletmeden” (GHN, 1987, s. 101).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan aynı adlı hikâyede, kimsesizler yurdunda kalan Şefik adlı çocuk ve yurt öğretmeni arasında sevgisiz büyütülmenin zorluğu üzerine bir diyalog geçmektedir.

“Kuş kadar olamamak ne demektir hanım? / Sevgisiz büyütülmenin çilesi demek... Boş ver. Kendimiz bulacağız sevgiyi, biz yaratacağız, tamam mı Şefik Bey? / Sen neden peki?.. / Beni boşver” (SYÇ, 1987, s. 184).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında bulunan Şiirci adlı hikâyede Cazibe Hanım, şiir yazmayı çok seven bir ev hanımıdır. Cazibe Hanım kendisindeki bu şiir sevgisinin herkes tarafından yaşanmasının gerektiğini belirtmektedir.

“Şiiri yazana değil, okuyan, dinleyen, katılan herkese ayan olmalı şiir sevdası, kalp çiçeği... Şiirler evlerin damları boyunca uçmalı, kendi şarkısını türküsünü bağırmalı. Kuşlar, çatılar, insanlar hep görmeli” (ŞRC, 1987, s. 74).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Helga Hülya isimli hikâyede Müslüm Bey'in, kızı Helga Hülya'ya olan sevgisi görülmektedir.

Unutulan sevgilerin, günün birinde, umulmadık bir mevsimde, bir köşebaşında karşılaşılacak bir iz, bir anla, bir ses bir çiçekle, aşına bir bakışla diriliverip de, ilk günküden beter bir zorlamayla kalbi çökertişine benziyordu, Müslüm Beyin bu ansızın dirilen evlat sevgisi de. Bu sevgiyi nasıl sulasın, nasıl güneşler vurdursun da üstüne yeşertsin bilemiyor, telaşlanıyordu adam” (HH, 1989, s. 35).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Hangi İstanbul isimli hikâyede Ezel, başka bir şehre gelin gittikten sonra İstanbul'a olan sevgisini sık sık dile getirmektedir.

İşte o muhteşem ve zavallı şehrim, şiirim İstanbul da benim için öyle bir güzel acı efendim... Şiirim İstanbul, evet, güzel acım İstanbul. İstanbul, ey İstanbul, şehrim benim, şehrim benim, şehrim... Seni andıksıra kalbim iki taş arasında ufanıyor sanki. Şehrim benim, şiirim benim, güzel acım İstanbul (Hİ, 1989, s. 101).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Güneşi Yakana İliştir isimli hikâyede geleceği güzelleştirecek şeylerden birinin sevgi olduğuna değinilmektedir.

“Sevgi ve şiir gibi yürek ustaları olduktan sonra, nurlu yarınlar uzanmak ne kolay” (GYİ, 1989, s. 171).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Faktör Aşk isimli hikâyede yaşlı adam gençlerle sohbet ederken insanların en temel ihtiyacının sevgi olduğuna değinmektedir.

“Ekmekten, aşktan öte, sevgi gerekir insanoğluna. İki göz arasında serpmek gerekir” (FA, 1997, s. 94).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Memur'un Kalbinin Zonkuna ve Altıncı Gerdeğine Dair Hikâyat adlı öyküde Rahime, eşi Memur Bey'in daha önceki eşini sevip sevmediği ile ilgili soruya sevgisiz hiçbir iş yapamayacağı, sevginin her şeyi güzelleştirdiği cevabını vermiştir.

— Sevmiş miydin?

— Hiç sevmeden olur mu? Ben sevmesem hiçbir işe koyulmam. Ne iş tutsam, iğneyidi, çapa idi, mal idi, çiçek idi, hepsini şarkıyla şiirle, okşaya seve tutarım, gönülden yaparım işimi. Bak sana deyim, bilesin; sevmeden koyulduğun her iş bereketsiz olur, yarım olur. Sevgiyle kurulur bu dünya, her sabah yeniden (MKZ, 1997, s. 28).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Memur'un Kalbinin Zonkuna ve Altıncı Gerdeğine Dair Hikâyat adlı öyküde Memur Bey eşi Rahime'ye sevmenin hayatı güzelleştirdiğinden bahsetmektedir.

“Sevmek iyidir be Rahime... Kendini seven adam başkalarını da sever, seven adamın geçtiği yollar güler, derdi nenem. Ocağa da ömre de bereket katar sevmek” (MKZ, 1997, s. 31).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Aktör adlı hikâyede Aktör karakteri, karısı Sıddıka Hanım ile konuşmasında çocuklarına iyi bir babalık yapamasa da onları her zaman sevdiğini dile getirmektedir.

“Değil mi Sıddıkanım? Güzelim, ben sana o çocukları doğurma dedim mi hiç? Mahşerde yanarsın, ben bütün evlatlarımı çok sevdim” (AKT, 2002, s. 40).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Kocana Görücü Geldi adlı hikâyede kocası, Eda Hanım'ı kaybettikten sonra ona sevgisini yeterince göstermediği için pişmanlık duymaktadır. Herkesin sevdiklerine onlar yitip gitmeden sevgilerini göstermelerini öğütlemektedir.

Herkesler söylese sevdiğini, sevdiğine... Her, dakika söylese, söylemekten usanmasa sevgiyi herkes... (...) Cumaları bu bahçede herkesin omzuna dokunup tembihliyorum sıkı sıkı. Diyorum ki, söyleyin, söyleyin ağam, yahut anam bacım, ona sevdiğinizi söyleyin. Sevdiğinize yahut küsünüze, söyleyin. Haram, helal, gönül çerağını ıhtan her kiminiz ise, ona söyleyin. Bi şeyiniz olması da gerekmez, sizi dinleyen bir ben-i ademe bile söyleseniz olur. Nefreti, sevgiyi, öfkeyi, aşkı da söyleseniz olur hani (KGG, 2002, s. 65-66).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Aktör adlı hikâyede Aktör karakteri, karısı Sıddıka Hanım'a yaptığı konuşmada Çingeneleri sevdiğinden, onların sanattaki yeteneklerinden bahsetmektedir.

“Gerçi sana Çingene diyen de oldu gerek gruptan, gerek ailemden, ama ne severim onları. Çingeneleri diyorum. Doğuştan sanatkârdır o millet, her sanat dalında ustadır” (AKT, 2002, s. 37).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Kiracı adlı hikâyede insanlara hayatlarını sevgi dolu geçirmeleri öğütlenmektedir.

“Hayat herkese bir kereliğine sunulan olağanüstü armağan. Güzelim dünyaya konarken, göçerken sevgi dolu olun” (KRC, 2006, s. 42).

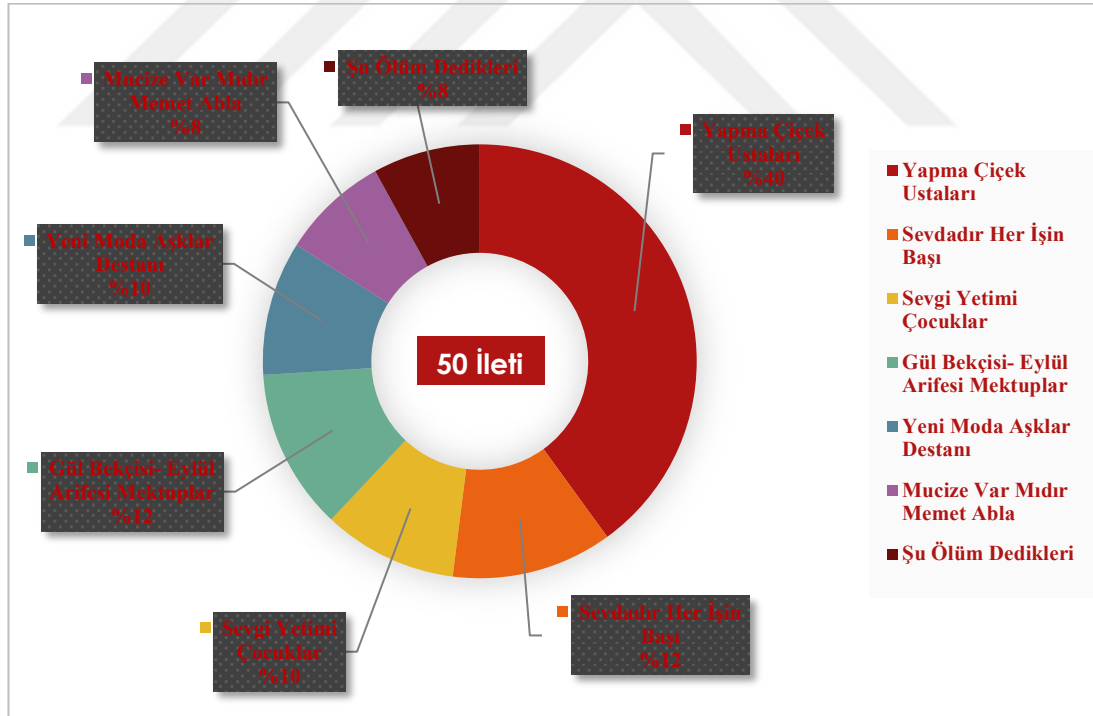
3.1.8. Sorumluluk Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.8: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sorumluluk Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	20	40
Sevdadır Her İşin Başı	6	12
Sevgi Yetimi Çocuklar	5	10
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	6	12
Yeni Moda Aşklar Destanı	5	10
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	4	8
Şu Ölüm Dedikleri	4	8
Toplam	50	100

Tablo 3.8'e göre sorumluluk kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%40) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Sevdadır Her İşin Başı ve Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar (%12), Sevgi Yetimi Çocuklar ve Yeni Moda Aşklar Destanı (%10), Mucize Var Mıdır Memet Abla ve Şu Ölüm Dedikleri (%8) adlı eserler takip etmektedir.

Görsel 3.8: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Sorumluluk Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Ekmek Yetimi adlı hikâyede Emniyet Çocuk Büro çalışanı Huriye, anne babaların sorumsuzluklarından ve çocuklarına sahip çıkmamalarından şikâyet etmektedir.

“Bunca yıl bu isteyim, pınarları kurumasa, gözlerim her daim yaş akıtacak. Yavrucuklar... Bunların ana babalarını kesmeli. Kıtır kıtır doğramalı valla. Sahiplenmezler çocuklarına, salıverirler sokaklara böyle üryan” (EY, 1976, s. 83).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Atlara Kargış isimli hikâyede İsrail Bey, arabasına mahalleli çocukların zarar vermesinden kortuğu için çocuklardan birkaçına harçlık vererek arabaları koruma görevi vermiştir. Çocuklar ise kendilerine verilen bu görevi üstün bir sorumluluk bilinciyle yerine getirmek için ellerinden geleni yapmışlardır.

“İsrail Bey birkaçına para verdi, mahalle çocuklarının vermeleri mümkün ziyanlara karşı bekçi kıldı onları. Çok geçmeden itişmeler, dalaşmalar başlamıştı. Bekçi koyulan çocuklar kendi mülkleriymiş gibi arabaya yaklaşanlara yerden topladıkları taşları fırlatıyor, arkadaşlarını sülün vosvoslara yaklaştırmıyorlardı” (AK, 1976, s. 154).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Sıkıntılı Bir Kadın adlı hikâyede Mübeccel, annesinin kendi kendine yıkanmasına müsaade etmemesinden şikâyet etmektedir. Mübeccel artık bu sorumluluğu almak istemekte, annesi ise başaramayacağını düşünmektedir.

O kadar söylüyorum, ben kendim yıkanırım, diye “olmaz” diyor. Yok suyu çok ısıtırsın, yok başını iyi sabunlamazsın, yok keselenmeden çıkarsın, topuklarını ovamazsın... (Mazsın mazsın mazsın, üffffff...) Bilirim ben nasıl yıkanacağını senin; döker döker çıkarsın suyu. Hiç de değil oysa, yapabilirim. Sonra da “Ben yıkarken kambur durma” diye bağıyor. Olur mu böyle? Herkesler kendi yıkıyor, ben? (SBK, 1976, s. 172).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Ellerim Uzayacak adlı hikâyede 14 yaşındaki Keklik, annesinin vefatı üzerine hem çalışıp para kazanmakta hem de evdeki işlerin sorumluluğunu üstlenmektedir. Kardeşi ise kendi sorumluluklarını yerine getirmemekte, Keklik bu duruma şaşırmaktadır.

Anneleri öldükten sonra ikramda bulunmak, sofrayı kurup kaldırmak işi kendisine, evin diğer ufak tefek işi de bacasına kalmıştı. Kendisi çalışmakta olduğu hıyardaki işinden geldiğinde, bunca ev işini yüksünmeden yapardı da, bacısı, on iki yaşında olduğu halde, diğer ufak tefek işten, bütün gün evde oturur iken, yakını, savaştı, bunu aklı almazdı (EU, 1983, s. 25).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Rahle adlı hikâyede, yurttan kalan kızlar ile polisler arasında geçen diyalog üzerine sorumluluğun zor bir şey olduğundan, herkesin zor da olsa eninde sonunda sorumluluk alacağından bahsedilmektedir.

“Ee, kolay değil yavrum, sorumluluk acı meyve, benim diyen yiyemez. Fagişe dediklerin de, siz de, bütün çocuklar, o acı meyveyi mecbur yiyeceksiniz” (RHL, 1983, s. 80).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Ellerim Uzayacak adlı hikâyede Keklik, babası ve Üzeyir Efendi arasında geçen diyalogda baba, eşinin ölümünden sonra sorumluluklarının arttığından bahsetmektedir. Genellikle kadınların üstlendiği bu sorumlulukları erkek olmasına rağmen yerine getirdiğini belirtmektedir.

“Biraradaydık. Eksildikten sonra, herif ellerimle avrat işi tuttum. Bebeimin altına toprak döşedim, hani zayettiğimiz bebe vardı ya, onun. Kundağını beledim, sovan çinttim. Bu herif ellerimle” (EU, 1983, s. 27-28).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Nafakacılık isimli hikâyede evin ablası; annesi ve abisinin hapse girmesi sonucunda kardeşlerinin sorumluluğunu tek başına yüklenmektedir.

“Büyük abi ile, evin anası aylardır içerde olduğundan, abla evde kalan kardeşlerine tek başına bakıyordu” (NFK, 1987, s. 156).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Sırma isimli hikâyede Sırma, kocası Refo’nun kendisini çocuğuyla bir başına bırakıp gitmesine, sorumluluklarından kaçmasına içlerimtedir.

“Koskoca ova dar geldi demekğine sana. İşe gitmek, evlat ayal beslemek, nafakayla kovalamaç oynamak zor geldi” (SRM, 1987, s. 64).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Yatılı isimli hikâyede Nefise, yatılı kaldığı kurstaki hocasıyla konuşmasında annesinin ölümünden sonra ailede üzerine düşen sorumlulukları yerine getirdiğini dile getirmektedir. Nefise bunca yükün üzerine okulunda da oldukça başarılı bir öğrencidir.

“Annem ben sekiz yaşındayken ölmüştür hocanım. Annemin yokluğunu ben aratmadım. Yemek bastırdım, çamaşır yudum. Kardeşlerimin tırnaklarını kestim, babama hizmet ettim. Okulda çok iyiydim ben, vallahi” (YTL, 1987, s. 205).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Sonsuzcu isimli hikâyede Uluğ Bey, kadınların sorunlarını dile getirme sorumluluğunu hissetmekte ve bu sorunları yazacağı kitapla duyurmak istemektedir.

“Kadınların kurtuluşunu ve bozulan, aksayan ruhlarının tamirini sağlamak için, kalemimle dövüşeceğim... Buna ihtiyaçları olduğu zannındayım. Ayrıca, kadınların dünyasını psikolojik yönden anlatacak cinsten birkaç kitap ismi verin bana. Ki, ilerde bir şey yazarken, kadınlar ve meseleleri konusunda eksikim bulunmasın” (SZC, 1989, s. 116).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Güneşi Yakana İliştir isimli hikâyede öğretmen olan öğrenci, eski öğretmenine yazdığı mektupta çocuklara öğretmesi gerekenlerle ilgili sorumluluk duygusunu içten içe hissettiğinden bahsetmektedir.

“Çocuklarıma temel bilgilerin yanı sıra, yaşama ve kendilerine, özgürlüklerine bilinçle sahip olabilmelerini, şiiirden tat alabilmelerini belletirsem, okuma sevdasını yeşertebilirim içlerinde, öğretmenlik görevimi az da olsa yapmış sayılacağım değil mi öğretmenim?” (GYİ, 1989, s. 171).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kuytuda isimli hikâyede İlyas, dostlarına gönderdiği mektuplardan birinde yanlarında olmak istediğini ancak köydeki bekleyen işleri bırakamayacağını belirtmektedir. Bu durum İlyas’ın sorumluluk bilinci yerinde bir birey olduğunu göstermektedir.

“Bir mayısta aranızda olamayacağım affoluna. İşler hep bana bakıyor köyde, o yüzden” (KTD, 1989, s. 134).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Faktör Aşk isimli hikâyede genç adam yurt dışında çalışacak, çocuğundan ve ailesinden uzak olacak olsa da sorumluluğunun bilincinde olduğunu ve bu sorumlulukları yerine getireceğini belirtmektedir.

“Ben yurtdışı birimlerinde görevliydim zaten. Öyle devam eder gideriz. Çocukları sizden koparamam, annelerinden da... Sorumluluğumu yerine getiririm” (FA, 1997, s. 99).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Mavi Kız Mariya ile Helvacı Hamza isimli hikâyede Mariya, Fatma adlı karakterle konuşmasında annesiyle birlikte bir deniz motoruyla Türkiye’ye iltica etmelerini anlatmaktadır. İltica sırasında annesinin motorcuyla diyalogunda çocuğunun babasını arayacağını, sorumluluklarını yerine getirmesini isteyeceğini söylediğini belirtmektedir.

“Evet, sizden birini, demiş annem. ‘Balıkçıdır. Eski ahabtır, yürek dostudur. Şimdi bu çocuğu ona götürüyorum ki, birazcık sorumluluk bilsin, birazcık sevsin onu... çünkü...’ Annem, bu çünkünün ardını hiç getiremedi” (MMHH, 1997, s. 109).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan aynı isimli hikâyede Magda, proleterle konuşmasında küçüklüğünde evin en büyük çocuğu olduğu için farklı sorumlulukları olduğundan ve bunları yerine getirdiğinden bahsetmektedir.

“Sabahları, ben en büyük çocuğum diye döşekleri toplar, salona bir kuru süpürge atar, yakındaki okulumun zilini duyaya, iş tutardım” (YMAD, 1997, s. 152).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Karım Öle adlı hikâyede Niyazi’nin vatanına olan sorumluluğunu yerine getirdiğinden bahsedilmektedir.

“Zamanında askere gitti Niyazıcık, devletine olan görevlerini hakkıyla yaptı” (KÖ, 2002, s. 104).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Kocana Görücü Geldi adlı hikâyede karısı Eda Hanım’ı kaybeden adam, onun hayattayken hem çocuğuyla ilgili hem de evle ilgili sorumluluklarını aksatmadan yerine getirdiğinden bahsetmektedir.

“Çocuklarıyla uçurtma uçururdu, seksek oynardı, gezmelere giderdi. Ama bak diyorum sana, nereye gitse, benden önce evine döner, yemeğini hazır ederdi. Evini hiç boşlamazdı, yokluğunu belli etmezdi” (KGG, 2002, s. 69).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Karım Öle adlı hikâyede, Niyazi’nin karısına çocuk bakımı işi bulduğu, ancak karısının bu işteki sorumluluklarını yerine getirmemesi sonucu işini kaybettiği görülmektedir.

Bir ara öğretmen Tülay Hanım’ın iki yaşındaki çocuğuna yarım gün bakma işi buldu karısına, aynı mahallede. Çorba ısıtmaya üşendi kadın, soğuk içirdi, çocuğun ayakkabısını çıkarmaya üşendi, öylece, sırtıyla başıyla, ayakkabısıyla yatırdı uykulara. Eline az emekle bir harçlık işi geçmişti, ondan da oldu (KÖ, 2002, s. 109).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Taşlıbayır Sokağı adlı öyküde Remziye’nin sorumluluklarından kaçmayan biri olduğundan söz edilmektedir.

“Ama benim Remziye’m ne hayattan ne sorumluluklarından sıvışıyor... Çatır çatır girişini yapıyor, aslanlar gibi vesikasını çıkartıyor, başlıyor umumhanede mesaiye” (TS, 2006, s. 144).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Sadece Sevdim adlı öyküde Ezel, annesi Gümrah'ın hem savaş hem de barış zamanlarında sorumluluklarının bilincinde biri olduğundan bahsetmektedir.

“Bildim bileli, sulhte de harpte de iğne dürttü, eve para soktu. Ağa karısıyım, el el üstünde oturayım, demedi hiç... Harp patlayınca da askere çamaşır diktiler, köyün kadınları bizim evin avlusunda toplanıp” (SS, 2006, s. 260).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Sadece Sevdim adlı hikâyede Ezel, savaş zamanlarından bahsederken insanların vatanlarına karşı sorumluluklarından kaçmadıklarını belirtmektedir.

O zemheri işgalinden sonra tamam iki sene ateşle imtihan edildi bütün memleket. Kulluk görevlerimizi aksatmadık, savaşmak vazifemizi de... Kuvvacıydı kayınbabam, onun ardında saf tutup hepimiz, bütün memleket, cümle canlar dövüş ettik. Herkes elinin erdiği, gücünün yettiğinde... Dikiş diktik, gazi baktık, taşıyıcılık bile ettik, er kılığı giyinip de... At binerdim, atları sürüp götürürdüm millicilere... Ekmek pişirirdik, pusula taşırdık, semer diktik, at bilene nalladık (SS, 2006, s. 258).

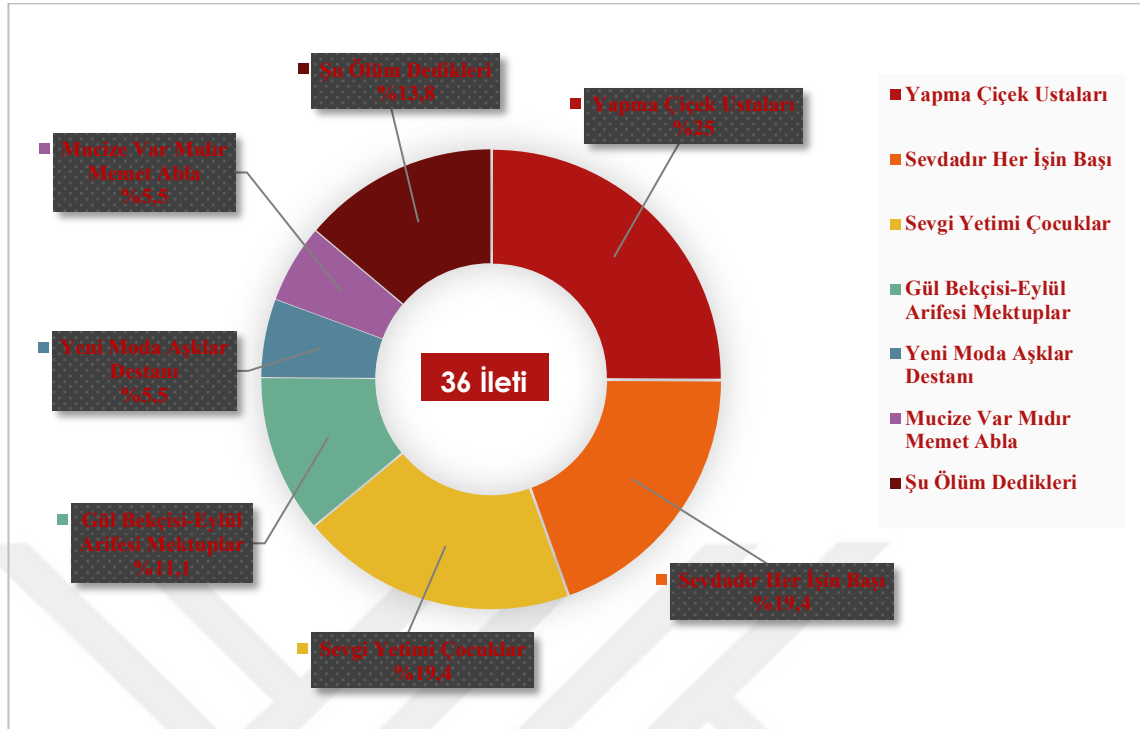
3.1.9. Vatanseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.9: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Vatanseverlik Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	9	25
Sevdadır Her İşin Başı	7	19,4
Sevgi Yetimi Çocuklar	7	19,4
Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar	4	11,1
Yeni Moda Aşklar Destanı	2	5,5
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	2	5,5
Şu Ölüm Dedikleri	5	13,8
Toplam	36	100

Tablo 3.9'a göre vatanseverlik kök değeri, Ayşe Kilimci'nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Yapma Çiçek Ustaları (%25) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Sevdadır Her İşin Başı ve Sevgi Yetimi Çocuklar (%19,4), Şu Ölüm Dedikleri (%13,8), Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar (%11,1), Yeni Moda Aşklar Destanı ve Mucize Var Mıdır Memet Abla (%5,5) adlı eserler takip etmektedir.

Görsel 3.9: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Vatanseverlik Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Yapma Çiçek Ustaları adlı hikâyede Pembe Hanım Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen bir kadındır. Onun vatan sevgisi ve anavatanına olan özlemi metinde açıkça görülmektedir.

Pembe, kız yetiştirmenin soğuk taş mutfağından koptu, evine gitti, anavatan tutkusuyla nedenini niçinini derin kulaç düşünmeden bırakıp geldikleri; doğup büyüdüğü, yetişkin bir kız, taze bir gelin, gül pembe bir ana olduğu yerlere gitti. Bulgaristan'daki köyü fikrine düşünce, bir sıcaklık yürüdü gözlerine. Çabucak geri itti, bu sıla özlemini, kirpiklerinden tuz olup dökülmeden (YÇU, 1976, s. 30-31).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Ucuz İnsanlar adlı hikâyede Almanya'da çalışan Mücevher Hanım, Türkiye'ye gönderdiği mektubunda vatanına olan özlemini dile getirmektedir.

“Burada hava karladı bir ara, sizin oralarda havalar nasıl, bir ara bizim buralarda güzelleştiydi şimdi tekrardan sovudu. Ah benim herşeyleri sıcacık memleketim. Burnumun direği sızlıyor kızın. Anma arkadaş” (Uİ, 1976, s. 77).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Ekmek Yetimi adlı hikâyede Huriye Çiçek, farklı ve imkânları daha iyi işlerde çalışabilecekken Emniyet Çocuk Bürosunda çalışmasını millet sevgisiyle, onlara hizmet etme isteğiyle açıklamaktadır.

“Bu işe kendi gönlümün rızasıyla girdim. Milletime bir hizmet olsun diye” (EY, 1976, s. 79).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Kanı Duy adlı hikâyede Selam adlı karakterin işgal zamanı Rum askerler tarafından zorla söylenmek istenenleri söylemediği ve istiklâli savunması sonucu şehit edildiği görülmektedir.

“Damlacık yokuşundan inerken, Rumlar önünü kesmişler. Kalpağını yere koyup ayağıyla da üstüne basıp, Zito Venizelos, diye bağırmasını istemişler. Selam abi de, kalpağını eline alıp, başı üstüne kaldırmış, yaşasın istiklal demiş. Hemen oracıkta dipçik, süngü girişmişler” (KD, 1983, s. 47).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Rahle adlı hikâyede nine ve torun arasında geçen konuşmada, nine torununa Halim Efendi’nin İzmir’in işgali zamanındaki vatanseverliğinden, mücadelesinden bahsetmektedir.

“Vakti zamanında, İzmir’imiz düşman çizmesi altında terliyor. Benim kardaşım da, annenin büyük dayısı Halim Efendi, ilerici gençlerle birlikte, düşmana karşı halkı birleştirenlerin davasına çalışıyor, nur içinde yatsın” (RHL, 1983, s. 79).

Sevdadır Her İşin Başı isimli kitapta yer alan Süleyman ve Pehlivan adlı hikâyede Pehlivan’ın Süleyman’a söyledikleri onun vatansever biri olduğunu göstermektedir.

Hani ya biz iyi savaştıydık? Heep kahraman Türk Milleetii. Kırk, yok yüz milyon Türküz mademkise, kâinat bize vızgelmek icabetmez mi? Gafletin lüzumu yok. Boncukçular haklı, herkesi, bütün Türkleri toplayalım, imanım tahtelbahir. Cümlemizi de Ulus meydanında toplayalım. Bir Türk cihana bedel (SVP, 1983, s. 34-35).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Yatılı adlı öyküde, tecavüze uğrayan bir kız çocuğunun hikâyesi anlatılmaktadır. Yaşadıklarının ardından dinî eğitim alacağı bir yatılı kursa gönderilen kız çocuğunun saydığı 54 farzdan birkaçı vatanseverlerin yapabileceği şeylerdir.

“Harpte düşmandan kaçmamak, vatan uğruna seve seve çarpışmak. Millet ve memleket menfaatlerini her şeyden üstün tutmak” (YTL, 1987, s. 213-214-215).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Göçmen adlı öyküdeki bir sohbette Memet Amca’nın göç hikâyesine yer verilmekte, vatanına olan sevgisi görülmektedir.

Kızanım, gün doğdu, masmavi denizin üstünde bizim kırmızı boyalı motor, sanırsın suya düşmüş bir sap karanfil... Önün su, ardın su... Önünde, vatan, ulaşılması zor,

bakalım ulaşabilecek misin can sağlığıylan? Ardında bıraktığın da vatan ama... Doğup büyüdüğün, kendini bildiğin yerler... Sevdiklerin orada, emeklerin orada, ocağın, sevdalın arkada bıraktığın vatanda (GÇM, 1987, s. 147).

Sevgi Yetimi Çocuklar kitabında yer alan Gazal Hanım'ın Nakışları adlı öyküde, Kore'ye savaşmaya giden askerlerimizin dönüş yolunda o kadar şehit ve gaziye rağmen dillerinde marşlarla dönmeleri, vatanseverliklerinin yansımasıdır.

Epey dünyalık biriktirmiş, sonra da Kore'den gemilere yüklenip, birinin bacağı bire indirgenmiş, birinin vücudu alçılar içinde, şarapnel parçalarıyla haşır neşir biri, Mersin limanına doğru yola koyulduklarında, dillerinde, yaşasın Cumhuriyet, Bir Türk cihana bedeldir, yashı gittim şen geldim, Kore bizim canımız feda olsun kanımız, yahu ne için vuruştuk biz. Müslümanlık için, Türklük için, yahu Koreliler Müslüman mıydı, büyükler daha iyi bilir oğlum" (GHN, 1987, s. 93).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Sarıçkoyağı isimli hikâyede hükümet, Sarıçkoyağı köyünü Kıbrıs'a yerleştirmek istemektedir. Köylülerin kendi aralarında yaptıkları istişarede vatan ve memleket sevgilerinin onları gidip gitmeme konusunda kararsız bıraktığı görülmektedir.

Kolay mıdır kök saldıgın toprağı koyup gitmek ey mercimek? Taşı deldi çıktı kökümüz, boşluğa, uçuruma uzattı uçlarını. (...) Hadi Torosların çam kokusu, top top bulutu, dağdan hışımla inen kar suları, bülbülü, hoyratı çıkagelirse Kıbrıslara? Hasretin kime kök söktüreceğı belli mi olur? (SÇK, 1989, s. 29-30).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Sonsuzcu adlı öyküde Uluğ Bey, insanların faydasız işlerle uğraşmalarından şikâyetçi bir tavırla memleketini seven, vatanını kurtarmak isteyen insanların okuyarak, elinden gelenin en iyisini yaparak bunu başarabileceğini belirtmektedir.

"Memleket böyle kurtarılmaz efendim, okuyarak, kendi işini yaparak kurtarılır" (SZC, 1989, s. 116).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Son Darbe isimli hikâyede, Bekçi Haydar'ın ailesine yazdığı mektupta memleketine olan sevgisi ve özlemi görülmektedir.

"Bu sıcak diyarlardan, bizim, hasretlisi olduğumuz diyarlara yazarken bile serinliyor insan. Nasılsınız ciğerparelerim? Ben garip Haydar, sorarsanız, sağlığınıza ve memleketin selametine duacıyım" (SD, 1989, s. 183).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Faktör Aşk isimli hikâyede yurt dışında yaşayan genç adam, babası ile konuşmasında yurt dışında her ne kadar imkanlar daha iyiye de vatan sevgisinin ağır bastığını ifade etmektedir.

“Toprağın seni çekiyor, öyle deme şey, aba... Toprak çekiyor. Devrimci çalışmalar bir yandan, vatanın diyetini ödemek gerektiği duygusu öbür yandan” (FA, 1997, s. 93).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Mavi Kız Mariya ile Helvacı Hamza isimli hikâyede Mariya ile Fatma karakteri arasında geçen konuşmada Mariya, annesi için asıl vatanın Türkiye olduğunu, bu vatan sevgisinin annesinden hiç eksilmediğini belirtmektedir.

“Zaten annem için orası hiçbir zaman vatan olmamıştı, kendisi söylerdi bunu. ‘Vatanım orası, Anadolu, güzelim İzmir’ der dururdu” (MMHH, 1997, s. 110).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Marika isimli hikâyede Marika karakteri insanların mübadele, iç savaş gibi nedenlerle vatanlarından koparıldığından ancak her muhacirin vatanına olan sevgisinin devam ettiğinden bahsetmektedir.

“Kökleyip kökleyip insancıkları, toprağını silkeleyip atıyorlar, savuruyorlar... Ama ne inat bu insancıklarda da ha, arsız sarmaşıklar gibi, düştüğü toprakta tutunup, filiz sürüyor, taşa bile sürüyor. Her muhacir arıyordur elbet koparıldığı vatani, oranın toprağının havasının kokusunu” (MRK, 2002, s. 31).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Polis Bilir isimli hikâyede Zahide ile polisler arasında karakolda geçen bir diyalogda polis, Aziz Nesin’in ne kadar vatansever ve iyiliksever biri olduğunu belirtmektedir.

“Kendisi Müslüman değilim diyo, ama sen ona kulağasma, o nerden bilecek, ben bilirim, Türk polisi bilir, Aziz Nesin en birinci Müslüman hem de vatan evladı. Sahipsiz çocuklara bıraktı malı mülkü. Adam olsun Türk ulusu için, yırtındı garibim” (PB, 2002, s. 117).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Oğlum adlı hikâyenin bir bölümünde, Fransız işgali sırasında köylü kadınların vatansever davranışlarda bulundukları, vatan savunmasına yardımcı oldukları görülmektedir.

“Biz gelin başımızla dağa sardırılmışız, çoluk çocuk, avrat milleti. Onlardan yana başağrısı olmayalım da erkekler rahatça vuruşsun deyi, hem de Ankara yoluna varan Urum’un başını tutalım da, ordan sarkma yapmasın düşman deyi” (OĞL, 2006, s. 89).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan aynı adlı hikâyede Hacı Bey, karısı Saadet’le olan konuşmasında kendilerinin vatansever ve iyi insanlar olduklarından bahsetmektedir.

“Biz iyi insanlarıydık, vatanımızı severdik, çalışkandık, sözümüzü tutardık” (ŞÖD, 2006, s. 207).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Amirim Suçum Ne adlı hikâyede Mahsun, amirle olan konuşmasında müslüman bir vatandaş olarak üzerine düşenleri yaptığını, vatansever biri olduğunu anlatmaktadır.

“Kutsal vatanıma olan borcumu eda ettim, komando olarak terhis oldum, okuyup yazmasını bile belledim. Sancağımı candan aziz bilip öptüm, vatanımı sevdim, orucumu tuttum ihanete saptım, harama el sürmedim, İstiklal Marşı’nı gırtlaktan höykürdüm, ana babamın, komutanımın dediğinden milim saptım” (ASN, 2006, s. 120-121).

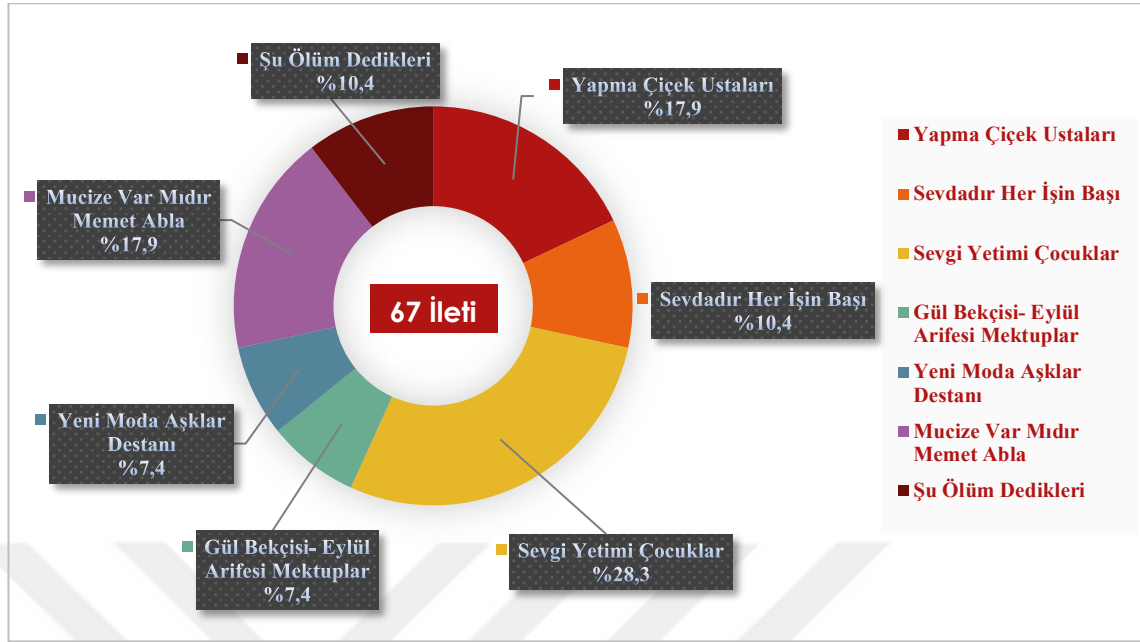
3.1.10. Yardımseverlik Kök Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 3.10: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarında Yardımseverlik Kök Değeri

Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	12	17,9
Sevdadır Her İşin Başı	7	10,4
Sevgi Yetimi Çocuklar	19	28,3
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	5	7,4
Yeni Moda Aşklar Destanı	5	7,4
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	12	17,9
Şu Ölüm Dedikleri	7	10,4
Toplam	67	100

Tablo 3.10’a göre sevgi kök değeri, Ayşe Kilimci’nin hikâye türündeki eserlerinden en fazla Sevgi Yetimi Çocuklar (%28,3) kitabında yer almaktadır. Bu kitabı sırasıyla Mucize Var Mıdır Memet Abla ve Yapma Çiçek Ustaları (%17,9), Sevdadır Her İşin Başı ve Şu Ölüm Dedikleri (%10,4), Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar ve Yeni Moda Aşklar Destanı (%7,4) adlı eserler takip etmektedir.

Görsel 3.10: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Yardımseverlik Kök Değeri

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Atlara Kargış adlı hikâyede İsrail Bey oğluna anlı şanlı bir sünnet düğünü yapacaktır. Emet Hanım'ın ise oğlu çok hevesli olmasına rağmen güzel bir sünnet düğünü düzenleyecek gücü yoktur. İsrail Bey bu duruma üzülür ve yardımsever bir tavırla masrafları kendisi karşılamayı teklif ederek iki çocuğun sünnet düğününü beraber yapmayı teklif eder.

Şimdi bu İsrail Beyler yapacaklar ya, benim oğlanı da yaptırmak istiyorlar. Oluyor böyle. Biz Tekirdağdayken, bir kâhya vardı, oğlunun yanında üç de yoksulu ettirmişti sünnet. İsrail insan adam bak. Karısı Yıldız gibi neoldum delisi değil. Bana söylüyor, teklifte bulunuyor, nezaket yapıyor:

— Eviniz küçük Emet Hanım. Bir düğünün yayıntısını, kalabalığını kaldıramaz. Hem mesaarafta ne gerek var? Bizim evde düzen tutulacak. Komşuyuz şunun şurasında (AK, 1976, s. 150).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Papatya adlı hikâyede Sevim, ablasının evinde yer olmadığı için kalacak yere ihtiyacı olduğu bir zamanda yardımına Meral'in yetişip ona evini açtığını belirtmektedir.

“Merallere gitmişim o gece. Ablamın evine sığışamazdık. O iyi yaptı gene de. Yoksul moksul dinlemedi, evini açtı” (PTY, 1976, s. 193-194).

Yapma Çiçek Ustaları kitabında yer alan Mahkemecilik adlı hikâyede küçük kız aile içi şiddet mağdurudur. Anne babasından sevgi görmemiştir. Zor durumda olduğu, araba beklerken üşüdüğü soğuk bir günde yardımına bakkal kadın yetişmiştir.

“Kimseler almıyordu evine sabahleyin. Uykuları bölünüyormuş, ondan. Dondum dün arabayı beklerken. Ama sonra bakkal kadın aldı, gazocağını koydu önüme, bayağı ısındım” (MHK, 1976, s. 220).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan İnsan Hep Yeni adlı hikâyede Hacı Aşır, arkadaşı İsmail’e yazdığı mektupta Kıbrıs’ta yaşanan savaş sırasında Rum köyüne gitmeye çalışan, ailesi tarafından terkedilen yaşlı bir Rum kadınına yaptıkları yardımdan bahsetmektedir.

Yakınları, oğlu, gelini, bakamayız korkusu ile onu bırakıp kaçmışlar. O da en yakın Rum köyüne gitmeye çalışıyormuş. Söylediği yer onun yürümesiyle bir gün çeker. Ağzı sıcaktan, yorgunluktan köpürmüş. Komutan bırakmamızı emretti. Biz de ferahladık. Birimiz su verdi, komutan emriyle bi karpuz verdik (İHY, 1983, s. 15).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan Rahle adlı hikâyede nine ile torun arasında geçen konuşmada, komşuların birbirlerine karşı yardımsever bir tutum içinde olmasının Allah’ın hoşuna gittiğinden söz edilmektedir.

“Allah dermiş, biri ölüp de katına vardı mıydı, ne dermiş? ‘Eey kulum, dünyada komşu komşuya tuz veriyor mu, isteyince?’ Kulu, evet Allahım, komşu komşuya tuz veriyor, derse, kıyametin kopmasını ertelermiş” (RHL, 1983, s. 78).

Sevdadır Her İşin Başı kitabında yer alan Rahle adlı hikâyede, yurttan kalan kızlardan birkaçı karşıt görüşlü kızlar tarafından saldırıya uğramış, yardımlarına yurttaki temizlikçi kadınlardan biri yetişmiştir.

“Neyse, düşünmemiz kısa sürdü, bir temizlikçi teyze, ağlayarak, bize araba çevirdiğini, hemen çıkıp gitmemizi fısıldadı kapıdan” (RHL, 1983, s. 82).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Sırma adlı hikâyede Sırma ve Refo yeni evlenmişlerdir ve yoksulluk nedeniyle zor durumdadırlar. Hikâyenin bu bölümünde çobanların onlara yardım ettiği görülür.

“Meyve toplayıp, ot biçip yediler, çobanlardan süt dilendiler. Hallerinden bilip acıyan çobanlar, süt sağıp yanlarına kattılar. Heybelerine peynir topağı sokuşturdular” (SRM, 1987, s. 28).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Gazal Hanımın Nakışları adlı hikâyede Gazal Hanım’ın yardımseverliğinden, zor durumda olan insanların her zaman yanında olduğundan bahsedilmektedir.

“Mahalleye çöken acılarda, acı sahibini avutur, her işin başında durup atalık ederdin. Her sıkıntısını, sorununu sana danıştırdı, mahalleli, hısımların. Hep kollayan, sabreden, avutan, umut verendin, sevinçlere salandın sen” (GHN, 1987, s. 87).

Sevgi Yetimi Çocuklar adlı kitapta yer alan Nafakacılık adlı hikâyede Zülküf adlı çocuk boyacılık yapmakta, abisi ise simit satmaktadır. Simit satan çocukları gören kadınların çocuklara acıyıp yardım ettikleri, yemeseler dahi simit satın aldıkları görülmektedir.

“Sitelerdeki kadınlar, haftanın bir günü, perşembeleri, Sağlık Müdürlüğündeki dispanserilerine muayeneye gelirdi. Karne vizesi ve kontrol günü olan bugünde, çok simit alırlardı. Hem simitçi çocukların yanağından makas, hem de üstü kalsın diyerek simit alırlardı. Yemeseler de alırlardı” (NFK, 1987, s. 157).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kaçkaçta adlı öyküde Pavli Karı’nın, insanların ve canlıların faydalanması için büyük emekler vererek kazandığı paralarla çeşme yaptırdığından bahsedilmektedir.

“Süt sağıp, peynir mayalayıp da tüketmiş ömrünü bu Pavli Karı. Kazandığıyla da anmalık bir çeşme yaptırmış, kurda kuşa, ademe” (KKT, 1989, s. 50).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Son Darbe adlı öyküde Ejder, anne babasına yazdığı mektubunda 11 Eylül darbesi sırasında Ankara’ya gitmeye çalışan, yolda kalmış ve kendini asker olarak tanıtan birine yardım ettiklerini anlatmaktadır.

Derken baktık küçük ilçelerden birinin girişinde, eli çantalı, resmi giysili biri el ediyor. “Durmayalım” dedi barış gönüllüsü, “ne olsa anarşi...” “Aman” dedi adam, “yolunuz nere?” Ankara deyince, “beni de alın,” dedi. “Ben askerim, memlekete izne gelmiştim, birliğime çağrıldım. Araç bulunmuyor, yollar kesik.” Nedir ne değildir asker abi? Bilmezden geldi... Aldık aracımıza, tekrar yola (SD, 1989, s. 188).

Gül Bekçisi/Eylül Arifesi Mektuplar kitabında yer alan Kitabın Külü isimli öyküde bir fakülte bitirme tezi konuşturulmakta, bu tezi yazan kişiler kitap tarafından tanıtılmakta ve anlatılmaktadır. Tezi yazan beş kişiden biri olan Mustafa’dan bahsedilirken yardımsever biri olduğu, okuldaki anlaşmazlıklarda zora düşenlerin yanında olduğu belirtilmektedir.

“Elifinden mimine yiğitti, dövüşkendi. Okulumuzu teslim etmedi kimselere. Her iki grubun çocuğuna da koştu, yetti. Dara dğşenin avutucusu, derdi olanın ağıtçısıydı” (KK, 1989, s. 194).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Allöfçü Muhabbet Hanım isimli hikâyede Muhabbet Hanım’ın oldukça yardımsever biri olduğu görülmektedir.

“Kızlarıyla yaptığı kerüsa gezintileriyle, sapı gümüşlü bastonuyla en çok da, hayırlarıyla, mevlütleri, kimsesizlere okutup yolladığı hatimleri, fitresi-zekatı, cami yaptırma derneklerine bağışlarıyla ünlendi Muhabbet Hanım” (AMH, 1997, s. 65).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan Çöpkıran isimli hikâyede teyze, Şukufe Hanım ve kızı Nazlı’ya yazdığı mektupta, işçilere gönlünden geçtiği için hazırlanan yemeklerden dağıttırdığından bahsetmiştir.

“İnan, gönlümden geçti, şu yemekleri torla topla, götür Azot’un grevcilerine, onların sefertalarına kepçe kepçe dağıt. Yemekle bitirilmez miktarda, çeşitte” (ÇPN, 1997, s. 102).

Yeni Moda Aşklar Destanı adlı kitapta yer alan kitapla aynı adlı hikâyede Ali, sevdiği kadın Magda’yı memleketine getirmiştir. Memleketindeki insanlar ve komşuları onlara yardımcı olmak için ellerinden geleni yapmıştır.

“Bütüün ümmeti müslüman, hem de avlu komşuları yardım ettii, bakın Allahı var herkesin. Hepsi el verdi, aşına tuz kattı” (YMAD, 1997, s. 156).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Vıy adlı hikâyede Şaki, ailesiyle birlikte Mardin’den göç etmiş bir adamdır. Hikâyenin bir bölümünde yardımsever kadınların çocuklarına yaptığı iyilikten bahsetmektedir.

“Müselman iyilikçi karılar gelmiş, demişler bu göç uşaklarına biz önlük neyim alacağız. Tamam, Allah razı olsun, gönderdik oğlanları... Oğlanla demiş ki, bir de bacımız vardır, he, evdedir, adı Berivan. Kendi üstlerinde deneyip mavi önlükleri buna da almışlar bi dene” (V, 2002, s. 90).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Milletler Fotoğrafhanesi adlı hikâyede Elsa adlı karakterin merhametli ve yardımsever biri olduğu belirtilmektedir.

“Gösterişli kızdır, upuzun, sarışın, hep mini kot etekler giyer. Merhametlidir de. Onu geçen sabah gördüm, otelden çıkarken, az önce aldığı parayı bizim sokak çocuklarından birine verdi” (MF, 2002, s. 129).

Mucize Var Mıdır Memet Abla adlı kitapta yer alan Yıldızları Dinle adlı hikâyede doktorluk yapan Kevork Amca’nın yardımseverliğinden bahsedilmektedir.

“Bizim Kevork Amca var, doktor, para pul umrunda değil adamın. Çekmecisini dolduran numune ilaçları bütün Beyoğlu milletine, sokak çocuklarına, san’atçı karılara dağıtır. Paran olur da verirsen, alır, paran yoksa hiç aldırılmaz. Bazen, çoğu kere kendisi para verir” (YD, 2002, s. 145).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Hayatın Galibi adlı hikâyede Leyla ile Sabriye arasında geçen konuşmada Leyla, kocası Müdür Mutlu ile birlikte yardımsever bir aile olduklarından, kendilerinden yardım isteyenleri geri çevirmediklerinden bahsetmektedir.

“Her isteyene her şey verilir mi öyle?”

“Verilir ya, sana uzanan el boş çevrilir mi? O dediklerin gelmezden evveli de bizim öbürküşüler gelir idi, ister idi, kurşunlanan oğlancıklara döşek serer idik.”

“Siz her kapı dövene verir miydiniz?”

“Verirdik elbet, vermeyip ne yapacan, dövetin ırak, yıldızların yakın olduğu yerde?”

“Sultan Süleyman devrindekilere peki?”

“İsteyene verdik anam bacım, her isteyene... Hanemiz olmuş idi bir sebilullah (HG, 2006, s. 24).

Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Yakamoz adlı hikâyede Abkeş Teyze, Hayat’ın hikâyesinden bahsederken o intihar ettikten sonra kimsesiz olmasından dolayı yedi yemeğini yaptıklarından bahsetmektedir.

“Kızın yedi yemeğine hazırlanıyorduk mahallede, kimsesizdi ya, biz yapıverelim dediydik” (YKZ, 2006, s. 227-228).

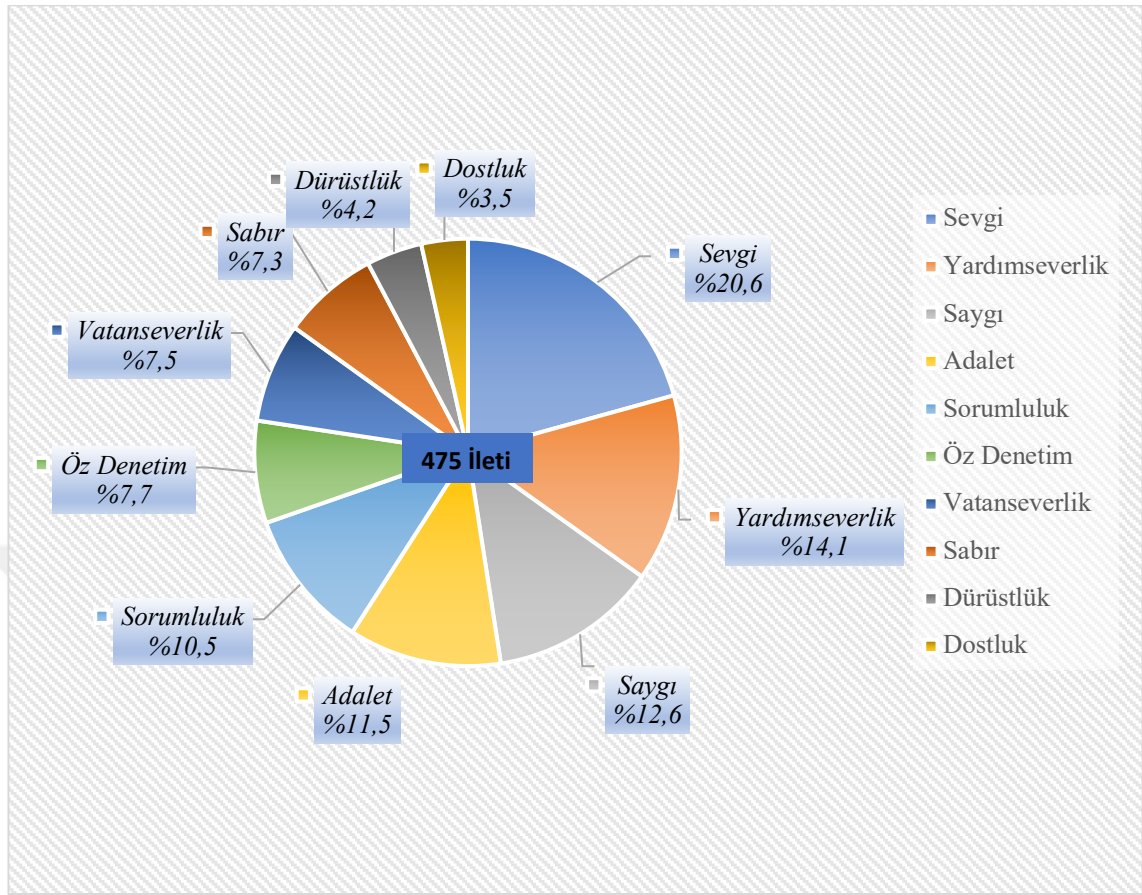
Şu Ölüm Dedikleri adlı kitapta yer alan Kiracı adlı hikâyede yeni evlerinde bir arada yaşayan komşuların birbirlerine karşı oldukça yardımsever oldukları görülmektedir.

“Hamide Abla ilk bakkalı açınca, keyfimiz tamam oldu. Hasta olana komşusu bir tas sıcakık çorba getirdi, gurbete gidenin ardından tüm komşular, on evin onu da su savurdu, su gibi gidip dönsün diye” (KRC, 2006, s. 35).

Tablo 3.11: Ayşe Kilimci’nin Hikâye Kitaplarındaki Kök Değerlerin İşlenme Sıklığı

Kök Değerler	<i>f</i>	%
Adalet	55	11,5
Dostluk	17	3,5
Dürüstlük	20	4,2
Öz Denetim	37	7,7
Sabır	35	7,3
Saygı	60	12,6
Sevgi	98	20,6
Sorumluluk	50	10,5
Vatanseverlik	36	7,5
Yardımseverlik	67	14,1
Toplam	475	100

Tablo 3.11’de görüldüğü üzere Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarında toplam 475 kök değer iletisi bulunmaktadır. Kitaplardaki değerlerin işlenme sıklığına bakıldığında “sevgi” değerine yönelik 98, “yardımseverlik” değerine yönelik 67, “saygı” değerine yönelik 60, “adalet” değerine yönelik 55, “sorumluluk” değerine yönelik 50, “öz denetim” değerine yönelik 37, “vatanseverlik” değerine yönelik 36, “sabır” değerine yönelik 35, “dürüstlük” değerine yönelik 20 ve “dostluk” değerine yönelik 17 iletisi bulunduğu görülmektedir. Tablodaki veriler incelendiğinde Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarında en fazla değinilen değer sevgi (%20,6) olduğu belirlenmiştir. Sevgi değerinden sonra eserlerde en fazla yer verilen değerlerin sırasıyla yardımseverlik (%14,1), saygı (%12,6), adalet (%11,5), sorumluluk (%10,5), öz denetim (%7,7), vatanseverlik (7,5), sabır (7,3), dürüstlük (4,2) ve dostluk (3,5) değerleri olduğu tespit edilmiştir.

Görsel 3.11: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarındaki Kök Değerlerin İşlenme Sıklığı

3.2. ÇALIŞMANIN 2. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR

Tablo 3.12: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarının Kök Değerler Bakımından Yoğunluğu

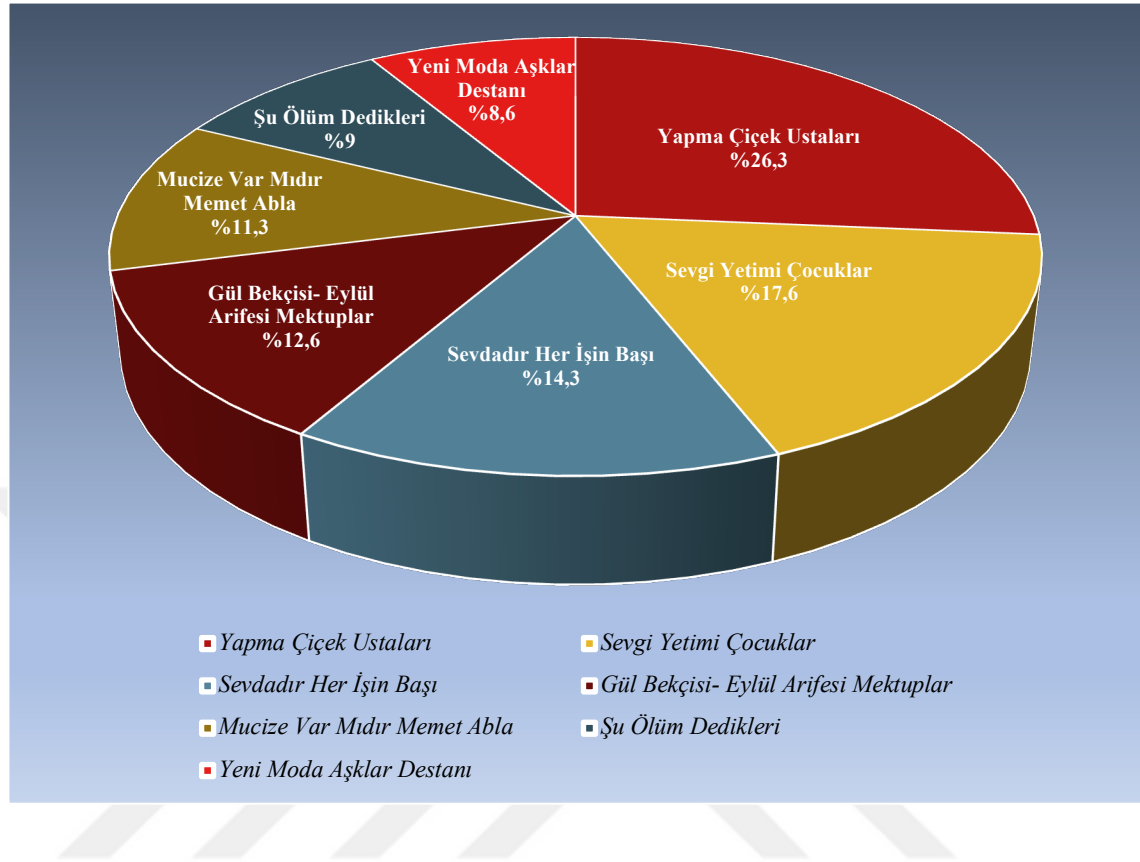
Kitaplar	f	%
Yapma Çiçek Ustaları	125	26,3
Sevdadır Her İşin Başı	68	14,3
Sevgi Yetimi Çocuklar	84	17,6
Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar	60	12,6
Yeni Moda Aşklar Destanı	41	8,6
Mucize Var Mıdır Memet Abla?	54	11,3
Şu Ölüm Dedikleri	43	9
Toplam	475	100

Tablo 3.12'deki veriler incelendiğinde kök değerlere yönelik “Yapma Çiçek Ustaları”nda 125, “Sevdadır Her İşin Başı”nda 68, “Sevgi Yetimi Çocuklar”da 84, “Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar”da 60, “Yeni Moda Aşklar Destanı”nda 41, “Mucize Var Mıdır Memet Abla”da 54 ve “Şu Ölüm Dedikleri” kitabında 43 iletiye yer verildiği görülmektedir. Tablodaki verilerde Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında en çok kök

değer barındıran kitabın Yapma Çiçek Ustaları (%26,3) olduğu görülmektedir. Bu kitabın ardından en fazla kök değer bulunan kitapların sırasıyla Sevgi Yetimi Çocuklar (%17,6), Sevdadır Her İşin Başı (%14,3), Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar (%12,6), Mucize Var Mıdır Memet Abla (%11,3), Şu Ölüm Dedikleri (%9) ve Yeni Moda Aşklar Destanı (%8,6) olduğu belirlenmiştir.

Ayşe Kilimci'nin her bir hikâye kitabında hangi kök değere en az ve en çok yer verildiğine bakıldığında elde edilen bulgular şu şekildedir: “Yapma Çiçek Ustaları” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer sevgi (%20,8) iken en az yer verilen değer dürüstlük (%3,2) değeridir. “Sevdadır Her İşin Başı” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer sevgi (%20,5) iken en az yer verilen değer dürüstlük (%1,4) değeridir. “Sevgi Yetimi Çocuklar” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer yardımlaşma (%22,6) iken en az yer verilen değer dostluk (%1,1) değeridir. “Gül Bekçisi- Eylül Arifesi Mektuplar” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer sevgi (%25) iken en az yer verilen değerler sabır ve dürüstlük (%3,3) değerleridir. “Yeni Moda Aşklar Destanı” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer sevgi (%26,8) iken dostluk ve dürüstlük değerlerine hiç yer verilmediği belirlenmiştir. “Mucize Var Mıdır Memet Abla” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değer sevgi (%29,6) iken en az yer verilen değerler öz denetim ve dürüstlük (%1,8) değerleridir. “Şu Ölüm Dedikleri” kitabında en fazla iletisi bulunan kök değerler yardımlaşma ve dürüstlük (%16,2) iken en az yer verilen değer sevgi (%2,3) değeridir.

Görsel 3.12: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarının Kök Değerler Bakımından Yoğunluğu

3.3. ÇALIŞMANIN 3. ALT PROBLEMİNE YÖNELİK BULGULAR

Yapılan araştırmada Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında kök değerlerin oldukça çeşitli durumlar üzerinden ele alındığı görülmektedir. Tablo 13.1'de bu durumlardan en fazla ele alınanlar gösterilmiştir.

Tablo 3.13: Ayşe Kilimci'nin Hikâye Kitaplarında Yer Verilen Kök Değerler İşlenirken Sıklıkla Ele Alınan Durumlar

Kök Değerler	Kök Değerlere Yönelik Ele Alınan Durumlar
Adalet	- Kadın-erkek eşitsizliği, kadınlara yapılan haksızlıklar - Zenginlik-fakirlik üzerinden yaşanan adaletsizlikler - Kanunlara aykırı davranışların cezalandırılması
Dostluk	- Dostluğun önemine yönelik olay ve konuşmalar - Karakterlerin zor zamanlarında yardıma yetişen dostlar - Halklar arasındaki dostluklar (Türk-Rum vb.)
Dürüstlük	- Yalan söyleme-söylememe - Dürüst davranma, güvenilir olma - Açık konuşma, itiraf etme, dobra dobra olma
Öz Denetim	- Kendine hâkim olma-olamama - Davranışları kontrol etme, öz düzenleme yapma - Aşka, sevgiye karşı otokontrol sağlama
Sabır	- Sabırlı olmanın değeri ve önemine dair konuşmalar - Karakterlerin zor zamanlarında sabırlı davranışları - Aşk ve sevginin karakterlerin sabrını sınaması
Saygı	- Karakterlerin saygı görme beklentileri - Yaşça büyüklere saygılı olma - Kutsal değerlere saygı gösterme
Sevgi	- Çocuk sevgisi, evlat sevgisi - Anne-baba sevgisi - Karşı cinse duyulan sevgi
Sorumluluk	- Karakterlerin sorumlu davranışları - Anne-babanın çocuğa karşı sorumlu-sorumsuz davranışı - Görev icabı üzerine düşen görevleri yerine getirme
Vatanseverlik	- Karakterlerin vatanlarına olan sevgisi - Askerlerin ve halkın vatan uğruna düşmanla çarpışması - Gurbetteki karakterlerin vatan özlemi
Yardımseverlik	- Karakterlerin yardımsever davranışları - Arkadaşların birbirlerine yaptıkları iyilikler - Komşuların yardımlaşma ve dayanışması

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde tezin bulgular kısmından hareketle, tespit edilen verilere bağlı kalınarak sonuç, tartışma ve öneriler ortaya konmuştur.

Sonuç

Bu çalışmada edebiyatımızın önemli yazarlarından Ayşe Kilimci'nin “Yapma Çiçek Ustaları, Sevdadır Her İşin Baş, Sevgi Yetimi Çocuklar, Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar, Yeni Moda Aşklar Destanı, Mucize Var Mıdır Memet Abla ve Şu Ölüm Dedikleri” adlı hikâye kitapları ve bu kitaplarda yer alan 100 hikâye, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan 10 kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) esas alınarak incelenmiştir. İncelenen eserler, çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında değerler eğitimi bakımından değerlendirilmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Kitapların bireylere değer kazandırmada önemli bir araç olduğu düşünüldüğünde Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarının, barındırdığı kök değerlere yönelik iletilerle bu işlevi yerine getirmede başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler incelendiğinde Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarında toplam 475 kök değer iletilisi olduğu belirlenmiştir. Yazarın eserlerinde en sık rastlanan kök değer sevgidir. Sevgi değerinin yanında yardımseverlik ve saygı değerine de fazlaca yer verildiği görülmüştür. Bu değerlerin sıklıkla işlenmesi Ayşe Kilimci'nin sosyal hizmet alanında uzman olması ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Çocuk Yuvası, hastane, bakımevi gibi kurumlarda; kimsesiz, sevgiye muhtaç çocuk ve vatandaşlarla iç içe uzun yıllar çalışmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Eserlerde en az yer verilen değerlerin ise dostluk ve dürüstlük olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen hikâye kitaplarına, kök değerlere ne sıklıkta yer verildiğine göre bakıldığında kitaplar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Yazarın yayımlanan ilk hikâye kitabı olan Yapma Çiçek Ustaları, tespit edilen 475 değerın %26,3'ünü barındırmaktadır. Bu bakımdan bu eser yazarın kök değerler bakımından en zengin içeriğe sahip kitabıdır. Dolayısıyla değerler eğitime oldukça fazla katkı sağlayacağı söylenebilir. Yazarın içerisinde en az kök değer iletilisi bulunan kitabı ise %8,6 ile Yeni Moda Aşklar Destanı'dır. İncelemeye dahil edilen kitaplardan Yeni Moda Aşklar Destanı dışındaki tüm eserlerde her bir kök değere yönelik değer iletilisi bulunduğu tespit edilmiştir. Sadece Yeni Moda Aşklar Destanı kitabında tüm kök

değerlere yönelik iletilere yer verilmemiş, dostluk ve dürüstlük değerlerine yönelik iletiye rastlanmamıştır.

Her bir kitapta hangi kök değerın fazlaca işlenip öne çıktığına bakıldığında yine sevgi değeri göze çarpmaktadır. “Yapma Çiçek Ustaları, Sevdadır Her İşin Başı, Gül Bekçisi-Eylül Arifesi Mektuplar, Yeni Moda Aşklar Destanı, Mucize Var Mıdır Memet Abla” kitaplarında en fazla ele alınan değer sevgidir. Bu kitaplar dışında kalan Sevgi Yetimi Çocuklar isimli kitapta yardımlaşma, Şu Ölüm Dedikleri isimli kitapta ise yardımlaşma ve dürüstlük en fazla işlenen kök değerlerdir. Bu durum Ayşe Kilimci’nin kitaplarının özellikle sevgi ve yardımlaşma değerlerinin kazanımında oldukça nitelikli materyaller olduğunu göstermektedir.

Ayşe Kilimci’nin eserlerinde kök değerlerin çoğunlukla kahramanların davranışları ve karşılıklı diyalogları üzerinden işlendiği görülmektedir. Adalet değeri genellikle kadın-erkek eşitsizliği, kanunlara karşı gelenlerin cezalandırılması, liyakatsiz mevki sahibi olma, toplumdaki zenginlik-fakirlik üzerinden yaşanan adaletsizlikler gibi durumlar üzerinden işlenmiştir. Dostluk değeri çoğunlukla dostluk-arkadaşlık gibi kavramların önemi, dostların insanın zor zamanlarında ihtiyaç duyduğu kişiler olmaları ve milletler arasındaki dostluk durumları üzerinden işlenmiştir. Dürüstlük değeri çoğunlukla yalan söylememe, güvenilir olma gibi durumlar üzerinden işlenmiştir. Öz denetim değeri çoğunlukla kendine hâkim olma-olamama, davranışları kontrol etme, öz düzenleme yapma durumları üzerinden işlenmiştir. Sabır değeri çoğunlukla karakterlerin sabırlı davranışları ve sabırlı olmanın değerli bir davranış olduğuna değinilmesi durumları üzerinden işlenmiştir. Saygı değeri; yaşça büyüklere saygı, kutsal değerlere saygı, emeğe saygı, karakterlerin saygı görme isteği gibi olay ve durumlar üzerinden işlenmiştir. Sevgi değerine yönelik iletiler çoğunlukla çocuk sevgisi, evlat sevgisi, ana-baba sevgisi, karşı cinse duyulan sevgi gibi durumlar üzerinden işlenmiştir. Sorumluluk değeri çoğunlukla karakterlerin sorumluluklarını yerine getirmesi-getirmemesi, görevleri icabı üzerine düşeni yapan karakterler, anne-baba sorumsuzluğu gibi durumlar üzerinden işlenmiştir. Vatanseverlik değerine değinilirken daha çok karakterlerin vatanlarına olan sevgisi, gurbetteki kişilerin vatan özlemi ve askerlerin vatanları için korkusuzca savaşmaları gibi durumlar ele alınmıştır. Yardımseverlik değeri ise çoğunlukla yardımsever davranışlarda bulunan karakterler, arkadaşların ve komşuların birbirlerine yaptıkları iyilikler üzerinden işlenmiştir.

Kök değerlere yönelik bu iletiler çoğunlukla örtük bir şekilde ele alınsa da açık bir şekilde ele alınan iletiler de vardır. Bu kitaplarda yer alan bazı kök değerler hikayelerin birçoğunda yer alırken, bazı değerlerle ilgili iletilerin birkaç hikâyeyi kapsayacak şekilde ele alındığı görülmektedir.

Sonuç olarak Ayşe Kilimci'nin çalışma kapsamında incelenen hikâye türündeki eserlerinin millî, manevî, evrensel değerlerden oluşan kök değerleri içerdiği ve bireylerde istendik duygu ve davranışları ortaya çıkarabilecek nitelikte olduğu anlaşılmıştır.

Tartışma

Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelendiği bu çalışmada eserlerin kök değerler bakımından ne durumda olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda eserlerde en fazla değinilen kök değer 98 iletilerle “sevgi” değeri olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde, yapılan çalışma ile aynı tür çalışmaların bazılarının bulgular ve sonuçlar kısmı incelenmiş, incelenen çalışmaların bu çalışmayla ortak ve farklı yanları ortaya konmuştur.

Utku (2020) “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmasında Kültür Dizisi I serisinde bulunan kitaplar içerisinde en sık ele alınan değerin 80 iletilerle “sevgi” değeri olduğunu, Yir (2019) “Bilgin Adalı'nın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında incelediği 31 eserde en fazla iletisi bulunan değerin 92 iletilerle “sevgi” olduğunu, Susar (2015) “Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi” adlı çalışmasında Dede Korkut kitabı içerisinde yer alan 12 hikâyede 48 iletilerle en fazla “sevgi” değerine yer verildiğini, Kavaklı (2019) “Mavisel Yener'in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında 34 masal kitabında en fazla iletisi bulunan değerin 103 iletilerle “sevgi” değeri olduğunu, Tokcan (2017) “Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında 7 şiir kitabı içerisinde en fazla iletisi bulunan değerin 141 ileti ile “sevgi” olduğunu, Demir (2019) “Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek'e Ait ‘Çile’ Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi” adlı çalışmasında Çile adlı eserde en fazla ele alınan kök değerin 40 iletilerle “sevgi” olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmalar, inceledikleri eserlerde en fazla ele alınan kök değer bakımından ilgili çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Sonuçları itibarıyla bu çalışmayla farklılık gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Kasap (2019) “Bekir Yıldız’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında araştırılan dört kitap içinde en sık rastlanan kök değer 24 iletiyle “sorumluluk” olduğunu, Aksakal (2020) “Nurettin Topçu’nun Türkiye’nin Maarif Davası İsimli Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında eserde en fazla yer verilen değer 30 iletiyle “saygı” değeri olduğunu, Ağaoğlu (2018) “Bahaeddin Özkışi’nin Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında incelediği roman ve hikâye türündeki eserlerde en fazla ele alınan değer 53 iletiyle “yardımseverlik” olduğunu, Tursun (2019) “Serpil Ural’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında 21 çocuk kitabı içerisinde en fazla iletisi bulunan değer 24 iletiyle “barış” değeri olduğunu, Çoban (2020) “Değerler Eğitimi Bağlamında Türk Destan Örneklerinde Kök Değerler” adlı; Oğuz Kağan, Manas, Maaday Kara ve Edigey destanlarını incelediği çalışmasında en çok ele alınan değer 26 iletiyle “vatanseverlik” olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmalar eserlerde en fazla ele alınan değer bakımından ilgili çalışmayla farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada incelemeye dahil edilen kitaplardan Yeni Moda Aşklar Destanı dışındaki tüm eserlerde her bir kök değere yönelik değer iletisi görülmüştür. Yalnızca Yeni Moda Aşklar Destanı kitabında tüm kök değerlere yönelik iletilere yer verilmemiş, dostluk ve dürüstlük değerlerine yönelik iletiye rastlanmamıştır. Yüce (2020) “Hamdi Ülker’in Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında Hamdi Ülker’in 9 eserini kök değerler bakımından incelemiştir. Çalışma sonucunda eserlerde toplam 437 iletiye rastlanılmış ve en çok iletisi bulunan değer sevgi olduğu görülmüştür. Yüce, çalışmasında hangi kitaplarda hangi kök değerlerin yer aldığına da değinmiş, dostluk ve dürüstlük gibi bazı değerlerin bazı eserlerde yer almadığını belirtmiştir. Çalışmada dostluk değerine Doğu Ekspresi ve Son Cemrem isimli eserlerde rastlanılmadığı; dürüstlük değerine Dergâh, Gökmavi, Kanayan Çiçekler Zamanı, Kardelene Mektuplar ve Sarıkamış isimli eserlerde değinilmediği görülmüştür. Yüce’nin çalışması bu yönleriyle ilgili çalışmayla benzerlikler göstermektedir.

Bu çalışmada ele alınan Ayşe Kilimci’nin hikâye kitaplarının bazıları değerler eğitimi bakımından zengin iletilerle doluyken bazılarının daha az ileti barındırdığı görülmüştür. Yapma Çiçek Ustaları 7 kitap içinde toplam değerlerin %26,3’ünü, Sevdadır Her İşin Başı ise %17,6’sını barındırmaktadır. Buna rağmen aynı araştırmada

ele alınan Yeni Moda Aşklar Destanı toplam değerlerin %8,6'sını, Şu Ölüm Dedikleri ise %9'unu barındırmaktadır. Bu durum eserler arasında değerlere yer verme bakımından farklılık olduğunu göstermektedir. Kumbasar (2011) "Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" isimli çalışmasında Muzaffer İzgü'nün 12 romanını değerler eğitimi bakımından incelemiştir. Kumbasar, yaptığı araştırma sonucunda romanların değer çeşitliliği ve zenginliği bakımından farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Zıkkımın Kökü, İlyas Efendi, Halo Dayı ve İki Öküz romanları değerler eğitimi bakımından zengin içeriğe sahipken Kasabanın Yarısı, Üç Halka Yirmibeş ve Sıpa romanları değer iletilerinin yoğunluğu bakımından daha geri planda kalmıştır. Kumbasar'ın çalışması bu yönüyle ilgili araştırmayla benzerlik göstermektedir.

Öneriler

Araştırmada elde edilen veriler, bu verilerin yorumlanması ve sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

1. Ayşe Kilimci'nin kitaplarının içerik ve üslup bakımından çocuklar tarafından anlaşılması zor olabileceğinden küçük yaş gruplarından ziyade genç ve yetişkinlere uygun olduğu söylenebilir. Bu nedenle değerler eğitimi amacıyla bu gruba okutulabilir.
2. Araştırma kapsamında elde edilen veriler ışığında kök değer bakımından oldukça zengin içeriğe sahip olan Yapma Çiçek Ustaları kitabı, değerler eğitimi amacıyla okurlara tavsiye edilebilir.
3. Sevgi ve yardımlaşma değerinin sıklıkla işlenmesi nedeniyle bu değerlerin aktarılacak istendiği durumlarda Ayşe Kilimci'nin hikâye kitaplarından yararlanılabilir.
4. Ulusal ve uluslararası ödüllere sahip Ayşe Kilimci'nin eserleri üzerine daha fazla akademik çalışma yapılarak yazarın bilinirliği arttırılmalıdır.
5. Araştırmanın yapıldığı tarihte araştırmaya dahil edilen eserlerin güncel basımı ve satışı olmadığı görülmektedir. Yayınevleri tarafından kitapların yeniden basımı ve satışı yapılarak okuyucuyla buluşması sağlanmalıdır.
6. Araştırmaya dahil edilen eserlerde basım tarihlerinin eski olması dolayısıyla güncel noktalama kurallarına göre yanlışlar tespit edilmiştir. Yeniden yapılacak basımlarda bu yanlışlar mevcut kurallara göre güncellenmelidir.

7. Bu araştırma kapsamına alınmayan, Ayşe Kilimci'nin çocuklara yönelik yazdığı eserler de değerler eğitimi açısından incelenebilir.
8. Bu çalışmanın sonuçlarından değerler eğitimi üzerine yapılacak benzer araştırmalarda yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C. (2017). Psiko-eğitim programlarının değerler eğitiminde kullanılması: İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sorumluluk eğitimi örneği. *Kadim Akademi Sbd*, 1(1-2), 61-69.
- Ağaoğlu, H.D. (2018). *Bahaeddin Özkişi'nin eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Antalya.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aksakal, M.S. (2020). *Nurettin Topçu'nun Türkiye'nin Maarif Davası isimli eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersine "Yardımseverlik" etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Altıkulaç, A. ve Uslu, S. (2014). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin ahlâki ikilem yaklaşımı yoluyla öğretimi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(3), 383-407.
- Altın, F. T. (2010). *Mevlâna'nın eserlerinde dostluk ve samimiyet değerlerinin işlenişi ve eğitimi açısından tahlili* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Alver, K. (2006). Edebiyat ve kimlik. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 32-43.
- Arıcı, İ. ve Maden, K. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında saygı değeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 237-256.

- Ay, H. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2020). Eğitim bilişim ağında yer alan çocuk kitapları dizisinin eğitsel değerler kapsamında incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 43-63.
- Aydın, H. (2019). *Coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
- Baş, B. (2014). Çocuk edebiyatı. İçinde A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 469-520). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Journal of Values Education*, 10(24).
- Batur, Z. ve Yücel, Z. (2012). Ahmet Efe'nin çocuk hikâyelerinde değer eğitimi ve hikâyelerin Türkçe eğitimine katkısı. *Electronic Turkish Studies*, 7(4), 1031-1049.
- Bozkurt, E. (2017). *Çocuk oyunları ile değerler eğitimi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
- Çeliköz, N. ve Gül, Y. E. (2018). Üniversite öğrencilerinin sabır eğilim düzeylerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3).
- Çıkla, S. (2009). Şiir ve hikâye çevresinde oluşan iki tür: Manzum hikâye ve öykü-şiir. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (25), 51-85.
- Çoban, A. (2020). *Değerler eğitimi bağlamında Türk destan örneklerinde kök değerler* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Çopur, E. (2018). *İlkokul 1.2.3.4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değer analizi yaklaşımına göre değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

- Demir, R. (2019). *Türkiye’de çocuk kanallarında yayınlanan yayınlanan çizgi filmlerde dini ve kültürel değerler eğitimi* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya.
- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek’e ait “Çile” adlı eserde kök değerlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demirkaya, H., & Çal, Ü. T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980.
- Demiryürek, G. (2019). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980’den günümüze)* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(3), 1302-1319.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun çocuk romanları* (Yüksek Lisans Tezi). 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Erişik, (2019). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallımcı’nın ilköğretim düzeyindeki kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi) Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

- Fırat, H. ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikayelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49.
- Gezer, A. (2017). *Ayşe Kilimci insan-eser-üslup* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gezer, A. ve Çelik, Y. (2017). Ayşe Kilimci'nin hikâyeciliği ve hikâyelerinde anlatım teknikleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 15-31.
- Gökçe, B. ve Sis, N. (2011). Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinin "Hikâye Haritası" yöntemine göre incelenmesi ve genel bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 6(3), 1925-1949.
- Gündüz, D. D., Gündüz, M., Mertol, H. ve Çelikkol, Ö. (2019). Tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine 'Vatanseverlik' değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarının tespit edilmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 591-606.
- Güneş, F. (2015). *Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller*. CİLT I, 1. Erişim Adresi: <https://www.atam.gov.tr>
- İçerli, L. (2010). Örgütsel adalet: Kuramsal bir yaklaşım. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 67-92.
- İner, H. (2020). *Nuran Turan'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kasap, N. (2019). *Bekir Yıldız'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kaya, N. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin yazılı metinlerde ahlaki gerekçelendirmelerinin Kohlberg ahlak kuramına göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in masal kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kesici, A. (2018). Lise öğrencilerinin sorumluluk düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi University Journal Of Gazi Educational Faculty (Gujgef)*, 38(3).
- Kibar Furtun, M.H. (2019). *Miyase Sertbarut'un çocuk öykülerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.
- Kilimci, A. (1976). *Yapma çiçek ustaları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kilimci, A. (1983). *Sevdadır her işin başı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kilimci, A. (1987). *Sevgi yetimi çocuklar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kilimci, A. (1989). *Gül bekçisi / eylül arifesi mektuplar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kilimci, A. (1997). *Yeni moda aşklar destanı*. İstanbul: Papirüs.
- Kilimci, A. (2002). *Mucize var mıdır Memet abla*. İstanbul: Epsilon.
- Kilimci, A. (2006). *Şu ölüm dedikleri*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kocabıyık, B. (2015). *Ahlaki ikilem yaklaşımına dayalı öğretimin öğrencilere adil olma değerinin kazandırılma etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kuşdil, E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, (45), 59-76.
- MEB. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine...* https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf (Erişim Tarihi: 02.06.2021).

- MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Mustafa, A. (2019). Mecelle'ye göre dostluk ve düşmanlığın tanıklığa etkisi. *Akademik İslam Araştırmaları Dergisi*, (6), 169-190.
- Okudan, A. Y. (2010). *Eğitim yöneticilerinin değerler eğitiminin önemli etkileri ve uygulamalar hakkındaki görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Otmar, Ö. ve Erdem, A. (2019). Yalvaç Ural'ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 7-34.
- Özay, Ş. (2019). *Çocuk edebiyatı açısından Ülker Köksal'ın romanlarında değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özdemir, C. (2017). Dede Korkut kitabında saygı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 16(16), 7-29.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Özgür, F. (2019). *Cengiz Dağcı'nın romanlarında değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, İzmir.
- Polat, M. (2010). Küreselleşen dünyada değerler ve eğitim arasındaki bağ: Değerler eğitiminin heterojenleşen toplumda birlikte yaşamaya etkisi. *Marife*, 10(1), 143-155.
- Sapsağlam, Ö. ve Ömeroğlu, E. (2016). *Okul öncesi dönemde karakter ve değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "Okul Yaşam Kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Susar, S. (2015). *Dede Korkut hikâyelerinde değerler eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, K. (2011). Kültürel yozlaşmaya neden olan bir unsur olarak televizyon. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 243-277.
- Şahinli, A. (2008). *Hikâye okumanın okuduğunu anlamaya ve Türkçe dersine yönelik tutuma etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şimşek, Ö. (2019). *Ayşe Kilimci'nin öykülerinde kadın ve çocuk sorunları* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin 96 öğrenci tutumlarının belirlenmesi*, (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tahirova, K. (2019). *Abdulla Şaik'in eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Konya.
- Temizkan, M. (2011). Yaratıcı yazma etkinliklerinin öykü yazma becerisi üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 919-940.
- Terzi, Ç. (2011). Türk Eğitim Sistemi'nde okulların örgüt ve yönetim yapısı ile yapılandırmacı eğitim yaklaşımı arasındaki ilişkinin çözülmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 1(1), 75-82.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tokcan, F. (2017). *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Torun, F. (2019). *Hüseyin Nihal Atsız'ın edebî eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Erzurum.

- Töremen, F. ve Tan, Ç. (2010). Eğitim örgütlerinde adalet: Kavramsal bir çözümleme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 58-70.
- Tursun, G. (2019). *Serpil Ural'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bayburt.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Utku, İ. E. (2020). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Yangil, M.K. (2015). *Bir halk anlatısı olan bilmecenin eğitimsel işlevi* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yavuz, İ. (2018). Sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik değerinin öğretimi konusunda farklı ülke uygulamaları. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1(3), 17-31.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 499-522.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, S. G. ve Demirel, M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 92-99.
- Yılmaz, A. (2019). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları* (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından

incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

Yir, B.B. (2019). *Bilgin Adalı'nın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Yüce, B.S. (2020). *Hamdi Ülker'in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Zileli, Irmak. (2003). *Ayşe Kilimci ile söyleşi*. <http://www.irmakzileli.com.tr/2003/08/02/ayse-kilimci-ile-soylesi/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2021).

DİZİN

-A-

Adalet, viii, ix, x, xi, 21, 43, 45, 46, 95,
99, 101

Araştırma, v, 36, 37, 40, 104, 113

-Ç-

Çalışma, v, 100, 102, 103

-D-

Değer, v, viii, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15,
16, 27, 28, 106

Dostluk, viii, ix, x, xi, 21, 36, 43, 51,
52, 95, 99, 101

Dürüstlük, viii, ix, x, xi, 22, 23, 43, 55,
95, 99, 101

-E-

Eğitim, xiv, xvi, vii, 10, 20, 26, 27, 28,
29, 32, 36, 37, 39, 106, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 113, 114

-H-

Hikâye, xv, v, viii, x, xi, xii, 2, 31, 32,
34, 45, 46, 51, 52, 55, 58, 59, 64, 69,
74, 75, 79, 84, 85, 89, 90, 95, 96, 98,
99, 109, 112

-O-

Okul, xvi, 1, 11, 25, 111

-Ö-

Öz denetim, 23, 101

-S-

Sabır, viii, ix, x, xi, 23, 43, 64, 65, 95,
99, 101

Saygı, viii, ix, x, xi, 24, 43, 69, 71, 95,
99, 101

Sevgi, v, viii, ix, x, xi, xii, 4, 24, 25, 34,
42, 43, 45, 47, 48, 51, 53, 55, 56, 57,
58, 59, 61, 64, 66, 69, 71, 74, 75, 76,
77, 79, 81, 84, 86, 87, 89, 91, 92, 95,
96, 97, 99, 100, 101, 104, 110

Sorumluluk, viii, ix, x, xi, 25, 43, 79,
95, 99, 101

-T-

Toplum, 11, 12, 60

Türkçe, xiii, xiv, xvi, v, 20, 29, 30, 31,
33, 34, 37, 43, 100, 107, 108, 109,
111, 112, 113

-V-

Vatanseverlik, viii, ix, x, xi, 26, 43, 84,
85, 95, 99, 101, 109

-Y-

Yardımseverlik, viii, ix, x, xi, 26, 43,
89, 90, 95, 99, 101, 106

